

..

Indonesie
©R. Marnette
Herleeft!

INDONESIË HERLEEF T!

*Economisch herstel en wederopbouw
in vogelvlucht*

R. V. D.
BATAVIA 1948

INHOUD.

Ter inleiding	pag.	5
I. Enkele algemene aspecten		7
Het vooroorlogse beeld, De schade door oorlog en troebelen geleden, Na-oorlogse moeilijkheden, Na de politie-actie, Culturele voorwaarden van het economisch herstel, Vooruitgang.		
II. Wederopbouw van het productie-apparaat		21
Bevolkingslandbouw — ondernemingslandbouw — mijnbouw — bosbouw — visserij — veeteelt — nijverheid.		
III. Herstel van het verkeer		36
Verkeer te water — wegen en bruggen — wegverkeer — spoorwegen — burgerluchtvaart.		
IV. Herstel der nutsbedrijven		44
Postrijen — telegrafie en telefonie — electriciteitswezen.		
V. Herstel van de waterstaat		49
Irrigatie — waterleidingen en assaineringswerken — waterkrachtwerken — landsgebouwen.		
VI. Herstel van de handel		52
VII. Financieel herstel		57
De financiering van de wederopbouw — sanering der geldcirculatie		
VIII. Wetenschappelijk onderzoek		65
IX. Arbeidsvoorzieningen		69
X. Organisatie van het Algemeen Burgerlijk Bestuur.		74
XI. „De goede aarde”. Het leven van een werker ...		81

TER INLEIDING

Jarenlang is Indonesië ten prooi geweest aan de vernielende kracht van oorlog en heftige troebelen. In enkele delen van het land werken deze krachten ook nu nog door. Economisch ontstond hierdoor zeer aanzienlijke schade en achterstand. In grote gebieden van Indonesië worden echter door een weloverwogen beleid de bestaande conflicten en tegenstellingen in constructieve banen geleid. In die gebieden kon het zwaard reeds plaats maken voor de ploeg, werden de branden geblust en de verschroeide velden weer bewerkt.

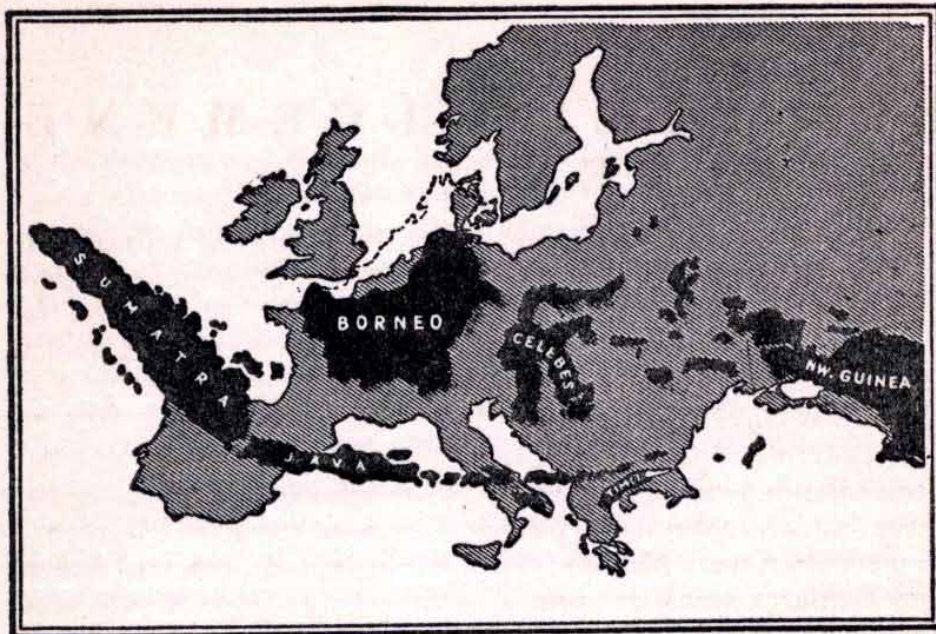
Zo heeft, in de in economisch opzicht belangrijkste gedeelten van Indonesië, de gedachte aan samenwerking tussen Indonesië en Nederland zich gerealiseerd in een nog steeds stijgende economische bedrijvigheid, die in toenemende mate bestaanszekerheid en welvaart aan de miljoenen-massa brengt.

In deze publicatie worden de voornaamste kanten van de economische herleving van Indonesië in vogelvucht behandeld. Een doorwrochte, cijfermatige beschouwing van het economisch herstel pretendeert dit werkje echter niet te brengen.

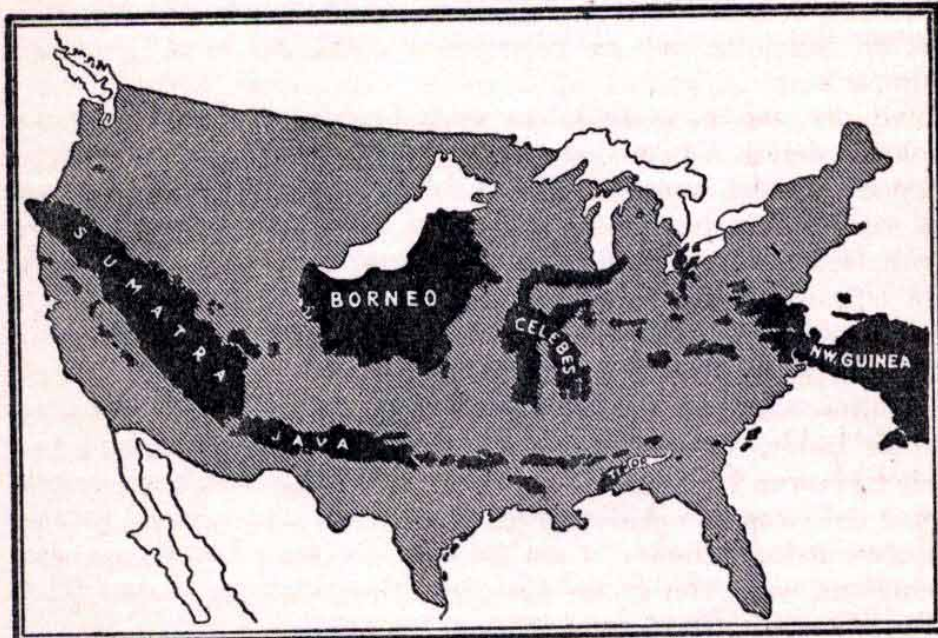
Cijfers, feiten, statistieken vertellen de waarheid over de mate, waarin de wederopbouw voortschrijdt. Maar achter het starre feiten-materiaal staat de levende mens. Daarvan is in het elfde hoofdstuk één enkel facet naar voren geschoven: het leven van een dier vele werkers, die hun dagtaak verrichten in het besef van de veranderde omstandigheden en in het bewustzijn, dat het werk nog lang niet is voltooid, ook al werd reeds veel gedaan.

Het herstel en de herbouw, zoals die zich tot dusverre reeds hebben gemanifesteerd op politiek en economisch gebied houden de belofte in dat de voortzetting van het gevoerde beleid van dit land een op federaal-democratische grondslagen geregeerde natie zal maken, die voor het forum der wereld een voorbeeld zal zijn van samenwerking tussen Oost en West, in vrijheid, harmonie en welvaart.

Batavia, Augustus 1948.

Indonesië in vergelijking met Europa..... en met de Verenigde Staten van Amerika.

I. ENKELE ALGEMENE ASPECTEN

Maar weinig onderwerpen van belang zijn zo nauw met elkaar verweven als politiek en economie. Bijna ieder vraagstuk van economische aard heeft een politiek aspect. Het is daarom noodzakelijk, dat wij allereerst enige aandacht wijden aan het politieke gebeuren in de Indonesische archipel. Wat Java, Sumatra en Madoera betreft: de politieke ontwikkeling aldaar was oorzaak, dat in grote gebieden van deze eilanden de economische wederopbouw pas bijna twee jaren, nadat Japan de strijd opgaf, kon beginnen. In Bantam, in gedeelten van Midden- en Oost-Java, in grote gebieden van Sumatra waar de republiek de scepter zwaait, is tot op de huidige dag dit begin nog niet gemaakt.

In Oost-Indonesië (de Negara Indonesia Timoer, die bestaat uit de eilanden Celebes, Bali, Lombok en al hetgeen ten Oosten daarvan is gelegen, met uitzondering van Nieuw Guinea), zomede op Borneo, Banka, Billiton, de Riouwarchipel en tenslotte ook in belangrijke gebieden van Java en Sumatra en in geheel Madoera is reeds veel gedaan, dat hetzij de weg naar economisch herstel heeft geopend dan wel een feitelijk begin van dit herstel betekende. Zijdelings mogen we even aanstippen, dat de verregaande decentralisatie van de overheidszorg het economische herstel van deze gebieden, voor zover dit van wetgeving en bestuur afhankelijk was, sterk heeft bevorderd.

Wat zich afspeelt in de gebieden buiten de republiek — de federale gebieden dus — is de verwezenlijking van de gedachte aan samenwerking tussen de Indonesiër en de Nederlander, die elkaar in het gemeenschappelijk ideaal van een welvarend land hebben hervonden. Hoe zwaar de taak soms ook was, hoe belemmerend soms de internationale- en locale omstandigheden dikwijls ook werkten, steeds is weer gebleken, welk een grote, gezonde vruchten deze samenwerking afwierp en hoe onmisbaar zij was en is.

De tot nu toe bereikte resultaten van het gemeenschappelijke streven naar economisch herstel zijn hoopgevend, ook al omdat bv. is gebleken, dat men met verdubbelde energie, uiterste vindingrijkheid en taaie vasthoudendheid kapitaal in

vele vormen kan vervangen. De theoretische behoefte aan grote geldinjecties, ruime credietverschaffing — ook door het buitenland — bleken niet aanstonds een praktische noodzakelijkheid te zijn. Veel van dit herstelwerk in deze beginperiode werd met primitieve middelen verricht en droeg het karakter van een noodmaatregel. Maar een deel van de uitvoer kon er tenminste onmiddellijk door worden hersteld en daarmee was de gevaarlijke vicieuze cirkel doorbroken.

In de toekomstige nieuwe verhoudingen, vooral ook op sociaal-economisch gebied, zal de Indonesiër, die krachtig de politieke vrijheid van zijn land nastreeft, die bij de regeling der samenleving van Indonesië, bij het bestellen en handhaven van het recht zélf het eindoordeel wil hebben, ook economisch zijn plaats weten in te nemen. Waar en hoe ruim die plaats zal zijn laat zich thans nog niet bepalen, maar het is aan geen twijfel onderhevig, dat techniek, kapitaal en organisatie-vermogen op de duur in steeds mindere mate import-artikelen zullen zijn, omdat de Indonesiër deze dingen zelf zal weten te produceren.

Het voor-oorlogse beeld.

Nu eerst een paar feiten en cijfers. Indonesië is het grootste eilandenrijk ter wereld. Er zijn meer dan 3.000 kleine en grote eilanden, die een oppervlakte beslaan gelijk aan die van Groot-Brittannië, Ierland, Denemarken, Nederland, België, Frankrijk, Spanje, Portugal en Italië tezamen. Java is $4\frac{1}{2}$, Celebes 5, het tot Indonesië behorende deel van Nieuw-Guinea 12, Sumatra 13 en Indonesisch-Borneo 17 maal zo groot als Nederland.

Het aantal inwoners is voor het laatst in 1930 geteld. Toen telde Indonesië 61.000.000 zielen. Men neemt aan, dat dit aantal thans de 70.000.000. heeft overschreden.

De verschillende volken van Indonesië hebben alle een eigen taal. Zodoende zijn er 250 talen. In de laatste jaren ontwikkelt echter de „bahasa Indonesia” (het „Indonesisch”) zich krachtig tot een nationale spraak. Zij is een sterk verrijkt Maleis, systematisch en met grote deskundigheid en enthousiasme ontwikkeld en geschikt gemaakt voor het nieuwe Indonesië.

Indonesië beschikt over moderne wegen met een totale lengte van 69.000 k.m. De weg die over de gehele lengte van Sumatra werd aangelegd, van boven naar beneden, is 6270 km. lang, dat is op Europa uitgemeten, van Amsterdam naar Rome en terug. Een areaal van 1.300.000 ha. aan sawah's

is bevoeid en de overheid besteedde tussen de jaren 1900 en 1940 ongeveer fl. 270.000.000.— aan de aanleg en het onderhoud van waterwerken.

In 1900 waren er omstreeks 100 volksscholen, in 1940 meer dan 15.000. Dit betekent, dat er in elk van die 40 jaren gemiddeld 375 nieuwe scholen werden geopend of wel meer dan één per dag. Ook tal van middelbare- en universitaire leergangen werden opgericht.

Hospitalen en poliklinieken vindt men tot in de verste uithoeken van de archipel. Het apparaat voor de openbare veiligheid, rechtspraak en het bestuur werd tot het hoogst denkbare peil opgevoerd. Van overheidswege werd ook alle aandacht besteed aan de landbouw, nijverheid en handelsvoorlichting.

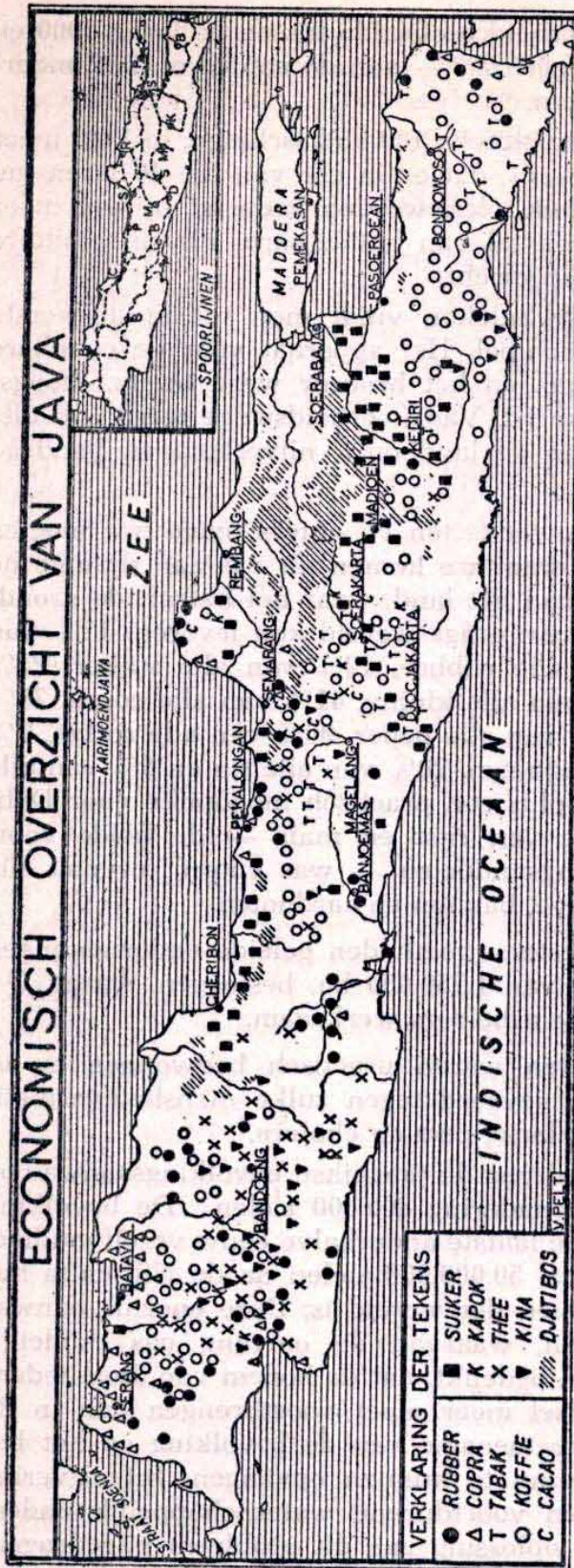
Dit zijn al aardig wat feiten en cijfers, maar we moeten nog even doorgaan, want we komen nu pas aan de enorme productieve kracht van het land, waar het betreft de grondstoffen, die het aan een grage wereld kon leveren: 17% van alle thee, 38% van alle rubber, 12% van alle suiker, 25% van alle sisal, 93% van alle kinine, 41% van alle copra, 75% van alle kapok, 85% van alle peper, 90% van alle rottan, 3% van alle aardolie-producten, 20% van alle tin en 6% van alle bauxiet ter wereld, plus een practisch monopolie voor Deli-tabak. De productie van rijst en maïs — de beide voornaamste volksvoedingsmiddelen — was enorm, evenals die van sojabonen, cassave, bataten en aardnoten.

Op de volgens Westerse methoden geleide ondernemingen die een oppervlakte van 1.750.000 ha. besloegen, waren 1¼ miljoen Indonesische arbeiders werkzaam.

Epidemische ziekten waren practisch bedwongen en er is een titanen-strijd gevoerd tegen zulke mensheidvernietigende ziekten als malaria, pest en cholera.

Vóór de oorlog bedroeg de jaarlijkse bevolkingsaanwas op Java alleen al bij benadering 800.000 zielen. De bevolking van dit eiland is in de laatste anderhalve eeuw verelfvoudigd, zodat het met zijn ca. 50.000.000 zielen na de Nijl-delta het dichtst bevolkte gebied der wereld is. Deze enorme aanwas vormt een probleem, waarvan de omvang pas duidelijk wordt, wanneer men bedenkt, dat de bodem van Java iedere seconde 6 kg. voedsel meer moet voortbrengen dan in de voorafgaande, om de toename van de bevolking op het bestaande voedingsniveau te kunnen opvangen. Intensivering van de landbouw en voortdurend wetenschappelijk onderzoek hebben tot de oplossing van dit probleem bijgedragen,

JAVA:

Het vruchtbaarste, dichtstbevolkte eiland van de archipel. Een grote rijst-productie en talrijke Westerse ondernemingen met handelsgewassen. Het teakhoutbedrijf op Java is het grootste en beste op dit gebied in de tropen. Als reservoir van arbeidskrachten heeft Java in Indonesië een belangrijke functie te vervullen. In zijn waterkracht bezit Java aanzienlijke energiebronnen, zodat grote mogelijkheden voor industrialisatie aanwezig zijn.

maar transmigratie van bevolking (ongeveer 100.000 jonge, kinderloze gezinnen per jaar) en industrialisatie gepaard aan uitbreiding van de voedselverbouw in de Buitengewesten vormen op de duur de enige uitwegen.

De schade door oorlog en troebelen geleden.

In de eerste maanden van 1942 werd Indonesië door de Japanners bezet. Hun tyrannie duurde drie en een half jaar, doch de gevolgen ervan zullen zich nog veel langer doen gevoelen. Honderdduizenden Indonesiërs werden ingelijfd in arbeidsbataljons en als dwangarbeiders naar vrijwel alle landen van Zuid-Oost-Azië gedeporteerd. Practisch de gehele Europese bevolking-mannen, vrouwen, zowel als kinderen- werd geïnterneerd en een kwart ervan (ongeveer het tienvoudige van de in Nederland geleden procentuële verliezen) vond in de Japanse kampen de dood. De samenleving werd totaal ontwricht. Indonesië's productie-apparaat werd lam gelegd, verwoest door de roofoorlog, die erop werd gepleegd, of door ondeskundig en nonchalant Japans beheer.

Japan streefde naar de tot standkoming van de z.g. „sfeer van gemeenschappelijke welvaart in Groot-Oost-Azië”. Een holle propaganda-phrase, die niets anders betekende dan dat alle Aziatische landen (behalve Japan zelf) moesten worden teruggebracht tot zoveelste-rangs landbouwstaten. Japan zou het industrie-land zijn, de landen der „sfeer” de afnemers van de industriële producten en leveranciers van voedsel en grondstoffen. „Nippon kaja, Indonesia paja” (Japan rijk, Indonesië op de fles). Zo formuleerde de verstandige Indonesiër al spoedig de nieuwe toestand, toen hij de Japanse flessentrekkerij doorzag. Eén opmerking nog ten aanzien van Japan's economische politiek (voor zover men het complex verwarrende maatregelen van de bezetter bij die verheven naam mag noemen) in Indonesië: vrees voor geallieerde landingen bewoog de Japanner de archipel in onnatuurlijke autarkische delen te hakken, met alle ontaardende economische consequenties daarvan.

De schade, die Indonesië leed tussen December 1941 en Juli 1947 moet eigenlijk verdeeld worden in twee categorieën, n.l. die als direct gevolg van de oorlogsvoering en die als uitvloeisel van de revolutie en het langdurige conflict met de republiek Djokjakarta. Korthedshalve zullen wij echter de verliezen door oorlog en revolutie maar samenvoegen. In miljoenen guldens (tegen de prijzen, die in 1938 golden) kunnen zij als volgt worden geraamd:

1. landbouw en boswezen	1.380
2. industrie	275
3. mijnbouw	575
4. transport en verbindingen	730
5. handel, bankwezen, verzekerings- maatsnappijen	555
6. diensten	175
7. particuliere eigendommen	455
	<hr/>
TOTAAL	f. 4.145.000.000.—

Wanneer men nu nog de verliezen aan voedsel, handelsgewassen en mineralen gedurende de Japanse bezetting meetelt, dan stijgt het totale bedrag der oorlogsschade tot 6½ milliard.

Na-oorlogse moeilijkheden.

Toen de Nederlanders na de Japanse capitulatie in Indonesië uit de kampen kwamen of van elders terugkeerden vonden zij een chaos, die iedere beschrijving tart. Om te beginnen leek het welhaast onmogelijk om het verwoeste administratieve apparaat — dat men voor het economisch herstel zo nodig had — weer op te richten. De nood was echter op velerlei gebied zo hoog gestegen, dat men niet kon wachten op een globaal overzicht of een wel-overwogen opbouwplan. Men moest roeien met de riemen die men had; in alles moest men provisorisch te werk gaan en „tijdelijke maatregelen” en „noodvoorzieningen” werden een dagelijks refrein. Artikelen waaraan een schreeuwend tekort heerst, konden niet worden betrokken uit de geallieerde landen, wier productie nog op de oorlog was ingesteld. Geld, vooral deviezen, ontbraken.

Pas langzaam kwam men uit de chaos enig overzicht van hetgeen het eerste en het meeste nodig was. De voedselvoorziening bleek het grootste probleem te zijn. Zij was de sleutel tot de oplossing van een aantal andere dringende problemen. Eén voorbeeld: van herstel van de mijnbouw op Banka en Billiton, een deviezen-„kweker” van de eerste rang, mocht niets worden verwacht, tenzij er voldoende voedsel beschikbaar was. Geen arbeiders zonder voedsel! Voorts was er een groot gebrek aan transportmiddelen te water en te land en de deviezen-pot was niet vet genoeg voor een aanvulling op korte termijn. Men scheen in een kringetje rond te zullen draaien.

Er hadden grote verwoestingen plaatsgevonden. Van sommige steden was nog maar weinig over. Schier onover-

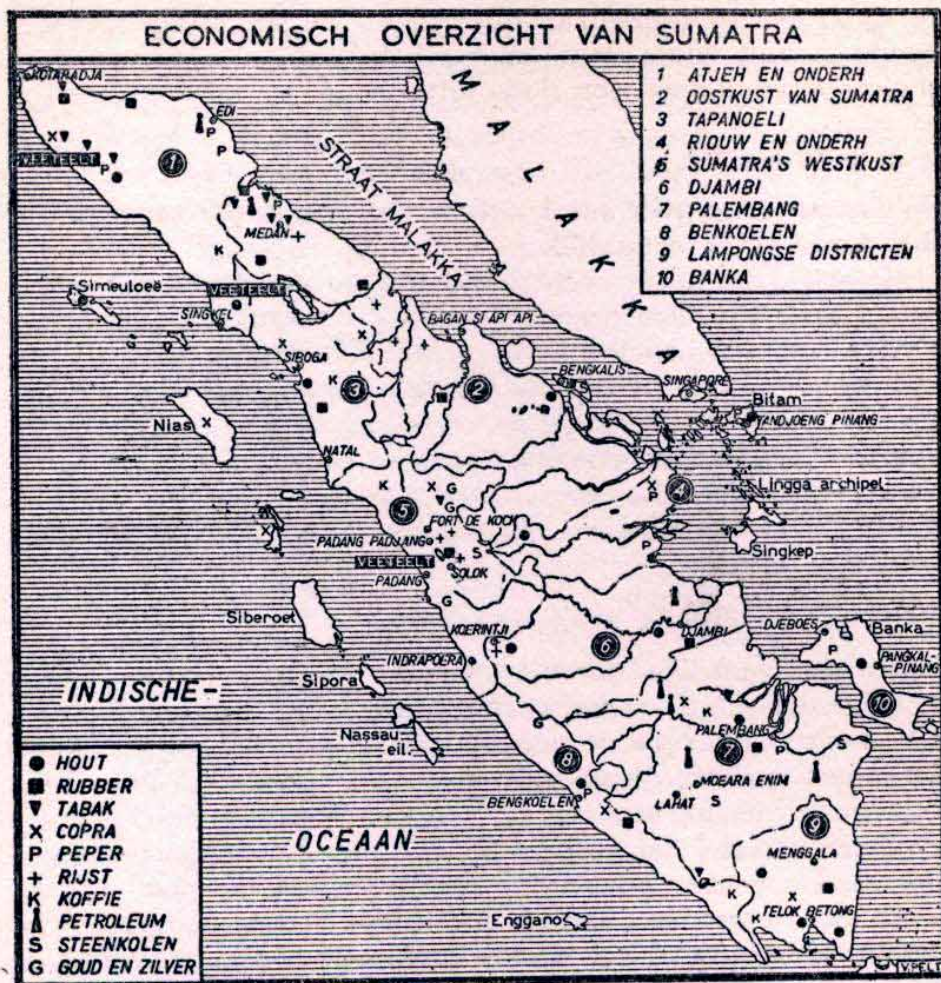

komelijk leken de rampen ontstaan tengevolge van het Japanse terreur-bewind jegens bepaalde personen en groepen van personen. In West-Borneo dat vóór de oorlog een van de voornaamste rubber- en copra-uitvoerhavens was, hadden de Japanners vrijwel alle leidende Indonesische en andere figuren vermoord. Zoals reeds gezegd, een kwart van de Europese bevolking was omgekomen. Wat nog in leven was, was voor het merendeel ongeschikt om direct zijn krachten bij de wederopbouw in te zetten. Niettemin probeerden zij het naar beste vermogen.

Natuurlijk werden er pogingen gedaan om de economische toestand in en om de -wat men zou kunnen noemen- „enclavesteden” op Java en Sumatra, zoals die sedert einde 1945 bestond, te verbeteren. De voedselvoorziening dier steden met hun door de armoede en onveiligheid op het platteland sterk aangezwollen bevolking leverde voor het departement van Economische Zaken enorme moeilijkheden op. De bevolking van een stad als Batavia steeg van 800.000 tot ver over het millioen.

Een teleurstellende gang van zaken.

De republiek Djokjakarta voerde intussen haar eigen onverantwoordelijk economisch bewind, dat niet alleen voor de onder haar gezag staande gebieden maar voor geheel Indonesië nadelig, ja zelfs op den duur moordend was. Een bijzonder gevaar vormde de illegale republikeinse export, die in de eerste 10 maanden van 1946 naar het nabije Malakka alleen al ongeveer 175.000.000 Straits-dollars bedroeg (tegenover een invoer van slechts 35.000.000 Straits-dollars). De republiek was bezig het land te draineren of zich te verrijken met het verkopen van andermans goed (ondernemingsproducten en machinerieën); aan serieus economisch hersteld werd intussen niet gedacht. Niet minder dan in de gebieden onder geallieerd gezag waren ook in de republiek opbouwmaatregelen nodig: invoer van transportmiddelen ten behoeve van een betere verdeling van de voedselproductie, onderhoud van wegen, spoorwegen en bevoeiingswerken, sanering van het geldwezen, import van verbruiksgoederen (vooral textiel), herstel van fabrieken en ondernemingen. Hiertoe was echter een innige samenwerking tussen Indonesiërs, Nederlanders en Chinezen noodzakelijk en wat de republiek betreft was dit ongaarne gehoorde muziek. En zolang er geen politieke overeenstemming was bereikt, viel aan een vruchtbare economische samenwerking niet te denken. Wij mogen herinneren aan art. 14 van de overeenkomst van Ling-gadjati, dat weliswaar slechts een principe bevatte, maar de

SUMATRA:

Het eiland der toekomst door zijn grote mogelijkheden tot agrarische en mijnbouwkundige expansie. De producent van olie, steenkolen en — op de aangrenzende eilanden Banka en Billiton — tin. Voorts voortbrenger van belangrijke quanta agrarische export-producten.

uitwerking ervan veronderstelde een hervatting van de samenwerking tussen Nederlandse- en andere buitenlandse eigenaren en exploitanten van ondernemingen en fabrieken enerzijds, de republikeinse autoriteiten en de Indonesische bevolking anderzijds. Het artikel bleef, zoals trouwens de gehele overeenkomst, een dode letter.

Na de politie-actie.

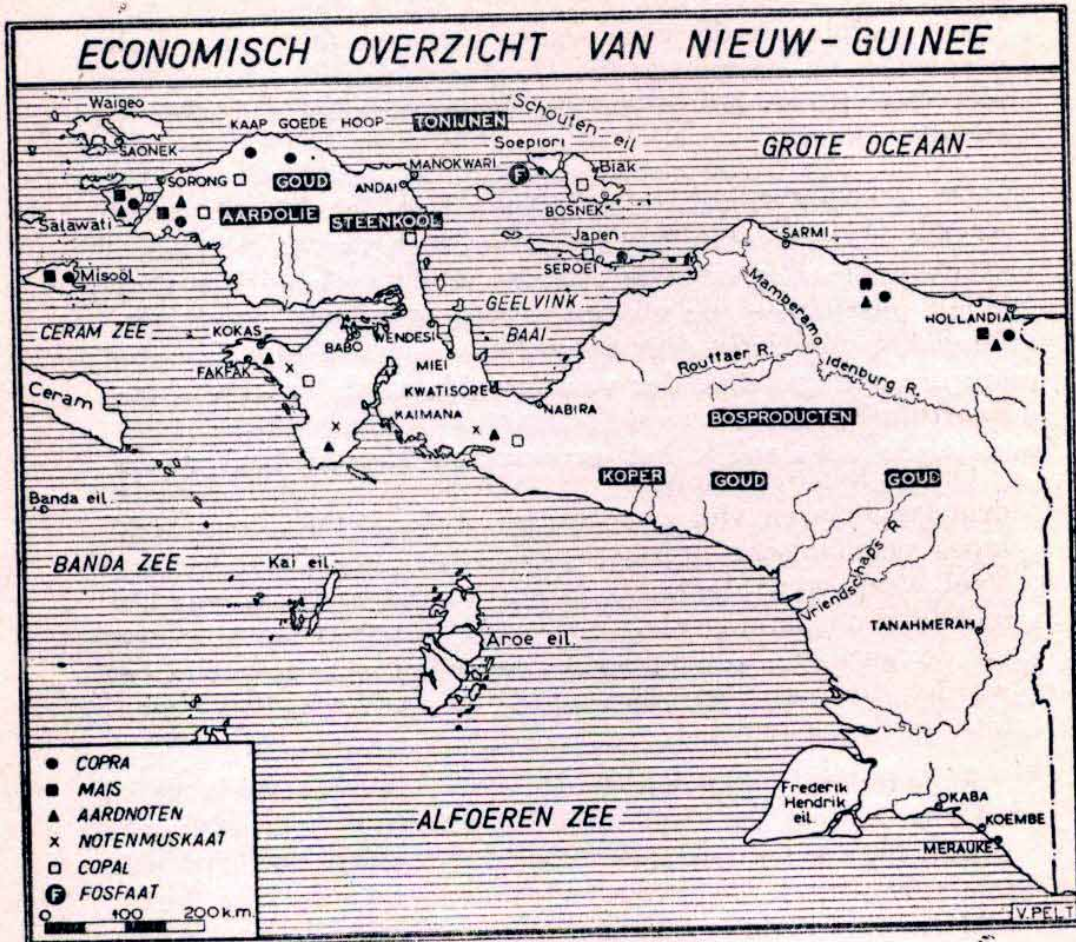
We stappen nu over een lange periode van eindeloze moeilijkheden met de republiek heen en zijn ineens toe aan de politie-actie, die in de nacht van 20 op 21 Juli 1947 door de Nederlandse strijdkrachten in Indonesië op Java, Sumatra en Madoera moest worden ingezet om orde en rust te herstellen en de economische druk te verlichten. De actie — hoe snel zij ook verliep — kon nieuwe schade aan het productie-apparaat, veroorzaakt door de op het voorbeeld van Rusland geïnspireerde „politiek der verschroeiide aarde” niet verhinderen. De schade was weliswaar niet onherstelbaar, doch vertraagde aanzienlijk het economisch herstel ten nadele alweer van het gehele land.

De na de politie-actie ontstane situatie bracht in economisch opzicht het voordeel, dat nu het geproduceerde voedsel op eerlijke wijze kon worden verdeeld. Vooral op Java was dit klemmend, waar voor de oorlog reeds 1.000.000 ton rijst per jaar moest worden verplaatst om ieder het zijne te geven en waar na de oorlog dit economisch evenwicht volledig was verstoord, zonder dat van de republiek enige medewerking kon worden verkregen om dit evenwicht te herstellen. Java en Madoera brachten ongeveer 4.000.000 ton rijst per jaar op. Lombok en Zuid-Celebes hadden een overschot, dat voldoende was om in de behoeften van Oost-Indonesië te voorzien en ook nog wat naar Borneo uit te voeren. Een tweede belangrijke verbetering betrof de openlegging der bezette gebieden voor de handel in het algemeen en die in landbouw-exportgewassen in het bijzonder.

Een derde gevolg was de opheffing van de verstikkende republikeinse voedsel-blokkade der „enclave-steden”. Vrijwel onmiddellijk zakte in West-Java de rijstprijz van *f* 2.— tot *f* 0.50 per kilogram. Later liep hij weer iets op. In Oost-Java was de prijsdaling voor rijst nog iets geprononceerder, n.l. van *f* 3.— tot *f* 0.45 per kilogram.

Culturele voorwaarden van het economisch herstel.

Het spreekt wel vanzelf, dat het economische herstel pas een blijvend resultaat zal kunnen opleveren, wanneer de

NIEUW-GUINEA:

Onvruchtbaar, ongezond en dunbevolkt, maar naarstig wordt het op zijn mogelijkheden geëxploreerd.

economische maatregelen gepaard gaan met en steunen op een breed samenstel van sociale- en culturele voorzieningen (op medisch-, onderwijs-, en velerlei ander gebied). Dit inziende, lieten de autoriteiten niet na op sociaal- en cultureel gebied de nodige maatregelen te treffen. De Dienst der Volksgezondheid beschikt nu weer over bijna 350 artsen, ruim 1.500 gediplomeerde verpleegkrachten en duizenden hulpverplegers en -verpleegsters. De dienst werkte nauw samen met het Rode Kruis en de geneeskundige diensten der strijdkrachten.

De departementen van Economische- en Sociale Zaken slaagden erin de verstrekking van voedsel en kleding te organiseren. Waar nodig, werden op min of meer proviso-
rische basis reeds hervormingen van het lager-, middelbaar- en hoger onderwijs doorgevoerd.

Vooruitgang.

Onder het overwinnen van weerstanden overall is het na drie lange jaren van zwoegen en offers gelukt, het vastgelopen economische apparaat weer in beweging te brengen. Veel werk werd verricht. Veel dat, gezien de ondenkbaar moeilijke omstandigheden, waaronder gewerkt moest worden en de geringe hulpmiddelen waarmede gewoekerd moest worden, hoop en vertrouwen geeft op een volkomen rehabilitatie in de toekomst.

In de federale gebieden, die $\frac{3}{5}$ tot $\frac{3}{4}$ deel van het economische potentieel van Indonesië beslaan, schrijdt het herstel iedere dag verder. Iedere dag neemt de voedselproductie weer toe, vermeerderd de export van bevolkings-exportproducten, ondernemingslandbouwproducten en mijnbouwproducten. De nijverheid, goederenvoorziening, het verkeer, de gezondheid, het onderwijs verbeteren steeds.

Sommige onderdelen van het Indonesische economische leven hebben het vooroorlogse niveau reeds overschreden. In het huidige tempo van de ontwikkeling, bij een niet te grote daling in de komende jaren van de buitenlandse marktprijzen en met de nog te verwachten credieten van Nederland, de „grants” en „loans” van het European Recovery Programme waar Indonesië als „dependent territory” in mede deelt, en de investeringen door Banken - waaronder de Export-Importbank en de Herstelbank - en particulieren, kan verwacht worden, dat Indonesië zich over 5 jaar weer alleen, zonder speciale hulp kan redden.

Niet alleen is rehabilitatie het doel van alle inspanning, doch mede is de verdere uitbouw van de Indonesische economie ter verkrijging van een hoger bevolkingswelvaartspeil dan het vooroorlogse, voorzien.

Uiteraard is het herstel en de handhaving van veiligheid, rust en orde en de coöperatie tussen Indonesië en Nederland in het gehele gebied van Indonesië hiervoor conditio sine qua non. Maar worden deze voorwaarden vervuld, dan is de mogelijkheid potentieel aanwezig, in korte tijd de miljoenenmassa van de inmiddels souverain geworden Indonesische federatie weer de „freedom from want” te geven; een levenszekerheid, die voor zovele miljoenen in andere Oosterse landen nog zo bitter onbereikbaar is.

II. WEDEROPBOUW VAN HET PRODUCTIE-APPARAAT

Bevolkingslandbouw.

Landbouw is de pijler, waarop het economische bestel van Indonesië rust. Tussen de 70 en 80% van de bevolking vindt er zijn bestaan in. De verbouw van voedselgewassen is het eerste doel en pas op de tweede plaats staat de bevolkingscultuur van handelsgewassen, die een belangrijke — zij het onzekere en van de wereldmarkt afhankelijke — bron van inkomsten vormt.

Sedert 1930 heeft de regering een politiek gevoerd, die er doelbewust op was gericht om het land wat betreft de verbouw van voedselgewassen self-supporting te maken. Een samenstel van maatregelen (uitbreiding en verbetering der irrigatie, landbouwvoorlichting, mestgebruik, verbeterde cultuurmethoden, bestrijding van ziekten en plagen enz.) resulteerde in 1940 in een evenwicht tussen behoefte en eigen productie. Voor het hoofdproduct van de voedselverbouw, de rijst-, was er in 1941 zelfs al een klein surplus en toen de Pacific-oorlog uitbrak kon het land zichzelf voeden, mits het gecompliceerde distributie-apparaat intact bleef.

De productie van handelsgewassen — vooral belangrijk in de z.g. Buitengewesten- werd in de wereldcrisis omstreeks 1930 ernstig getroffen, waardoor het economische herstel van grote groepen der bevolking werd bedreigd. Door internationale — dan wel locale — productie-contingenteringen werd overproductie tegengegaan. Een nieuwe slag trof de cultuur van handelsgewassen in 1939 en 1940 toen tengevolge van de tweede wereldoorlog verschillende afzetgebieden grotendeels verloren gingen. Dank zij ingrijpende maatregelen (o.m. door opkoop van de plotseling overtollig geworden producten) kon erger worden voorkomen.

De door de Japanners gevolgde landbouwpolitiek — die zich van de belangen der bevolking niets aantrok — was gericht op verhoging van Japan's oorlogskracht. Er kwam daardoor een einde aan de juist zo gunstig geworden toestand. De funeste gevolgen daarvan zijn nu nog voelbaar.

De directe oorzaken van de sterke achteruitgang in de landbouw-productie tijdens de Japanse overheersing en daarna zijn:

verwaarlozing der bevoeiing, onvoldoende bewerking van de grond en verzorging van de gewassen, grote onregelmatigheid der rivierdebieten tengevolge van ontbossing bovenstrooms, verwaarlozing en vernieling van aanplantingen, uitbreiding van ziekten en plagen wegens onvoldoende bestrijding, gebrek aan werkkrachten, verminderde energie tengevolge van ondervoeding en slechte gezondheid.

Indirecte oorzaken zijn:

belemmeringen en veelal stopzettingen van binnen- en buitenlandse handel, transportmoeilijkheden, verwaarlozing der verwerkingsindustrie, onbevredigend prijspeil, gebrek aan inducement-goederen, binnenlandse onlusten en gebrek aan veiligheid.

Hoe werd na de oorlog orde geschapen in deze chaos? Met uitzondering van het herstel van de industrie, die de landbouwproducten verwerkt, en het herstel van het transportsysteem, vereiste de rehabilitatie van de bevolkingslandbouw weinig kapitaalgoederen, nòch grote bedragen aan deviezen. De bevolking had het geheel zelf in de hand en moest daarbij alleen worden geholpen. Omdat deskundige voorlichting en propaganda een belangrijke rol spelen, werd de Dienst van de Landbouw zo snel mogelijk weer op de been gebracht. Deze Dienst is gesplitst in een Algemeen Proefstation voor de Landbouw en een Dienst van Landbouwvoorlichting en Binnenvisserij, met de onderafdelingen Tuinbouw en Landbouwwonderwijs. Zij hebben allen bergen werk verzet.

De eerste zorg was het herstel van de voedselproductie. Overal moest de voedseltoestand en -productie nauwkeurig worden geobserveerd, teneinde dreigende tekorten te kunnen zien aankomen en — zo mogelijk — te ondervangen. Toch bleef in de eerste twee jaren na Japans nederlaag de voedseltoestand zeer zorgwekkend. Er kon maar weinig rijst worden geïmporteerd, vanwege het tekort daaraan over de gehele wereld. Indonesië was aangewezen op zijn eigen surplus gebieden, met name Zuid-Celebes. Dank zij een intensieve propaganda werd daar in het begin van 1946 het gehele areaal van ongeveer 380.000 ha beplant en zag de toekomst er rooskleurig uit. Maar..... een felle droogte verstoorte de droom. Een vijfde deel van de Z.-Celebes oogst mislukte en de hoop dat 30 tot 40 duizend ton naar de tekort-gebieden zou kunnen worden gezonden, ging verloren. Ernstige moeilijkheden dreigden te ontstaan en de enige redding was een

record-oogst aan maïs in de Westmoesson eind '46, begin '47. De bevolking wilde graag meewerken, als er maar voldoende plantmateriaal zou komen. Dat is tenslotte gelukt. Tijdig kon voldoende „bibit” van de omliggende eilanden naar de maïstreken van Zuid-Celebes worden gevlogen, hetgeen inderdaad tot een recordoogst aan maïs leidde, waardoor de voedselvoorziening in de tekort-gebieden werd gered.

Wat op ander gebied nog werd gedaan om de voedseltoestand weer in de hand te krijgen, vormt een indrukwekkende lijst van de meest uiteenlopende maatregelen: bestrijding van de wilde varkens-plaag; verstrekking van plantmateriaal van diverse gewassen als cassave (tapioca), katjang idjo (een soort erwten), bataten (een zetmeelplant), uien, vruchtbomen, groentenzaden en wat al niet; uitdeling van grote hoeveelheden landbouwgereedschappen, zoals patjols, schoppen, ploegen enz; terbeschikkingstelling van kunstmest in de daarvoor in aanmerking komende gebieden; opening van proefvelden; proefnemingen met rijstverbouw volgens mechanische methoden (op Timor); uitbreiding van het sawahareaal; aanleg van kleine- en grote irrigatiewerken (o.m. de Sadang-werken in Zuid-Celebes, die uiteindelijk 70.000 h.a. zullen bevoeien); uitbreiding van het landbouwonderwijs (inclusief herstel van de landbouwkundige faculteit van de Universiteit van Indonesië).

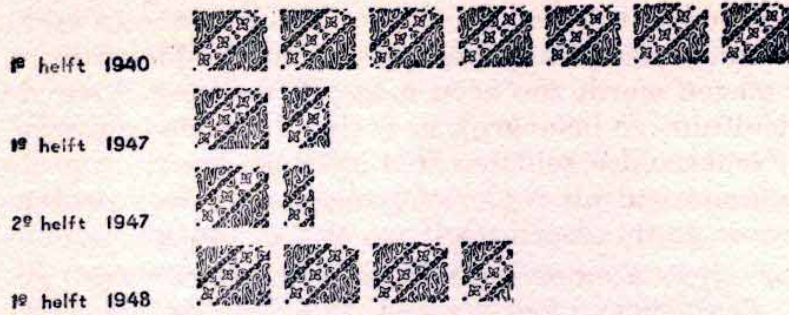
Op Java en Sumatra kon overigens door de politieke ontwikkelingen nog weinig „buitenwerk” worden gedaan. Pas in Mei 1947 kreeg het Algemeen Proefstation voor de Landbouw zijn vooroorlogse gebouwen, laboratoria en proeftuinen in en om Buitenzorg weer terug.

Ook de bevolkingscultuur van belangrijke export-gewassen kreeg alle aandacht. Het Coprafonds en het Nirub (Nederlands Indisch Rubberfonds) stelden alles in het werk om in nauwe samenwerking met de Landbouwvoorlichtingsdienst de productie en de export van resp. copra en bevolkingsrubber weer in goede banen te leiden.

Na de politie-actie werd de Landbouwvoorlichtingsdienst in de bevrijde gebieden zo spoedig mogelijk weer georganiseerd. Heel dikwijls moest in onmiddellijke noden worden voorzien. Een moeilijk situatie heerste er in de gebieden in de buurt van de demarcatielijnen, waar de bevolking was verdreven of gevlucht en de akkers woest en braak lagen. In grote trekken nam men in de bevrijde gebieden dezelfde maatregelen als men tevoren reeds op de andere eilanden had ingevoerd. De terugkerende bevolking werd geholpen met credieten, distributie van voedsel en gebruiksartikelen en

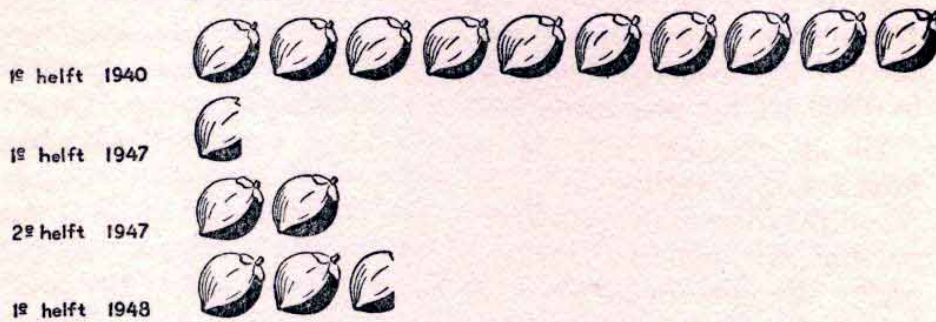
productie batik sarongs

 = 1 miljoen stukken

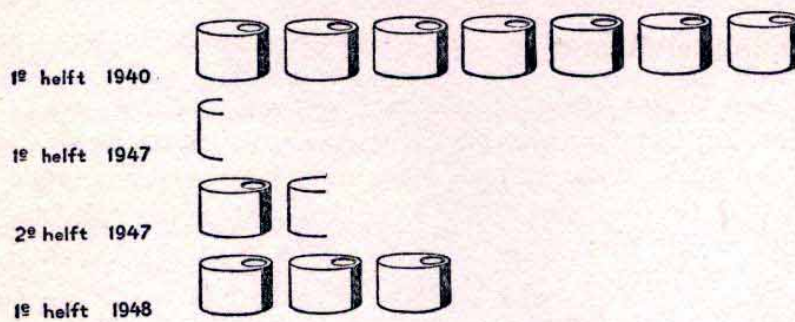
productie klapper olie

 = 10 miljoen kg

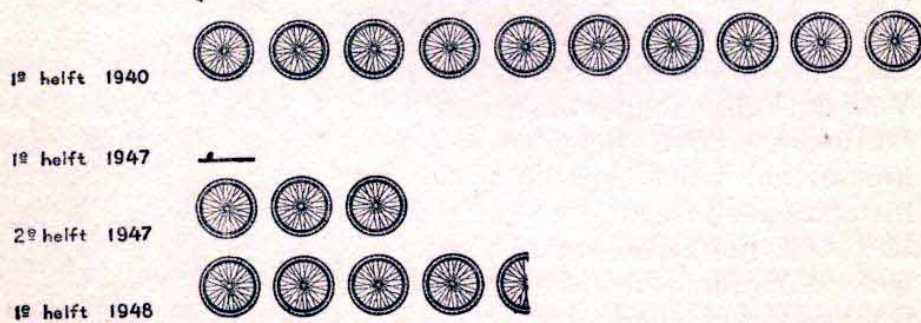
productie verf

 = 1/2 miljoen kg

productie rijwielbanden

 = 100.000 banden

cijfers v h centraal kantoor v d statistiek

alles werd gedaan om de voedselproductie weer zo gauw mogelijk op peil te brengen. Veel is reeds gedaan, veel moet nog worden verricht. In het grote tekort aan landbouwwerktuigen, plantmateriaal, kunstmest, bestrijdingsmiddelen tegen ziekte en plagen wordt zoo goed mogelijk voorzien. Voor de aardappelcultuur- zo belangrijk in verband met de aanwezigheid van Nederlandse soldaten in Indonesië- werd op grote schaal pootmateriaal uit Nederland ingevoerd. De groentencultuur wordt gestimuleerd door invoer van zaden.

Een paar cijfers kunnen beter illustreren, wat er werd gepresteerd. Ten behoeve van het voedselproductieproces werden aan de bevolking geleverd 250.000 patjols, 175.000 kg. fosfordeeg, (tegen de wilde varkens), 90.000 kg. loodarsenaat, 100.000 kg. kopersulfaat, 750.000 kg. zwavelzure ammoniak, 750.000 kg. fosfaat meststoffen, 425.000 kg. andere meststoffen, 300.000 kg. pootaardappelen en 5.000 kg. groentenzaden.

Dit alles is nog maar een fractie van hetgeen er in de toekomst nog verricht zal moeten worden. Er zijn nog grote moeilijkheden te overwinnen op het gebied van materieel- en personeelsvoorziening. Maar er is een groot enthousiasme onder alle opbouwwerkers aan de bevolkingslandbouw en er heerst een uitstekende samenwerking tussen de bevolking en de overheid.

Ondernemingslandbouw.

Dit is een ander groot bazaltblok van Indonesië's landbouwpijler. Zij ligt voornamelijk verankerd in de bodem van Java en Sumatra, waar nagenoeg alle cultures zijn gelegen. Op Borneo is de ondernemingsrubbercultuur van betekenis, op Celebes vindt men klapper- en kapokondernemingen. Oorlog en revolutie veroorzaakten gelijk wij zagen, grote schade aan velden, aanplantingen en fabrieken. Van het vooroorlogse rubberareaal ging meer dan 10% verloren, terwijl de rubberfabriekscapaciteit op Java is teruggebracht tot 50% en op Sumatra tot 70%. Van het theeareaal ging 25% verloren, terwijl de fabriekscapaciteit op Java tot 15% daalde. Van de koffiëaanplantingen ging 30% verloren, hoewel de fabrieken er over het algemeen goed afgekomen zijn. Het kina-areaal bleef vrijwel intact, maar de meeste fabrieksinstallaties zijn gedurende de politie-actie en daarna vernietigd. Ook het cacao-areaal is nagenoeg intact gebleven, hoewel de aanplant zeer verwaarloosd is en verschillende fabrieken in vlammen opgingen. Van Sumatra's palmolie-areaal is ongeveer 20.000 ha. gerooid of op andere manier waardeeloos geworden. De helft van de palmoliefabrieken is bescha-

digd en de fabriekscapaciteit bedraagt niet meer dan 60% van de vooroorlogse. Van het vezelareaal (sisal en abaca) in Oost-Sumatra is driekwart verloren gegaan en men heeft niet veel aan het feit, dat de fabrieken in redelijke staat verkeren..... Het sisalareaal van Java is eveneens grotendeels verdwenen. De suiker-cultuur beschikte in 1940 over 85 malende en ongeveer 30 reservefabrieken. De Japanners hebben vele installaties verwijderd en op het ogenblik zijn nog slechts 60 suikerfabrieken in „running condition”. Wat betreft de tabakscultuur: zowel op Sumatra als op Java zijn vele droog- en fermenteerschuren afgebroken of door brand beschadigd.

De totale oorlogsschade der landbouw-ondernemingen op Java en Sumatra (door rooiïng, verwaarlozing en/of onoordeelkundig onderhoud van de aanplantingen, aan gebouwen, fabrieksinventaris, transportmaterieel etc.) wordt geraamd op 600 tot 700 miljoen gulden (vooroorlogse valuta). Met het herstel zou -rekening houdende met verhoogde arbeidslonen, gestegen materialen-prijzen e.d.- een bedrag van ongeveer 1 miljard gulden zijn gemoeid, waar in begrepen is een bedrag van tussen de 250 en 300 miljoen gulden aan deviezen voor aankoop van materialen, onderdelen, landbouwwerktuigen etc. Voor aankoop van bedrijfsstoffen, emballage e.d. in het buitenland zou nog een 100 miljoen aan deviezen nodig zijn. Tegenover deze deviezen-uitgaven staan natuurlijk de bedragen, die door verkoop van producten terugkeren.

De rehabilitatie der ondernemingslandbouw op Java werd - zoals alles - vertraagd door het politieke conflict. Nu maakt zij gestadig voortgang. Een paar cijfers leveren het beste bewijs. In de federale gebieden op Java liggen nu 304 rubberondernemingen (totaal-areaal 226.300 ha.). Daarvan waren er per 1 Maart j.l. 188 weer in beheer genomen en produceerden er 115. Het productieve areaal bedroeg op die datum 89.700 ha.

Op 1 Maart 1948 had men op Java 93 theeondernemingen weer in beheer genomen, waarvan er 39 produceerden, op een areaal van 27.428 ha.

Het economische herstel in de „Negara Soematera Timoer” vertoonde het volgende beeld. Van de 134 rubberondernemingen in de Negara had men er op 1 Maart 1948 95 in beheer, waarvan er 63 produceerden op een areaal van 160.000 ha. De thee- en vezelarealen zijn practisch geheel weer in beheer en van de 18 palmolieondernemingen zijn er al 15 in beheer en 11 in productie.

Mijnbouw.

De schade aan de mijnbouwbedrijven was ernstiger dan aan andere etablissementen, tengevolge van bombardementen en strategische vernielingen. 2½ jaar is er nu gezwoegd aan de wederopbouw en het ergste is achter de rug. Hoe het in de olie-, tin- en kolenwinning toeging, gaan we nu eens bekijken.

Vóór de oorlog was Indonesië de 5e aardolie-producent ter wereld, de grootste in 't Verre Oosten. In 1939 bracht het bijna 8 miljoen ton op, waarvan 5.3 miljoen alleen op Sumatra. Het herstel begon op Borneo, waar de eerste Indonesische olievelden door Mc.Arthur werden heroverd, eerst op het eiland Tarakan, later te Balikpapan op Borneo's Oostkust. Tarakan-olie behoeft geen ingewikkeld raffineringsproces en dientengevolge kon de wederopbouw van het bedrijf aldaar vrij vlot verlopen, toen men eenmaal het opslag- en afvoerproces een beetje in de hand had. Het hele tankpark met een capaciteit van 120.000 m³ was namelijk vernietigd. Nu bedraagt de maandproductie van Tarakan alweer rond 25.000 kg./ton (40.000 kg./ton in 1941).

Te Balikpapan was de grote raffinaderij een ruïne. Nadat men aanvankelijk met uit resten gebouwde raffinaderijtjes werkte, werden in Juni en October 1946 twee nieuwe installaties in bedrijf gesteld. De bouw van een geheel nieuwe raffinaderij is in voorbereiding. De opslagruimte (1.000.000 m³) kan maar voor een klein deel worden hersteld. Aan het eind van dit jaar zal het „Louise“-complex naar schatting 30.000 kg./ton en het „Sambodja“-complex circa 5.000 kg./ton per maand produceren.

Maar Borneo levert eigenlijk maar een spatje van alle Indonesische aardolie. Van Sumatra moeten we het hebben, waar bij Palembang en Djambi de grote concessies van de B.P.M. en de Standard Vacuum Petroleum Mij. zijn gelegen. Beide maatschappijen hebben aan de Moesi bij Palembang een grote olie-raffinaderij. De B.P.M. te Pladjoe en de S.V.P.M. te Soengei Gerong. Het zijn de enige tussen Californië en de Perzische Golf. Het herstel van de installatie van deze raffinaderijen kon pas in October 1946 beginnen. Maar toen ging het dan ook met een sneltreinvaart. Pladjoe leverde aan het einde van 1947 reeds 200.000 kg./ton per maand. Ultimo dit jaar hoopt men een maandproductie van 280.000 kg./ton te kunnen bereiken. De B.P.M.-terreinen van Djambi en Noord-Palembang liggen buiten het bezette gebied en zijn nog ontoegankelijk.

De Standard Vacuum kreeg in October 1947 weer olie uit zijn Pendopo-velden. Tijdens de politie-actie waren 5 putten door de retirerende republikeinse „strijdkrachten” in brand gestoken. Het duurde drie weken voor men deze branden meester was. Er moest zelfs een oliebranden-expert uit Amerika voor overkomen, met een K.L.M. Constellation, die voor die gelegenheid een speciale tussenlanding te Palembang maakte. Ook de 200 k.m. lange pijplijn naar de Standard-raffinaderij te Soengei Gerong is weer in bedrijf.

De samenwerking met de Indonesische arbeiders is in tegenstelling tot hetgeen men eigenlijk had verwacht, uitstekend. Alleen al op de raffinaderij heeft de B.P.M. 8.500 en de „Standard” 6.000 man personeel in dienst.

Ook kleinere olie-gebieden zijn goeddeels weer in productie. Op Java zijn de B.P.M.-terreinen en de raffinaderij te Tjepoe nog in handen van de republiek (haar enige oliebron van betekenis, waarop het gehele republikeinse militaire- en bestuursapparaat teert). De republiek heeft er nu 15.000 man aan het werk (tegen vroeger 1.500 onder Nederlandse leiding). De productie is, volgens de laatste cijfers tot $\frac{1}{3}$ teruggelopen..... De velden van Lidah en Kroeka bij Soerabaja zijn toegankelijk, maar Lidah is door de republiek totaal onttakeld. Kroeka kwam in Januari 1946 in bedrijf. De Wonokromo-raffinaderij is zwaar beschadigd in een geallieerd bombardement in 1944. Uit het puin zijn twee kleine raffinaderijen gebouwd. De maand-capaciteit is 6.000 kg./ton. De olie-installaties op het eiland Ceram zijn zwaar beschadigd en het herstel is nog niet begonnen. Op Nieuw Guinea heeft de „Nieuw Guinea Petroleum Maatschappij” (combinatie van de B.P.M., Standard en Ned. Pacific Petroleum My.) haar exploitatie hervat. Proefboringen zullen in de komende jaren op grote schaal in de buurt van Sorong plaatshebben, waarvoor thans de voorbereidingen worden getroffen, o.m. door aanleg van een groot wegennet naar de terreinen in het binnenland.

Tin is het belangrijkste erts van Indonesië. Het is ook de grootste deviezenproducent. De voornaamste winning geschiedt op Banka, dat 10 tot 14% van de wereldproductie leverde, met 8 grote baggermolens werkte en in 1941 12500 arbeiders in dienst had met een staf van ruim 200 employé's. Billiton is nummer twee op de lijst. De winning aldaar werkte in 1941 met 12000 man. In 1941 produceerden Banka en Billiton respectievelijk 33 en 20 millioen kg. tin. Deze cijfers spreken des te sterker, als men bedenkt dat de Japanners in alle bezettingsjaren uit beide bedrijven slechts een totaal van 34 millioen kg. haalden.....

Na de capitulatie van Japan bood de tinwinning hetzelfde troosteloze beeld van verwoesting en verwaarlozing, dat men overal in Indonesië aantrof: verroeste baggermolens, kapotte fabrieken, geïnuundeerde mijnen, verdwenen voertuigen en gebrek aan geschoold personeel. Het herstel begon in Februari 1946. Nu is het tinbedrijf als het ware uit de dood herrezen. Het herstelwerk werd bespoedigd, omdat lang vóór de Japanners de strijd opgaven, er reeds orders waren geplaatst voor nieuwe installaties. Als dit jaar om is, zullen er 8 nieuwe bargermolens zijn aangekomen (2 uit Amerika en 6 uit Nederland.) Ultimo 1947 leverde Banka 1.063.000 kg. tin, ter waarde van bijna 5 miljoen gulden. Vermoedelijk zal in 1950 de vooroorlogse productie weer kunnen worden bereikt. Billiton produceerde per ultimo '47: 750.000 Kg. per maand, ter waarde van 3½ miljoen gulden. Ook voor de winning aldaar zal pas in 1950 het vooroorlogse productieniveau kunnen worden bereikt. Banka werkt nu met 14.000, Billiton met 7.500 arbeiders.

De bronnen van Indonesië's „zwarte goud” liggen op Sumatra en Borneo. Vóór de oorlog werd per jaar 1¾ miljoen ton steenkolen naar boven gebracht, waarvan 1¼ miljoen ton van Sumatra afkomstig was. Het bedrijf te Beraoe op Borneo was zodanig vernield, dat het niet op korte termijn kon worden hersteld. Toch haalde men gedurende 1947 al 30.000 ton kolen uit de grond. Het bedrijf Loa Koeloe bij Samarinda (ook op Borneo) was minder vernield. Aanvoer van de benodigde materialen vertraagde echter het herstelproces. In 1947 produceerde de mijn 79.000 ton.

De Boekit Assem-mijnen in Zuid-Sumatra werden pas na de politie-actie overgenomen. Het bedrijf was, hoewel verwaarloosd en gedesorganiseerd, in redelijk goede conditie, zodat al direct een dagproductie van ongeveer 300 ton mogelijk was, welke aan het einde van 1947 reeds tot 1000 ton per dag was gestegen. De dagproductie moet en kan weer 3000 ton per dag of 1 miljoen ton per jaar worden. De mijnen kunnen nu al weer ruimschoots in de behoeften van geheel Indonesië voorzien, terwijl in de eerste maanden van dit jaar zelfs alweer een begin is gemaakt met de export.

De bauxietwinning op Riouw, die een erts van zeer goede samenstelling voor verwerking tot aluminium levert, bedroeg vóór de oorlog rond 300.000 ton of 6% van de wereldproductie per jaar. Ook dit bedrijf werd in ernstig verwaarloosde staat aangetroffen en terwijl in 1946 en 1947 een gevonden voorraad kon worden afgevoerd, kon alleen nog maar het voorbereidende werk voor de wederopbouw worden gedaan. Dit

jaar zal de productie worden hervat en zal het mogelijk zijn om 400.000 ton te leveren, waarvan de afzet voor 60% is gegarandeerd.

De nikkelmijnen op Celebes bleven vrijwel intact en de exploitatie-plannen zijn in een vergevorderd stadium van voorbereiding. Het plan is, om in Zuid-Celebes een nikkel-industrie te vestigen met een raffinaderij te Kolakka, een project waarin Amerikaans kapitaal sterk is geïnteresseerd.

De asphaltwinning werd medio 1946 hervat met herstel van de installaties op het eiland Boeton (bij Celebes). De productie is vooralsnog bescheiden. En de vraag is onevenredig groot .....

Bosbouw

Een goed bosbeheer is een levensbelang voor de bevolking, niet alleen ter voorziening in de toenemende behoefte aan hout en andere voortbrengselen van het bos maar ook om de bescherming van de bodem en de regelende invloed op de watervoorziening. Java's bossen beslaan ruim 3 miljoen ha. of bijna 24% van de oppervlakte van het eiland. Bijna 14% van het bosareaal op Java is z.g. „schermbos”. Voor een bergachtig eiland met zulk een intensieve bevoeiing is dit zeker niet te veel. Ca. 28% van het bosareaal op Java is z.g. productiebos, dat ook bij verdere uitbreiding en intensivering toch nimmer in de houtbehoefte van het eiland had kunnen voorzien. Het streven was er dan ook altijd op gericht om het tekort zoveel mogelijk uit de andere eilanden aan te vullen. Daar staat namelijk nogal wat bos: 120 miljoen ha. of 68% van de totale oppervlakte van die eilanden, dat overigens voor het overgrote deel niet voor exploitatie in aanmerking kan komen wegens de ongunstige samenstelling van het hout of de dito ligging. Desondanks zijn er nog altijd wel gebieden met een gezamenlijke oppervlakte van ongeveer 10 miljoen ha., die wel degelijk geschikt zijn voor bosexploitatie, zodat Indonesië practisch onuitputtelijke mogelijkheden voor de productie van hout- en bosbijproducten biedt.

Drie-en-een-half jaar Japanse „exploitatie” heeft ontstellende schade gedaan aan Indonesië's bossen. Het verbruik van djatihout steeg maar liefst met 33%, omdat de Japanners hun locomotieven met hout stookten en hun scheepsbouwprogramma met geforceerde aanbouw van houten boten op peil trachtten te brengen. Willekeurig hebben zij berggebieden ontwoond, wat voor de bodem in uitgestrekte gebieden op Java (waar zij vooral te keer gingen) funeste gevolgen heeft gehad. Ook op de andere eilanden hebben de woeste-

lingen zich uitgeleefd, doch daar had de beschadiging minder ernstige gevolgen wegens de aanwezigheid van een overvloed aan bos. De totale schade aan de bossen en de Dienst van het Boswezen toegebracht, moet voor Java op 125 miljoen en voor de andere eilanden op 90 miljoen gulden worden geschat.

Toen de nog in leven zijnde ervaren houtvesters het werk der rehabilitatie aanvingen, was het Indonesische personeel, dat de afbraak door de overweldigers met droefenis had aangezien, deels reeds begonnen de dienst weer in de oude, beproefde banen te leiden. Dank zij dit lofwaardig initiatief konden snel resultaten worden geboekt. Dat moest wel, want er was een grote vraag naar hout. Alleen Borneo en Oost-Indonesië zouden in de komende vijf jaren per jaar al gemiddeld 150.000 m³ nodig hebben. Bovendien was hout een goed exportartikel en de kansen om hiermede deviezen bij elkaar te krijgen lagen, gezien de gestegen houtprijzen, prachtig. Het was onder die omstandigheden logisch, dat men naast het herstel van het normale bosbeheer het eerst trachtte te putten uit de „bossen des overvloeds” op Borneo. In het begin van dit jaar arriveerden te Sampit (Zuid-Borneo) de nieuwe machines uit Amerika en Tsjechoslowakije voor het grote houtbedrijf, dat de fa. Bruynzeel uit Zaandam in samenwerking met de Dienst van het Boswezen aldaar heeft geopend. De zagerij, die thans te Sampit verrijst, behoort tot de grootste en modernste ter wereld.

In West- en Oost-Borneo en verder in het Oosten van de Archipel worden de houtbedrijven zo goed mogelijk hersteld. Er kon zelfs al hout worden geëxporteerd. Ook in het Noorden van Nieuw-Guinea bestaan verscheidene zagerijen van de Dienst van het Boswezen en van de Nieuw-Guinea Petroleum Maatschappij. Transport van het hout over zee is nog een probleem. Er worden proeven genomen met de z.g. „zeevlotten”, bundels hout met een inhoud van 200 tot 300 m³. De Japanners hebben gedurende de bezetting al geprobeerd om hout van Borneo in vlotten naar Japan te vervoeren. Van de drie, die de lange en gevaarlijke reis van Zuid-Borneo naar Japan maakten, sloegen er twee uiteen. De voorgeschiedenis is dus weinig bemoedigend, maar men gaat door met het te proberen.

Visserij

Indonesië heeft veel aan de zee te danken. Behalve dat zij gezondheid brengt en een natuurlijke bescherming biedt, levert zij enorme hoeveelheden voedsel voor de bevolking. Over het jaar 1940 werd geschat, dat de opbrengst aan zeevis

315 miljoen kg. was en van zoetwatervis 45 miljoen kg. Toch is de visconsumptie per hoofd van de bevolking nog altijd klein. Voor Java kan deze in 1940 geschat worden op 6 kg. per hoofd van de bevolking (Engeland 25 kg.; Japan 50 kg.)

Ongeveer 30% van de vissersvloot of 20.000 houten vissers-scheepjes ging verloren. Het Gouvernement doet thans weer het uiterste om de visproductie te vermeerderen. Zij richt visstations op, geeft voorlichting, verschaft materiaal, stimuleert de nieuwbouw van schepen en introduceert nieuwe conserveringsmethoden.

Men hoopt de visconsumptie te kunnen vermeerderen omstreeks het jaar 1965 tot 20 kg. per hoofd per jaar, hetgeen betekent dat de vangst dan gestegen moet zijn tot ongeveer 1½ mill. kg. per jaar. Dan zal een belangrijke verbetering zijn bereikt in de dierlijke eiwitvoeding van de bevolking, wier menu op dit gebied momenteel beslist te arm is. Bovendien zal de visimport kunnen komen te vervallen en hopelijk door inblikken van de beste soorten, zelfs geëxporteerd kunnen worden.

De politie-actie opende te land ook grote visgebieden. Hoewel na het herstel van rust en orde de bevolking actief en enthousiast genoeg was om aan het spoedige herstel van de zoet- en brakwater visserij mee te werken, waren er vele technische factoren, die een vlotte ontwikkeling in de weg stonden. In de visgebieden — meren, rivieren, moerassen etc. — was gebrek aan goede garens (voor vangwerktuigen) en vishaken. In een soort „vijf-jaren-visserij-plan” is thans voorzien in de aankoop van 1.800 ton Nederlandse garens en ongeveer 30.000.000 Noorse haken. Bandjermasin, Pontianak en Samarinda — bekende Borneose viscentra — konden in 1947 alweer gezouten vis exporteren. Hetzelfde geldt voor Oost-Indonesië, waar het ingetreden herstel blijvend is.

Veeteelt.

Herstel van de bestrijding van de in Indonesië zo talrijke dierziekten en aanvulling van personeel waren de eerste taken van de terugkerende deskundigen op veeartsenijkundig gebied. Uit het buitenland werden aanzienlijke hoeveelheden instrumenten, medicijnen en entstoffen betrokken en onder de daarvoor in aanmerking komende verdeeld. In Makassar kon men in het Veeartsenijkundige Laboratorium zelf vaccin bereiden, wat in de toekomst op nog veel grotere schaal — zelfs voor export van entstoffen — kan plaatshebben.

Op het gebied van de contrôle op de vlees-hygiëne bestond na de bevrijding een ware chaos, doch in de meeste grote

steden zijn de abattoirs nu weer in bedrijf. De slacht staat weer onder deskundig toezicht. De contrôle op de melkhygiëne werkt steeds beter en melkvervalsers hebben het in Indonesië moeilijk gekregen. Daar zit geen toekomst meer in, nu de melkbedrijven zich geleidelijk herstellen, dank zij de import van melk- en fokvee uit Australië en Nederland. En er zal in dit en het volgende jaar nog heel wat fokvee uit Nederland bijkomen. Op de Bandoengse hoogvlakte begint de melkveestapel zich al aardig te herstellen. Hand in hand hiermee gaan de plannen tot uitbreiding van de zuivelindustrie, die echter nog op vele materiële- en technische moeilijkheden stuiten. Het einddoel is echter om een product van goede kwaliteit binnen het bereik van ieders beurs te brengen.

Nadat de politie-actie grote gebieden had opengelegd, konden beginnen aandacht te besteden aan de toestand van het bevolkingsvee voor trekdiensten. Heel wat trekvee is in de nood der bezettingsjaren opgegeten en er heersten dus grote tekorten, waarin zo goed mogelijk werd voorzien door invoer uit de andere eilanden.

In Oost-Indonesië is men met de rehabilitatie van de vee-teelt het verst gevorderd. De veestapel van de „negara” vertegenwoordigt een waarde van verscheidene millioenen gulden. Zij is bijna alweer op het voor-oorlogse peil en er ontwikkelt zich een levendige veehandel, die helaas nogal eens wordt belemmerd door het tekort aan scheepsruimte. Maar er zijn in de verschillende havens van Java toch al heel wat koetjes en kalfjes uit de andere eilanden aan wal gestapt.

Ook de speciale fokkerij van paarden, runderen, buffels, geiten, schapen, varkens en pluimvee — door de oorlog geheel lamgelegd — is met succes gestimuleerd.

Nijverheid

Dan komen we nu aan de laatste belangrijke tak van volksbestaan: de nijverheid. Het vroege herstel van rust en orde in Oost-Indonesië en op Borneo had daar t.a.v. de nijverheid minder betekenis. De volksnijverheid is nl. geconcentreerd op het dicht-bevolkte Java, waar in de bevrijde steden Batavia, Soerabaja, Bandoeng en Semarang het herstel het eerst kon beginnen. Men had voor de oorlog in deze steden niet alleen de grote fabrieksnijverheid (machines, sigaretten, margarine, verf, gloeilampen etc.), maar ook de z.g. „midden-grote nijverheid” (zoals zeep- en textielabrieken).

Het aantal verwoeste bedrijven is gelukkig niet zo groot. Wel heeft practisch ieder bedrijf schade geleden door verwaarlozing der outillage en zijn dikwijls vele machines en

onderdelen op de meest vreemdsoortige manieren „verplaatst”, maar het aantal fabrieken, dat als onherstelbaar moet worden afgeschreven, is gering.

Ook onder deze betrekkelijk gunstige herstel-omstandigheden, waren de moeilijkheden nog groot genoeg. Machines en onderdelen moesten uit het buitenland worden ingevoerd, de levertijden waren lang en de deviezen werden mondjesmaat toegewezen, er was gebrek aan liquide middelen, er was onvoldoende energie (electriciteit en gas) en zo moesten verschillende bedrijven, die overigens klaar waren om te gaan draaien, werkloos blijven. Er was ook een tekort aan arbeidskrachten, vooral geschoold personeel, dat in het begin de ondernemers in sommige plaatsen eenvoudig tot wanhoop bracht.

Het nijverheids-herstel kreeg krachtige steun van overheidswege, die de zeer belangrijke bureaux voor Industrieel Herstel in de gehele Archipel oprichtte. Er zijn nu 26 van deze bureaux.

Aangezien het complex van productieve activiteit, dat wij gewoon zijn „de nijverheid” te noemen, een 40-tal bedrijfstakken omvat, waarin de toestand niet alleen van bedrijfstak tot bedrijfstak, maar ook van plaats tot plaats en zelfs van bedrijf tot bedrijf verschilt, is het niet mogelijk om in een paar zinnnetjes een globale indruk te geven van de bereikte resultaten. In enkele bedrijfstakken (zoals b.v. margarine, bier en glas) is de achterstand vergeleken bij de voor-oorlogse productie geheel ingehaald (en voor margarine zelfs overschreden). In andere gevallen blijft de productie nog beneden de voor-oorlogse, maar alleen omdat er nog niet voldoende grondstoffen beschikbaar zijn. In weer andere bedrijfstakken (b.v. de rijst-pellerijen, waarvan het herstel over het algemeen pas na de politie-actie is begonnen en waarin ook veel grotere vernielingen hebben plaatsgehad) blijft de productie nog ver beneden die van voor de oorlog.

Dat evenwel een duidelijke stijging in de productie over de hele linie waarneembaar is, moge blijken uit de in procenten van de voor-oorlogse „output” uitgedrukte producties per 1 Januari 1947 en dezelfde datum in 1948. We zullen een paar van die cijfers geven: machine-industrie resp. 20 en 40%, ijs-industrie 25 en 35%, bouw van houten schepen 0 en 40%, verfindustrie 0 en 50%, textiel-industrie 20 en 30%, papier-industrie 0 en 35%, broodbakkerijen 40 en 60%, margarine 100 en 300%, bier 50 en 120%, chemische industrie 30 en 60%, meubelindustrie 20 en 50%, kleding 20 en 50%, glasindustrie 50 en 100%, gloeilampen-industrie 0 en 35%. En hier nog enkele productie-cijfers van bepaalde artikelen in de maand

Juni 1948: 10.000 auto-buitenbanden, 11.000 dito-binnenbanden, 83.000 rijwiel-buitenbanden, 158.000 idem-binnenbanden, 768.000 batik-sarongs, 1.100.000 stuks drinkglazen, 74.000 flessen, 45.000 stopflessen, 869.000 kg. margarine, 329.000 kg. verf, 1.900.000 meter geweven sarongs, 151.000 singlets, 2.900.000 kg. waszeep en 327.000 kg. toiletzeep.

Het bereiken van de voor-oorlogse productie is nog maar het voorlopige eindpunt van het industriële streven in Indonesie. De nijverheid zal in de toekomst zeker nog verder worden uitgebreid, teneinde haar een steeds grotere plaats in de volkswelvaart te kunnen geven.

III. HERSTEL VAN HET VERKEER

Verkeer te water.

Welvaart in een eilandenrijk als Indonesië is nauw verbonden met en in sterke mate afhankelijk van de doelmatigheid van het scheepvaartverkeer, dat zich laat verdelen in oceaan-scheepvaart, interinsulaire vaart en kustvaart, waarvan de tweede categorie de belangrijkste is. De voornaamste factor daarin is de Koninklijke Paketvaart Maatschappij, die voor de oorlog een vloot van 136 schepen exploiteerde, met een totale inhoud van 220.000 bruto-register-ton. De maatschappij verloor in de oorlog een groot deel van haar vloot, doch de nieuwbouw in Nederland is in volle gang en verscheidene nieuwe schepen zijn reeds in dienst gesteld.

De K.P.M. heeft zich na de oorlog geheel uit de kustvaart teruggetrokken. Indonesische activiteit en initiatief zijn hier ingeschakeld. Er is een aantal Indonesische kustvaartmaatschappijen opgericht door toedoen van de „Stichting Gemeenschappelijk Schepenbezit”, waarin de regering en de K.P.M. elk voor de helft deelnemen. Uiteindelijk zal deze kustvaart geheel in Indonesische handen overgaan. De Stichting heeft nu reeds een vloot van 22 bijna alle nieuwe kustvaartuigen en heeft zich ontwikkeld tot de onontbeerlijke vrachtvaarster, die de grote havens „voedt” met producten, die met de zeeschepen verder worden afgevoerd.

De K.P.M. heeft verder haar z.g. „buitenlijnen” eveneens afgesplitst en verbonden met die van de Java-China-Japan-Lijn, waaruit een nieuwe, belangrijke Aziatische oceaanvaartmaatschappij is gegroeid, n.l. de „Koninklijke Java-China-Paketvaart-Lijnen”, die in de internationale travel-folders reeds bekend staat als de „Royal Interocean Lines”. Haar hoofdkwartier is in Hongkong gevestigd.

De K.P.M.-vloot voor het interinsulaire verkeer is nu alweer op meer dan 80 schepen gebracht. Nog 23 nieuwe schepen moeten uit Nederland komen, of zijn reeds naar Indonesië onderweg. Het nieuwbouwprogramma der maatschappij zal in 1950 zijn voltooid.

De oceaanvaart verbindt Indonesië met de buitenwereld en verschaft de afvoerkanalen voor zijn producten. Zij wordt bedreven door lijnschepen van de grote Nederlandse- en

een aantal buitenlandse maatschappijen en verder door „trampers” en tankschepen. De voornaamste Nederlandse deelhebbers in deze vaart zijn de Stoomvaart-Maatschappij „Nederland”, de Koninklijke Rotterdamse Lloyd en de K. J. C. P. L., die wij al eerder noemden. Behalve, dat de vloten in de oorlog aanzienlijke verliezen leden, is er in de situatie van voor de oorlog niet veel verandering gekomen. Het herstel van het scheepvaartverkeer is dan ook niet van zovele factoren afhankelijk als de andere raderen van de economische machine.

Om dit herstel echter zoveel mogelijk te bespoedigen werd kort na het einde van de Pacific-oorlog de Nederlands-Indische Scheepvaart-Organisatie opgericht, die intussen al lang weer is ontbonden, omdat vrijwel alle schepen weer in beheer van de eigen maatschappijen zijn overgegaan. De voornaamste moeilijkheden lagen op de kaden, in de havens: gebrek aan koelies en geringe prestaties van de beschikbare havenarbeiders door ondervoeding en ziekten, gebrek aan haven-outillage, onvoldoende reparatie- en dokfaciliteiten, beperkte bunker-gelegenheden, slechte kwaliteit van de kolen, dichtslibbing van verschillende havens, onvoldoende bebakening, een loodsdienst die zich niet met die van voor de oorlog liet vergelijken en nog talrijke andere factoren. Nu is men echter wel zover gekomen, dat men met de beschikbare vloot het lading-aanbod ongeveer kan verwerken. De verbetering van de havens is met kracht aangepakt, wrakken zijn goeddeels opgeruimd, vaarwateren vrijgemaakt van obstakels en mijnen, opslagplaatsen en pakhuizen werden hersteld of nieuw gebouwd, ondiepten weggenomen, beschadigde en gezonken dokken hersteld, olie- en waterleidingen gerepareerd, de bunker-gelegenheden verbeterd en het algemeen welzijn van de koelie aanzienlijk verhoogd. Het herstelprogramma is nog lang niet klaar, maar in de loop van 1948 hoopt men de voornaamste havens van Indonesië op het hoge peil van voor de oorlog te hebben teruggebracht.

Er is nog een belangrijk onderdeel van de Indonesische scheepvaart, dat wij niet over het hoofd mogen zien. Dat is de Indonesische prauwvaart, hoofdzakelijk „in het wild” bedreven met kleine zeilschepen. De verliezen in de oorlog bleken nogal mee te vallen. De prauwvaart is voor de Indonesiër zeer winstgevend. Dat blijkt o.m. uit de sterke stijging in de tonnage der prauwenvloot in de loop der tijden. Was zij in 1930 nog maar 54.000 m³, in 1940 bedroeg zij 205.000 m³. Naarmate meer hout beschikbaar komt, zal men de prauwenvloot vrij snel kunnen aanvullen. Er is op dit gebied al veel gedaan.

Wegen en bruggen.

De wegen van Indonesië behoorden voor de oorlog tot de beste van Azië. Ze waren zo goed, dat de Japanse bezetters ze drie-en-eenhalf jaar in een vrij intensief militair verkeer konden gebruiken, zonder ook maar iets aan het onderhoud te doen.

Wat de toestand van de wegen betreft, is er een groot verschil tussen de „Malino“-gebieden en het territoir op Java, Sumatra en Madoera, dat in de politie-actie werd bezet. In eerstgenoemde gebieden — en natuurlijk ook in en om de „enclavesteden“ — werden de wegen in 1946 en 1947 alweer in berijdbare toestand gebracht. In laatstgenoemde mankeert er hier en daar nog wel wat aan en kan men zich met een nieuwe auto beter niet op de weg begeven, vooral niet met die van naoorlogse makelij..... Pas als men het wegen-net, dat ook voor de distributie van voedsel en producten zo belangrijk is, eenmaal tot een redelijk peil van berijdbaarheid heeft teruggebracht, zal men kunnen denken aan uitbreiding en aanpassing aan de eisen van het moderne verkeer. Daarvoor had men lang voor de oorlog de plannen gereed.

De Indonesische eilanden zijn zeer waterrijk. De wegen en spoorwegen worden doorsneden door duizenden grote en kleine rivieren en door ravijnen in de bergachtige streken. Dientengevolge zijn er duizenden bruggen en bruggetjes, die vooral tijdens de politie-actie een dankbaar en gemakkelijk vernielingsobject vormden voor de vluchtende republikeinse benden. Er zijn dan ook na 21 Juli '47 heel wat bruggen de lucht in gegaan. Het cijfer loopt in de honderden. Het herstel daarvan duurt nog voort. Ter besparing van ijzer, dat duur is en deviezen kost, is op de andere eilanden zoveel mogelijk gebruik gemaakt van goede houtsoorten. Bij het herstel van de bruggen krijgen de burgerautoriteiten veel hulp van de militairen, die bij goede verbindingen al evenzeer zijn gebaat. Dank zij die krachtige steun zijn de meeste bruggen, die op Java, Sumatra en Madoera, in de bezette gebieden, het slachtoffer werden van de republikeinse sabotagetactiek, of hersteld en versterkt, of vervangen door „Bailey“- , „Commercial“- of andere bruggen-in-blik. U kent ze wel uit de oorlog: die bruggen, die al helemaal klaar zijn, die men alleen maar hoeft te „passen“ en daarna gewoon kan neerleggen. Voor de hele kleine kali-tjes gebruikten de ingenieurs soms de chassis van een oude auto als overspanning. Dat had Ford ook nooit kunnen dromen.....

Alle omstandigheden, materiaaltekorten en dergelijken in aanmerking genomen, zal pas over enige jaren het wegennet van Indonesië zijn hersteld. D.w.z. in de federale gebieden. De republiek sukkelde ook hierin achteraan.

Wegverkeer.

In 1939 toerden er in geheel Indonesië 7.500 autobussen, 11.000 vrachtauto's, 14.400 openbare personenauto's (net woord voor „taxi's") en 51.700 personenauto's. Gewoon een paradijs voor de Japanners, toen zij de archipel veroverden en in het vooruitzicht van zoveel rollend materieel zelf dan ook maar heel weinig hadden meegebracht.

Ze hebben tussen Maart 1942 en Augustus 1945 vrijwel dit hele enorme autopark opgereden, praktisch zonder iets aan onderhoud te doen. Juiste cijfers van hetgeen er na de capitulatie nog van over was, zijn niet beschikbaar. Het was trouwens de moeite van het opschrijven niet eens waard.....

De rehabilitatie van het openbare motortransport dat voor Indonesië van het allergrootste economische- en sociale belang is, voltrekt zich helaas maar langzaam, tengevolge van aanvoer- en deviezen-moeilijkheden. Aan het einde van 1947 reden in de federale gebieden van Indonesië 36 autobussen, 12.100 vrachtauto's 12.500 personenauto's en het oorlogswonder „jeeps" en bijna 2.500 motorrijwielen.

Gezien de betekenis van het motortransport voor het productie-apparaat, zal de uitbreiding van het wagenpark in de naaste toekomst met meer kracht ter hand worden genomen.

Spoorwegen.

De wederopbouw van de spoorwegen begon in de „enclavesteden" en haar onmiddellijke omgevingen. De eerste spoorlijn, die weer onder Nederlands gezag kwam, was die van Batavia naar Tandjong Priok en was $\pm$ 28 km. lang..... Dit „net" werd spoedig uitgebreid met de lijn naar Tangerang, $\pm$ 25 km. lang. De republiek beheerde de rest, tenminste tót de politie-actie. Toen bleek trouwens ook pas hoe zwaar het spoorwegennet — eens de trots van het land — had geleden door verwaarlozing en zinloze vernieling. Bruggen waren opgeblazen, beveiligingsinstallaties beschadigd, telefoon- en telegraaflijnen opgebroken, stationsinventarissen afgevoerd of vernietigd, stationsgebouwen, watervoorzieningen en woningen door brand verwoest. Als de republikeinse benden maar een station hadden verwoest, meenden zij de Nederlandse troepen te hebben verslagen.

Drie-en-een-halve maand na het begin van de politie-actie had men — ondanks alles — reeds zoveel hersteld, dat dagelijkse diensten konden worden gereden van Batavia naar Soekaboemi, naar Cheribon en naar Bandoeng (via Poerwakarta). Op de geëlectrificeerde baanvakken Tandjong-Priok-Batavia-Buitenzorg kon op de spitsuren op bepaalde trajecten zelfs een kwartierdienst worden onderhouden.

Nu, op de helft van 1948, is men natuurlijk al heel veel verder, ook omdat veel rollend materieel na een grondige revisie nog bruikbaar bleek. In de z.g. „exploitatiekring Bandoeng” (waar men medio 1946 met een lijntje van 15 km. naar Tjimahi begon), werd eerst de verbinding met Tjandjoer (74 km.) nu hersteld en vervolgens met Soekaboemi, waarna de beide verbindingen van Batavia met Bandoeng weder in bedrijf kwamen. Na herstel van de grote spoorbrug over de Serajoe-rivier werd een nieuwe exploitatiekring met Poerwokerto als centrum ingesteld, die allengs verbonden werd met Cheribon en Batavia. De spoorweg-exploitatie rond Semarang was tot het einde van '47 nauwelijks van enige betekenis en omvatte slechts een verbinding tussen de stad en het vliegveld. Van groot belang echter was het feit, dat men in het Semarangse de grote werkplaats Pengapon vrijwel onbeschadigd in handen kreeg, die 15 volledig herstelde locomotieven kon afleveren, waarvan er over zee 9 naar Soerabaja en 6 naar Batavia gingen. Gedeeltelijk gedemonteerd zijn toen over de bergweg (het was nog lang vóór de politie-actie) drie locomotieven naar Bandoeng gebracht, waar een groot tekort aan trek materiaal bestond..... De politie-actie veroorzaakte in de kring Semarang grote verliezen: talloze vernielde bruggen, opgebroken sporen en verder de hele droevige lijst van verwoestingen. Eind October '47 werd de verbinding langs de Noordkust met Weleri en die met Demak hersteld, alsook die met Cheribon en Ambarawa-Salatiga. In de exploitatiekring Soerabaja is thans het herstel bijkans voltooid. Begonnen werd met een verbinding van de haven Tandjong Perak en Wonokromo, later volgde het in bedrijf stellen der lijnen naar Tjermee, Modjokerto, Porong, Sidoardjo en Krian. Na de politie-actie kwam de hele Oosthoek open. Door het snelle en verrassende optreden van de Nederlandse troepen in dit gebied — vooral de mariniers — bleven de meeste spoorwegobjecten voor vernietiging gespaard. Het rollend materieel was — zoals overal elders — ernstig verwaarloosd. Toch konden na betrekkelijk korte tijd de verbindingen tussen Soerabaja en Malang en die tussen Soerabaja en Banjoewangi worden heropend. Thans is het spoorwegverkeer in de Oosthoek nagenoeg geheel op voor-

oorlogs peil gebracht. Met de bezetting van Madoera kwam ook de Madoera-tram weer in exploitatie.

Op Sumatra was de eerste spoorwegverbinding onder Nederlands beheer die van de „Deli Spoorweg Maatschappij”, het bekende lijntje van Medan naar de haven Belawan, dat iedere Indië-vaarder kent. De politie-actie gooide ook het net van de D.S.M. open. Er was gelukkig voldoende materieel aanwezig en eind October '47 waren de meeste lijnen in Noord-Sumatra weer in exploitatie. Van de spoorwegen op Sumatra's Westkust werd voor Juli '47 alleen geëxploiteerd het lijntje tussen Padang en Emmahaven. Na de politie-actie breidde het zich uit naar Loeboekaloeng, op welke lijn nu met twee locomotieven en een beperkte hoeveelheid wagons een geregelde dienst wordt onderhouden. In Z.-Sumatra kon de spoorweg-exploitatie pas na Juli '47 beginnen, over een deel van het net van de „Zuid-Sumatra Spoorweg”. Maar het was een belangrijk deel, omdat het Palembang verbond met de kolenmijnen te Boekit-Assem, waardoor de afvoer van kolen onmiddellijk kon beginnen.

Het volledige herstel van de Indonesische spoorwegen zal langzaam verlopen. Het gehele apparaat heeft ernstig geleden, door afvoer van rollend materieel en materialen (die tot zelfs in Siam werden teruggevonden) door de Japanse bezetter, anderzijds door opzettelijke vernielingen en langdurig en ontstellend wanbeheer. Wat nog overbleef is in betrekkelijk korte tijd tot een weliswaar geenszins perfect, maar toch bruikbaar apparaat opgebouwd, dat voorlopig wel in de méést noodzakelijke behoeften zal kunnen voorzien. Aangezien echter het economische herstel over het algemeen sneller verloopt dan men had durven hopen, zal ook de rehabilitatie van het spoorwegverkeer moeten worden bespoedigd. Dit zal alleen kunnen geschieden door aanschaffing op korte termijn en op grote schaal van nieuw rollend materieel, moderne machines, beveiligingsinstallaties, etc., want wat nu hersteld en bruikbaar is, zal niet tot in het oneindige kunnen blijven rijden of dienen. Wij zeiden reeds, dat het wegverkeer zich ook maar langzaam herstelt, zodat de spoorwegen het vermoedelijk veel drukker zullen krijgen dan vóór de oorlog. Dat is een reden temeer, waarom een snel herstel van de spoorwegen blijvend de aandacht der autoriteiten verdient.

Burgerluchtvaart.

Vergeleken met vóór de oorlog is het luchttransport in Indonesië niet alleen geheel hersteld, doch bovendien sterk uitgebreid en aangepast aan de na-oorlogse eisen. Dit is te

danken aan het feit, dat de rehabilitatie niet behoefde te wachten op de nederlaag van Japan. Reeds gedurende de oorlog werd het militaire „transport-squadron” opgericht, dat de kern werd van Indonesië's burgerluchtvaart, zowel wat betreft materieel als personeel.

In dit opzicht was de luchtvaart dus in het voordeel. In een ander opzicht was zij echter in het nadeel, omdat de sterke ontwikkeling van de luchtvaart in de oorlogsjaren een enorme uitbreiding en intensivering van allerlei nevendiensten (communicatie, navigatie, weerdienst en beveiliging) met zich had gebracht. Men stond dus voor de noodzaak van invoering en opbouw van allerlei nieuwe organisaties, die een onmisbaar onderdeel zijn geworden van het internationale peil, waarop luchtvaart moet worden bedreven.

Deze taak is — over het algemeen gesproken — door de burgerluchtvaart volbracht. Ook ondanks het zich herstellende scheepstransport in de archipel, blijven de luchtverbindingen door haar grote regelmaat, frequentie en snelheid een bijzondere plaats innemen. De lengte van het interinsulaire luchtnet (10.000 km. in 1940) bedraagt thans 20.000 km. Het aantal luchtreizigers steeg van 23.000 (in 1940) tot 140.000 (in 1947). Het vrachtvervoer, vroeger een paar honderd ton per jaar, belooft nu 9000 ton. Het luchtpostvervoer nam toe van 124.000 kg. tot 1 miljoen kg. per jaar.

Omdat wel verwacht mag worden, dat deze toegenomen belangstelling voor het interinsulaire luchtverkeer geen voorbijgaand symptoom zal zijn, wordt met alle kracht gewerkt aan de verbetering der vliegvelden en uitbreiding van het aantal daarvan. Op het ogenblik zijn 27 vliegvelden geregeld in gebruik. Voor de meer afgelegen streken, waar wel een regelmatig, maar geen druk luchtverkeer nodig wordt geacht, worden de verbindingen onderhouden met water- of amphibie-vliegtuigen.

De luchtvaart heeft in de archipel een plaats ingenomen, waarvan zij niet meer zal worden verdrongen. Als naast de op- en uitbouw van het interinsulaire luchtnet ook de verbindingen met de buurstaten zijn versterkt, als aan de internationale eisen wat betreft verkeersregelingen is voldaan, als de aansluiting op en de samenwerking met de intercontinentale luchtverbindingen van de K.L.M. zijn volgroeid, dan zal de Indonesische luchtvaart een kleurig vlak zijn in het patroon van luchtlijnen, dat de wereld omspant.

IV. HERSTEL DER NUTSBE- DRIJVEN

Posterijen.

Aan het einde van de Japanse bezetting was er vrijwel geen postdienst meer over. De Japanner had de dienst slechts gaande gehouden, voor zover deze met zijn behoeften en inzichten overeenkwam. Inrichting en outillage hadden ernstig geleden en van het geroutineerde personeel van voor de oorlog was maar een klein deel meer beschikbaar. Nieuw personeel had de bezetter niet opgeleid. Postkantoren en andere P.T.T.-gebouwen — geliefkoosde objecten van iedere revolutie — waren beschadigd en in enkele gevallen zelfs totaal verwoest.

Het herstel van de posterijen begon vlak na de capitulatie met de uitwisseling van berichten tussen de verschillende interneringskampen. In 1946 kwam er pas schot in en kon b.v. het gewone brievenverkeer, niet alleen in het binnenland maar ook met de rest van de wereld, worden hervat. In dat jaar kwamen ook de eerste na-oorlogse postzegels in de handel. In de loop van 1947 kwamen in de federale gebieden rond 300 postinrichtingen weer in bedrijf, kwam het geldverkeer via de postkantoren weer op gang, werd de postspaarbank heropend en namen de posterijen eigenlijk alle werkzaamheden, die men van een goed functionerende postdienst mag verwachten, weer op zich. De opbrengst van de verkoop van postwaarden bedroeg in 1947 alweer fl. 440.000.—. Het terugkerende vertrouwen in het herstelde gezag bleek in 1947 duidelijk uit de enorme stijging in het totaal bedrag der inleggingen bij de postspaarbank, n.l. fl. 460.000.— tegen fl. 60.000.— in het vorige jaar. De omvang van het postwisselverkeer steeg van fl. 2.000.000.— in 1946 tot fl. 4.500.000.— in 1947.

Telegrafie en telefonie.

Ook deze kinderen van „Tante Pos” waren tengevolge van de Japanse bezetting op sterven na dood. En juist zij kregen het in de eerste maanden het zwaarst te verantwoorden, want iedereen wilde telegrafisch of telefonisch met familie en kennissen in contact komen, nadat men 3½ jaar van elkander gescheiden was geweest.

Helaas was het gedurende het Japanse beheer voornamelijk de technische inrichting, die tengevolge van de gebruikelijke verwaarlozing te lijden had. En pas na de Japanse capitulatie vielen de ernstigste klappen, toen vele P.T.T.-objecten slachtoffer van de woelingen werden. Behalve een klein aantal telefoonkantoren zijn daarna o.m. gedurende de politie-actie de telefoon-centrales van Bandoeng en Malang opgeblazen. In de dagen van strijd, die aan de Japanse bezetting vooraf gingen, werd de centrale te Makassar vernield en die te Palembang zwaar beschadigd.

Wat de radiodienst betreft: hij verloor vrijwel alle stations in de „Buitengewesten”. Het centrale radiomagazijn te Bandoeng werd door de republikeinen in brand gestoken, terwijl het laboratorium werd beschadigd en geplunderd. Ook alle, voor het verkeer met Nederland zo belangrijke zend- en ontvangstations op de Bandoengse hoogvlakte werden leeggehaald en goeddeels naar republikeins gebied overgebracht.

Het herstel van telegrafie en telefonie vertoont het bekende beeld: gebrek aan personeel en middelen en daarna een zich gaandeweg verbeterende materiaal-positie door aankopen, die reeds gedurende de oorlogsjaren waren gedaan. Nu kunnen de meeste plaatselijke telefoonnetten in de federale gebieden weer een service geven, die aan bescheiden eisen kan voldoen. Ten behoeve van het radioverkeer is een groot aantal nieuwe zend- en ontvanginstallaties uit het buitenland ingevoerd. Reeds in October 1945 kwam met een oude Japanse legerzender, die men in een kazerne aan de Djocjaweg te Batavia had aangetroffen, de telegrafische verbinding met Scheveningen tot stand. De telefoonverbinding met het Moederland werd pas een jaar later hersteld. Nu is het bijna zó, dat men in zijn woning te Batavia, Bandoeng en andere grote steden, de telefoon kan opnemen, een gesprek met Houston (Texas, U.S.A.) aanvragen en wachten tot de verbinding tot stand komt.

Dat de P.T.T. nog lang niet is, waar hij zijn wil, blijkt o.m. uit het feit, dat de dienst per 1 October 1947 nog maar 174 telegraafkantoren weer in dienst had van de 481, die er vóór de oorlog in Indonesië waren. Van de hoofdnetten der telefoon waren op diezelfde datum 185 van de 340 in bedrijf met 22.000 aansluitingen (tegen bijna 50.000 in 1940).

De telegraafdienst verwerkte in 1947 1.300.000 binnen- en buitenlandse telegrammen tegen omstreeks 1.800.000 in 1940.

De P.T.T. kon voor de oorlog zich zelve bedruipen en leverde zelfs een ruime winst aan de Indische schatkist. Die gelukkige situatie is nog niet bereikt, maar ook dat komt wel weer in orde.

Electriciteitswezen.

Het is soms wel op het kantje af geweest, maar de meeste grote steden van Indonesië hebben ook na de Japanse capitulatie altijd nog wel electriciteit gehad. Natuurlijk hadden de Japanners gedurende de tijd van hun macht over dit land ook op de outillage van het electriciteitswezen geteerd. Alleen op Celebes deden ze enige onbeholpen pogingen om de elektrische energie te verhogen, in verband met hun grootscheepse industrialisatie-plannen, die echter nimmer werden uitgevoerd. Voor de rest kreeg het electriciteitswezen er nergens iets bij, doch leed alleen maar grote verliezen.

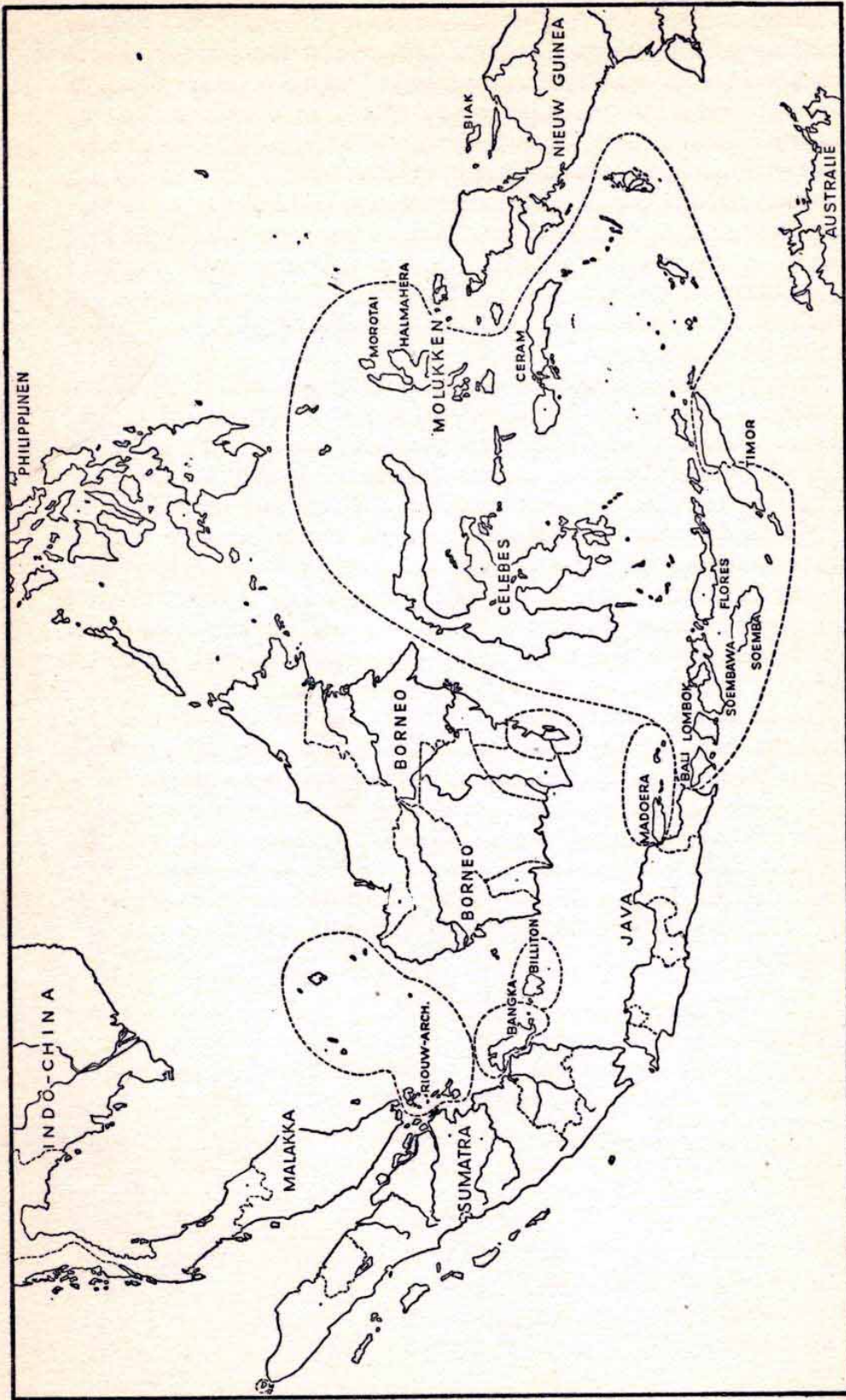
De Japanse bezetting had ook voor de electriciteit in Indonesië al niet veel langer meer moeten duren, want het energie-apparaat liep op zijn laatste benen. Na de oorlog scheen bovendien iedereen plotseling behoefte te voelen om veel meer stroom te gaan verbruiken dan hij vroeger ooit had gedaan. Dat was vrij logisch, alleen al omdat het niets kostte. Betaling kon niet worden geïnd. Bovendien had men jarenlang op houtskool gekookt en wilde men het nu wel wat meer luxueus doen. Overbevolking in grote steden en het feit, dat vele gezinnen in één huis tezamen moesten wonen, waar iedereen naar hartelust lampen liet branden, water kookte met „dompelaars” en zijn potje klaar maakte op een kookplaat, joeg het stroomverbruik met sprongen omhoog. Om een voorbeeld te noemen: de belasting van het Batavia-bedrijf was 10.000 k.w. in 1941 en dat was een topjaar. Maar in 1947 steeg zij tot 13.000 k.w. En er werd niet bij nagedacht, hoe de mensen van het electriciteitsbedrijf het klaarspeelden aan deze gestegen behoefte te voldoen. Er werden alleen maar héél onaangename dingen gezegd als bij toerbeurt hele stadswijken moesten worden uitgeschakeld, of een of andere centrale in de buurt het weer voor een paar dagen opgaf.

De moeilijkheden, die de technici ondervonden bij het herstel of de instandhouding van de openbare electriciteitsvoorziening zijn te talrijk om op te noemen. Het probleem was n.l. niet alleen hoe de burgerij voldoende elektrische stroom te bezorgen (wat zij overigens in steeds mindere mate een luxe vindt), maar vooral ook hoe daarnaast nog genoeg energie over te houden en vrij te maken voor industriële doeleinden. Tot op zekere hoogte heeft het electriciteitswezen zich inderdaad van die dubbele taak gekweten, hoewel de vraag naar elektrische energie door zich herstellende of zich vestigende industrieën helaas ook nu nog moet worden afgeremd, omdat het productie-apparaat haar niet kan verwerken.

Te Soerabaja, dat nog steeds van haar natuurlijke op republikeins gebied gelegen energie-bronnen is afgesneden, heeft het tekort veel ernstiger afmetingen aangenomen dan in Batavia (waar de centrales op de spitsuren overigens ook al roodgloeiend staan). Soerabaja behelpt zich met een verouderde en weinig bedrijfszekere stoomcentrale, die in de avonduren een beetje hulp krijgt van enkele aggregaten van het marine-etablissement. Met elkaar kunnen deze centrales nog niet meer dan de helft van de voor-oorlogse energie opwekken en vestiging van industriën in de krokodillenstad wordt dan ook voorlopig geweerd. Hetzelfde geldt voor Bandoeng en Semarang.

Er zijn vele plannen in voorbereiding om zowel op korte termijn als op de lange duur uit deze noodtoestand te geraken. De uitvoering van deze plannen is echter afhankelijk van de ietwat benarde deviezen-positie. Nodig is namelijk aankoop van nieuwe installaties en andere materialen in het buitenland, voor de bouw van een aantal nieuwe waterkrachtwerken. Met water als natuurlijke krachtbron kan zodoende relatief goedkope energie worden geleverd. Dit bouw-programma dateert al van voor de oorlog, maar een eerste vereiste is, dat de plaatsen waar moet worden gebouwd veilig te bereiken en vrij van sabotage zijn.

In de Minahassa (Noord Celebes) is een gedurende het Japanse bewind begonnen waterkrachtwerk in afbouw. Na zijn voltooiing zal het die streek méér goedkope energie kunnen leveren, dan waaraan voorlopig behoefte bestaat. De industrialisatie-mogelijkheden, die de Japanners zich van dit werk hadden voorgesteld, zullen door het Departement van Economische Zaken van de Staat Oost-Indonesië nog nader op uitvoerbaarheid onder vredesomstandigheden worden onderzocht.

Een overzicht over de groeiende Verenigde Staten van Indonesië.

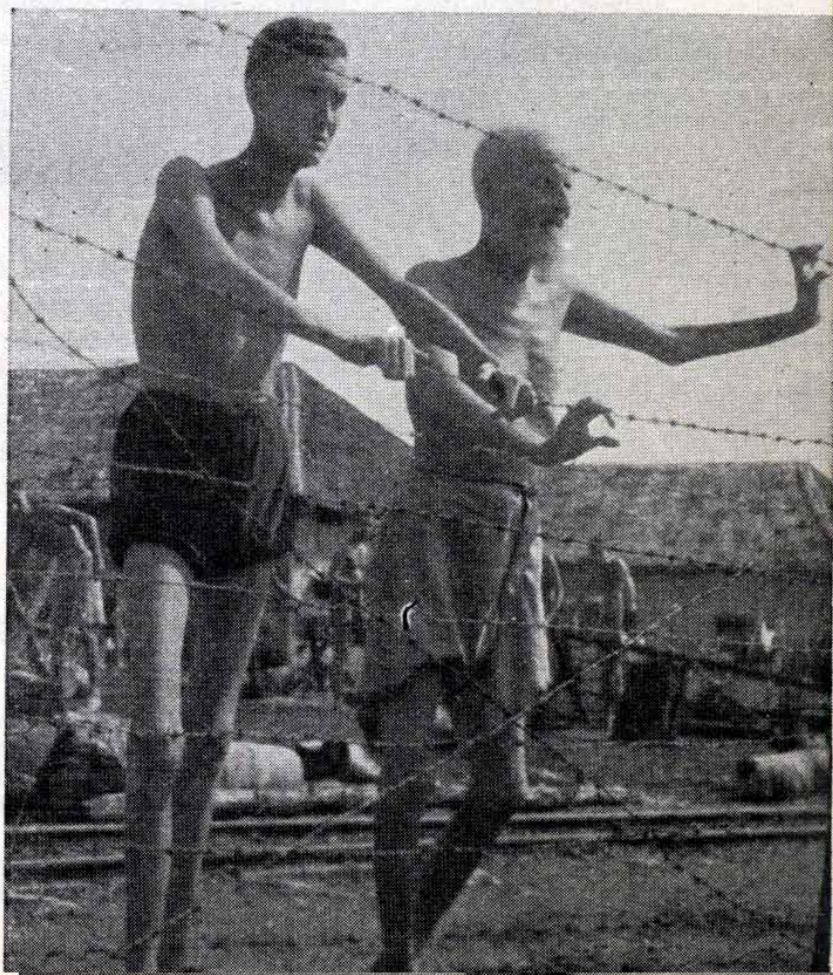
Chaos.....

Onbeschrijflijke verwarring is het eerste na-oorlogse beeld dat Indonesië opleverde. Als er, bijvoorbeeld, nog een archief gevonden werd, dan bevond het zich doorgaans in zo'n toestand!

..... en verzwakking.

Ongeveer een kwart van de Nederlandse bevolkingsgroep stierf in de Japanse kampen (procentsgewijs rond tien maal meer dan de oorlogsverliezen in Nederland). En de rest was verzwakt. Dat dit van grote invloed was op de organisatie van de wederopbouw laat zich begrijpen.

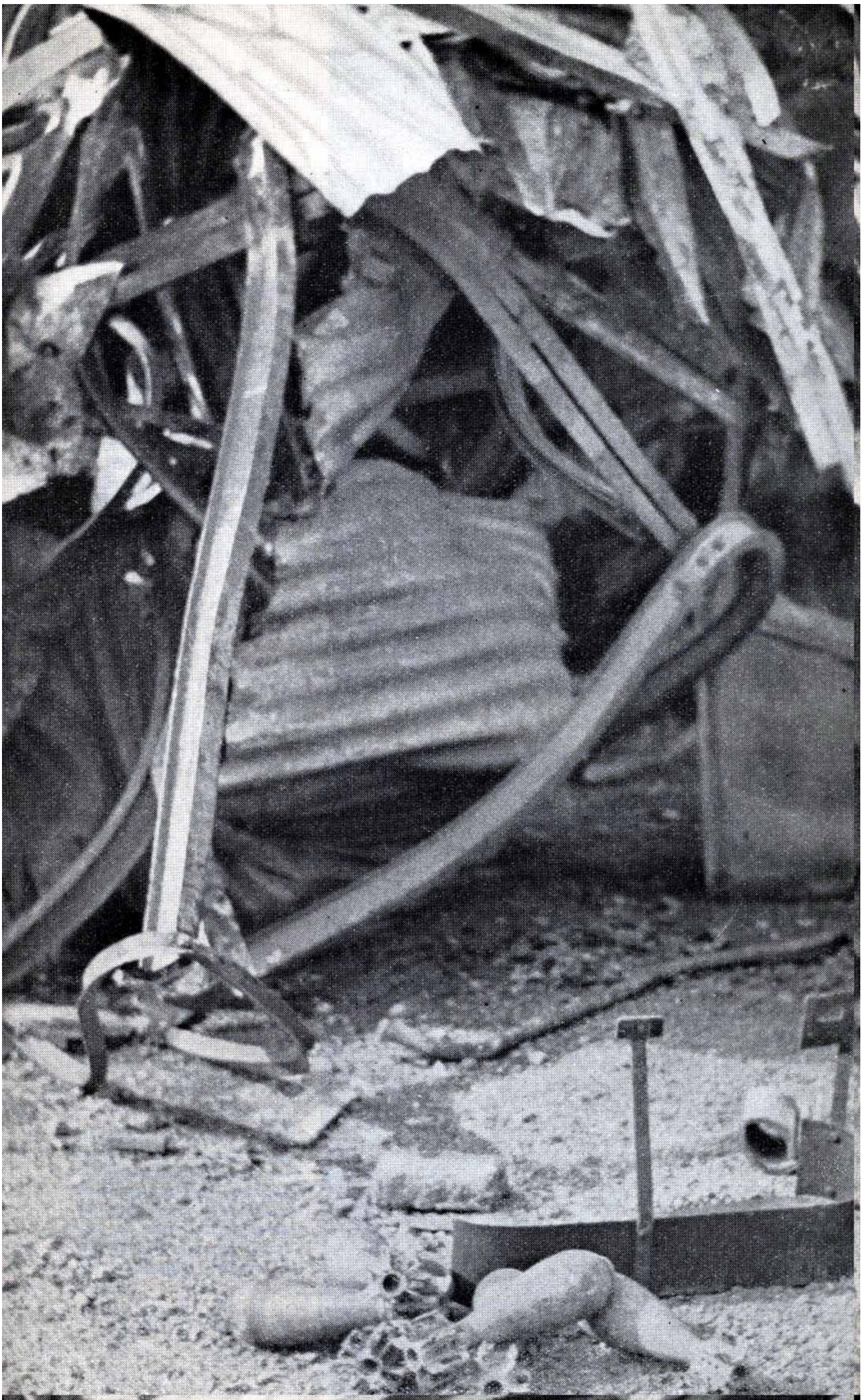
Sociale Ontwrichting .....

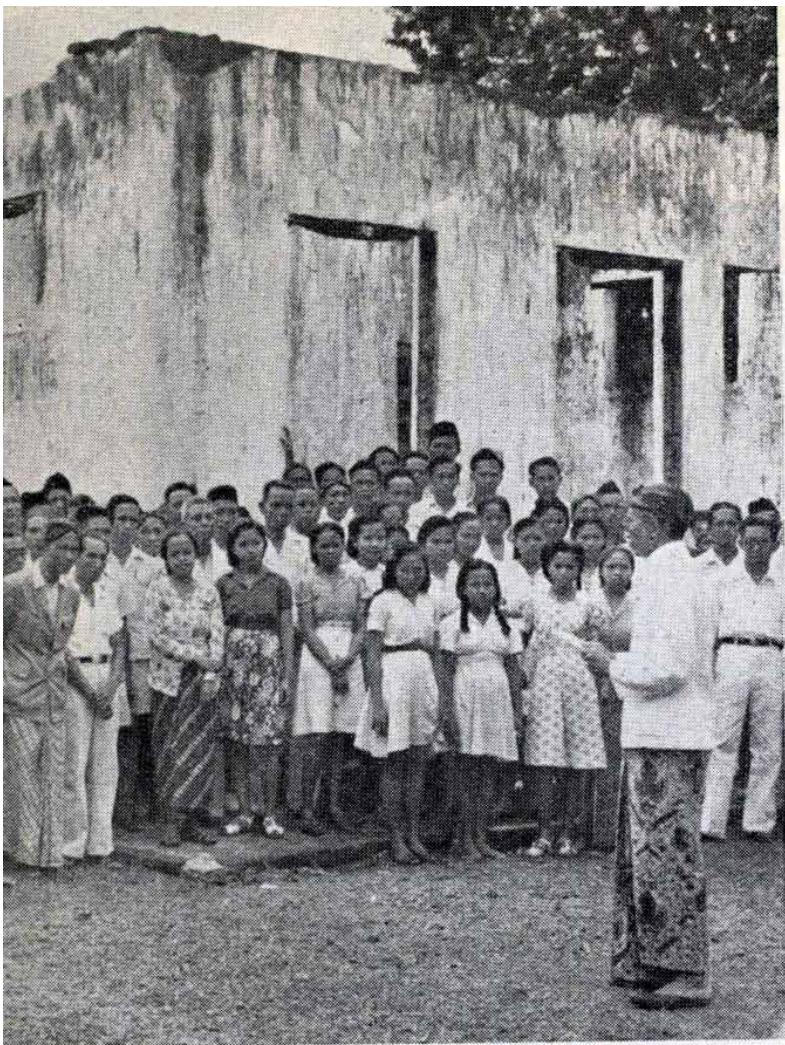
Armoede, honger en ellende: aan alle kanten grijsde ons de sociale ontwrichting tegen Toen de mariniers-brigade het Modjokertogebied (Oost-Java) bevrijdde, bleek dit beeld — direct na de bezetting tijdens een etensuitdeling opgenomen — „gewoon” te zijn geworden.

..... en zinloze vernieling. —>

Revolutie, in het voetspoor van de oorlog, leidde vaak tot vernieling van de middelen voor het herstel der welvaart. Een detail van een vernielde theefabriek in West-Java. Op de voorgrond enkele niet-ontploffte en uitgegraven vliegtuigbommen — erfenis van de Japanse bezetting.

Vereende krachten .....

Een geteisterd land kan zich slechts door de inspanning van allen herstellen. In deze zin spreekt de Regent van Tjilatjap zijn personeel toe, na de bevrijding van zijn gebied. Op de achtergrond zijn door terroristen vernield kantoortoren vernield kantoortoren.

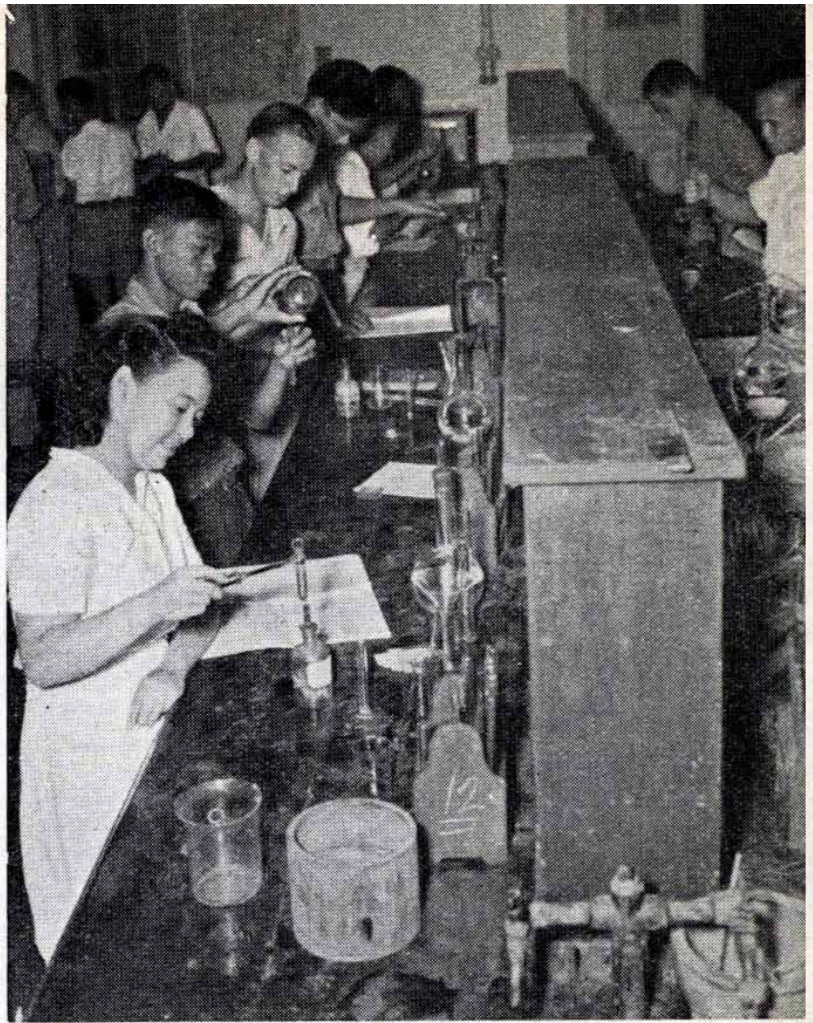

..... en zorg .....

Het Rode Kruis doet zijn werk van barmhartigheid — zonder zich te laten remmen door politieke conflicten. Hier een verpleegstertje dat de lach terug brengt in een verkommerde menigte.

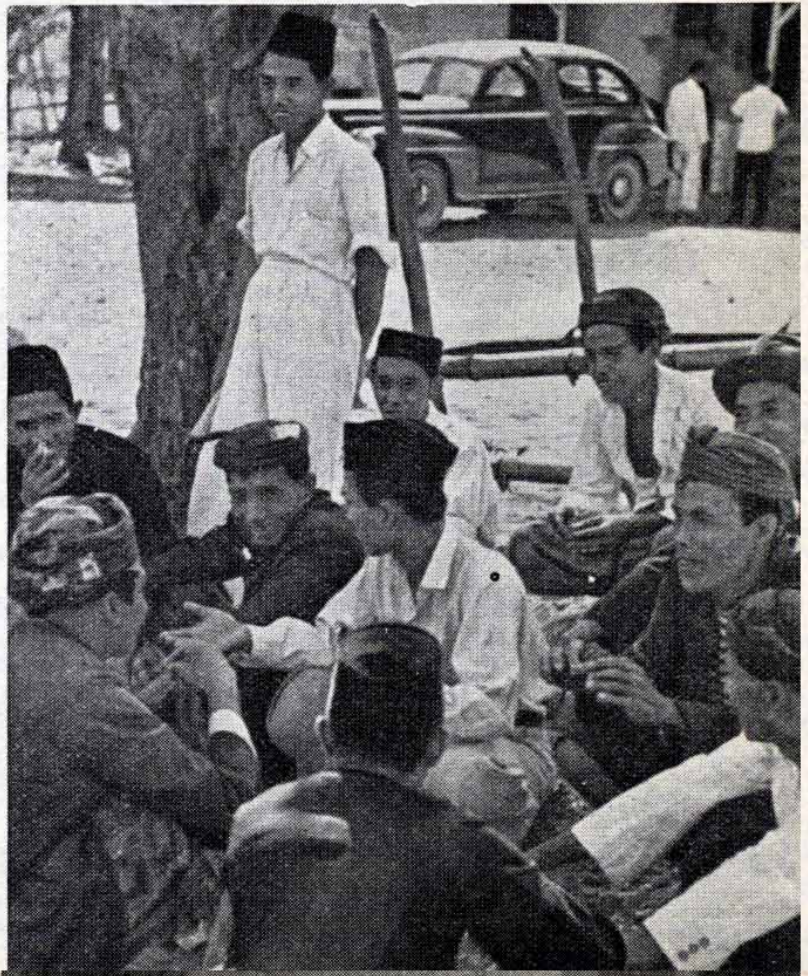
..... **scheppen mogelijk-**
heden .....

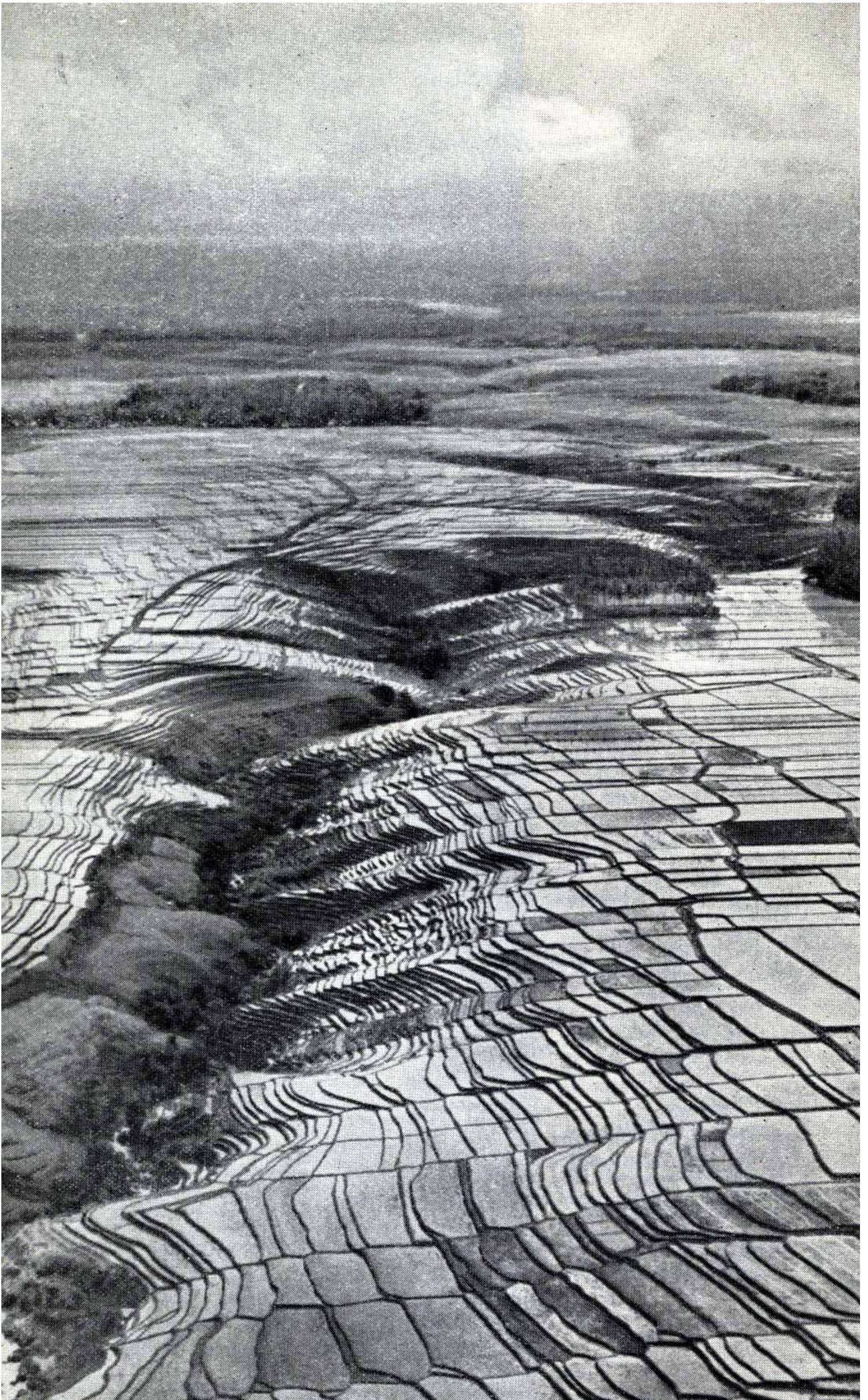
Waar rust en orde zijn teruggekeerd ontstaat de mogelijkheid tot bezinning, arbeid en ontwikkeling. Hier een beeld uit de te Batavia heropende Medische Hogeschool, die deel uitmaakt van de Universiteit van Indonesië.

.....**en een normaal leven.**

Dorpelingen op Madoera in levendig gesprek over de ontwikkelingen van de dag — enige maanden na de bevrijding van het door hongersnood geteisterde eiland in Juli 1947.

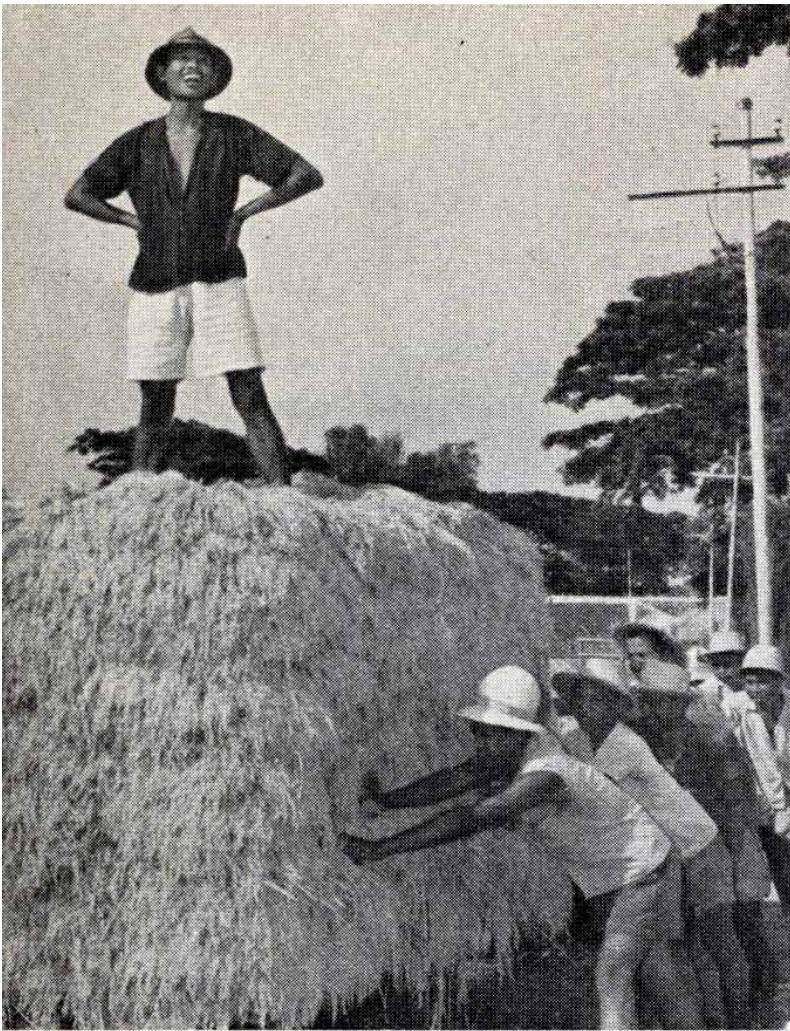
← Voor miljoenen .....

De rijstbouw, leverancier van het hoofdvoedsel der Indonesische miljoenen-bevolking, is steeds een object van bijzondere overheidsbelangstelling geweest. Hier een luchtfoto van het gecompliceerde patroon der rijstvelden (sawah's).

..... voedsel.

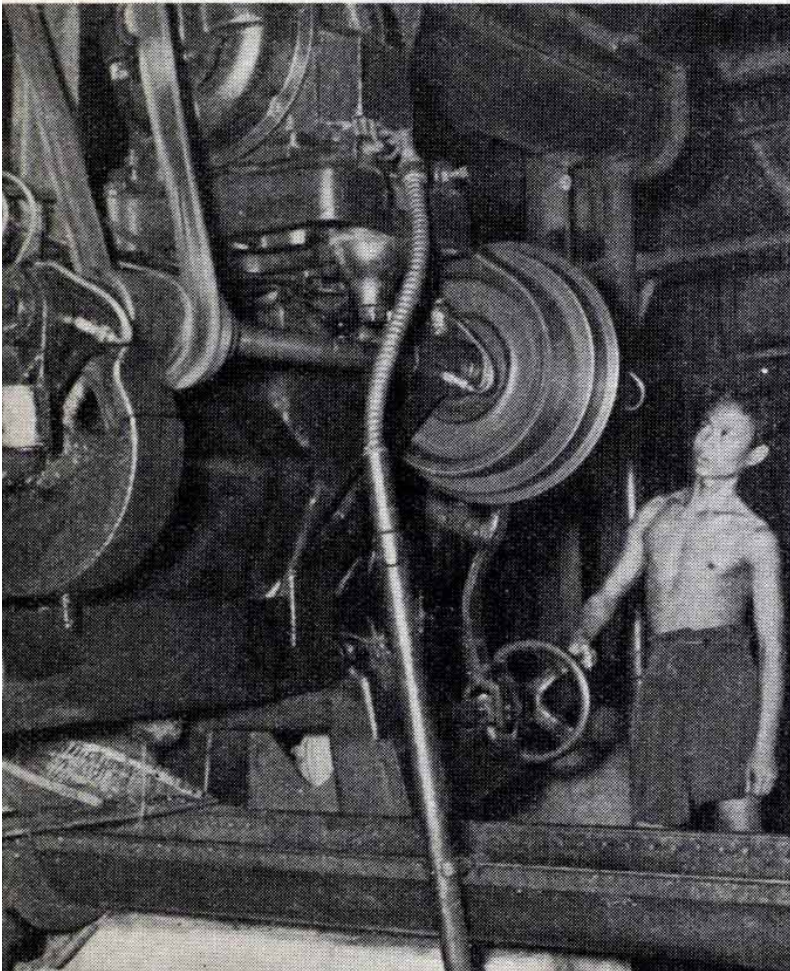
Sinds onheuglijke tijden wordt de rijst aar voor aar met het merkwaardige rijstmesje (ani-ani) geoogst. Een oude legende heet zulks te gebieden — maar ook economisch kan het niet raadzaam worden geacht om zonder meer tot mechanisatie over te gaan. Wel worden daarmee proeven genomen.

Nieuwe Oogst .....

Lachend op de eerste lading rijst die van de velden naar de pellerij wordt vervoerd. Het feit dat de landman zich tengevolge van onrust en terreur in vele streken niet meer op de velden durfde te vertonen bedreigde het volk een tijdlang met hongersnood.

..... en nieuwe productie.

Nu de copra — het gedroogde vruchtvlies van de kokosnoot en belangrijke grondstof — weer geproduceerd en aangevoerd kan worden beginnen ook de machines in deze Bataviase zeepfabriek weer te draaien.

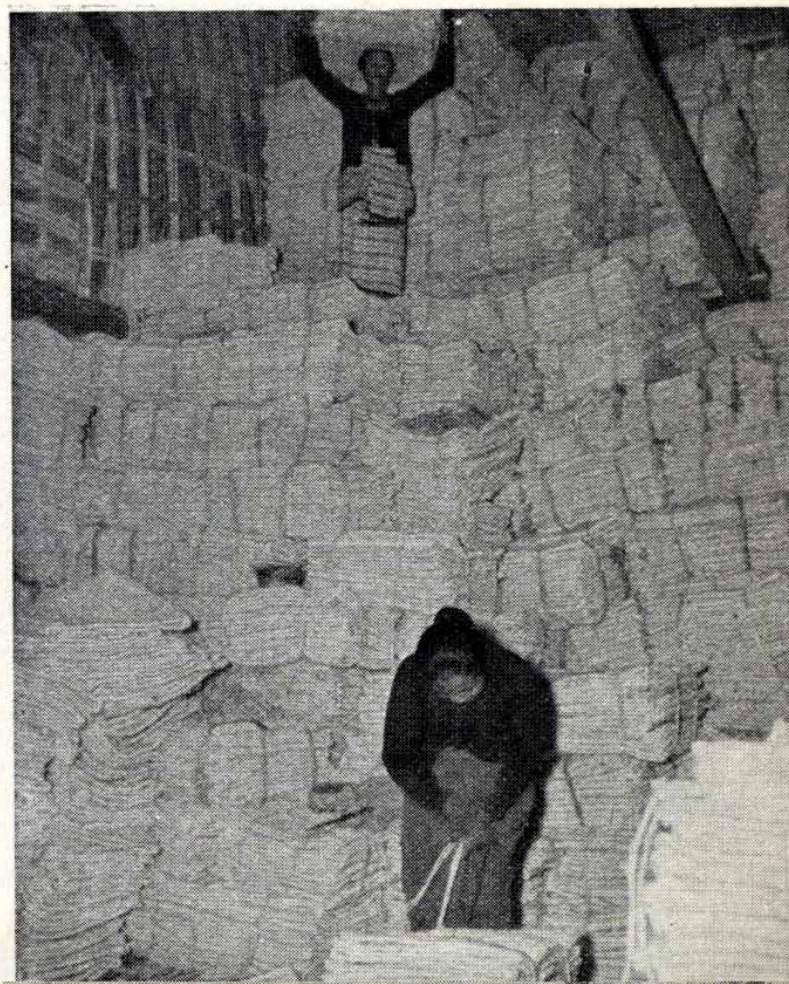
**Van wildernis
tot thee-land.**

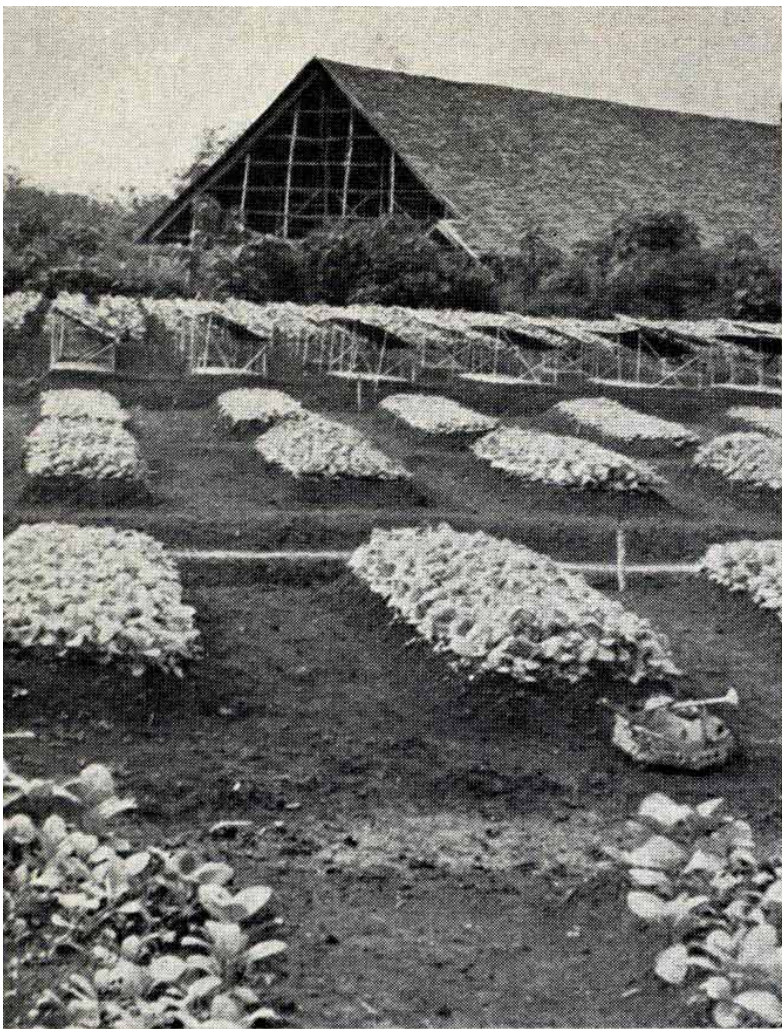
Toen de planters weer de thee-ondernemingen konden bereiken, bleken die door jarenlange verwaarlozing in eindeloze jungle van verwilderde theeheesters herschapen te zijn. Het snoeien der thee-„tuinen” — waarvan deze foto een voorbeeld laat zien — scheen een onmogelijke taak. Maar toch kwam het voor elkaar!

Sisal brengt uitkomst.

De import van jute-zakken kostte het deviezenarme land te veel. De sisal-vezelcultuur bracht echter uitkomst. Hier hoge stapelingen van de zeer sterke sisal-zakken.

Men vraagt om tabak .....

.....en de tabakscultuur herrijst weer. Een jonge aanplant met op de achtergrond een dier grote loodsen die zo typerend zijn voor de tabakslanden.

De palmolie vloeit weer.

Palmolie — een belangrijk product, waarvan Indië voor de oorlog ongeveer de helft van de wereldproductie opbracht — wordt gewonnen uit de pitten van de fraaie oliepalm. De plantages, vooral op Sumatra, herstellen zich snel. Hier ziet men hoe de pitten worden vergaard.

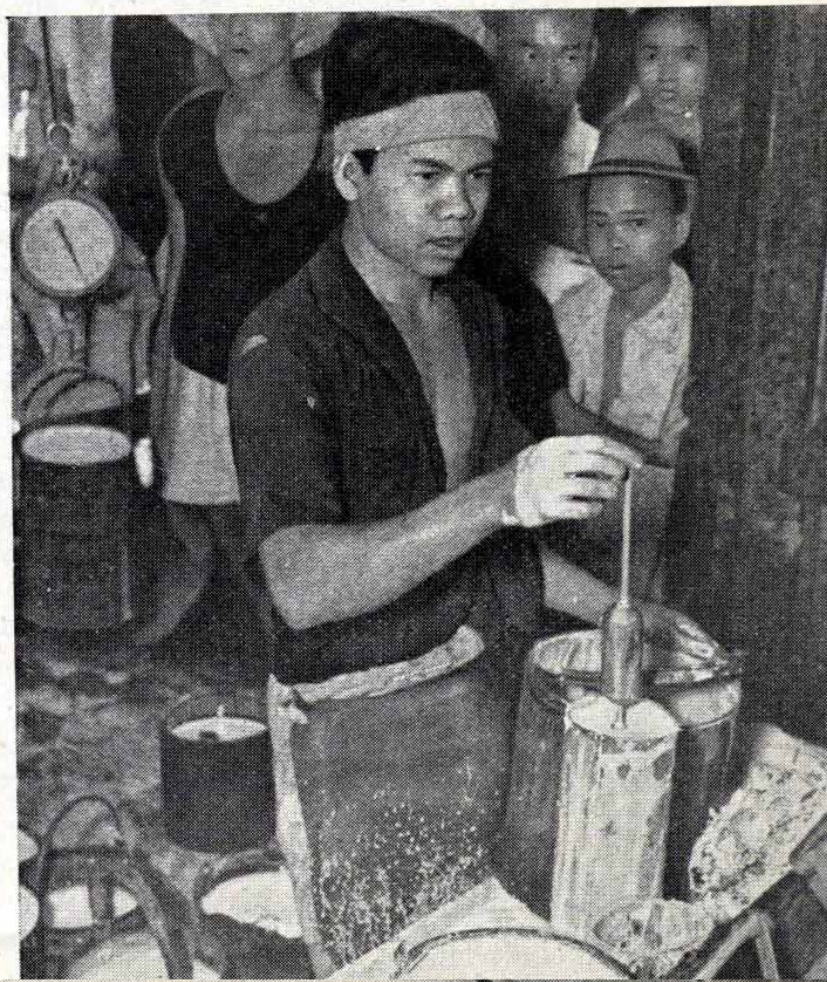
De suiker-industrie is niet ontmoedigd.

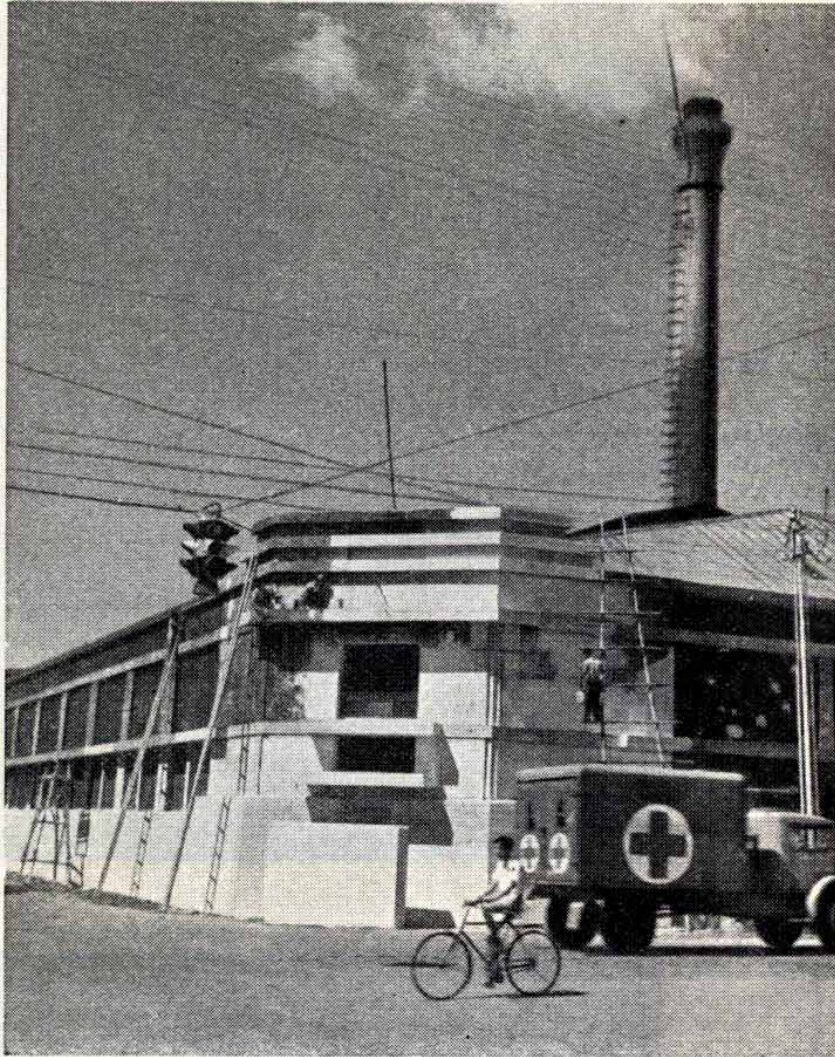
De eens zo indrukwekkende suiker-industrie van Indonesië heeft zware klappen gekregen. Waar mogelijk werd echter met het herstel een aanvang gemaakt. Op deze foto: verzorging van het jonge suikerriet.

Hij maakt weer rubber!

Rubber, waarvan Indonesië 40% der wereldproductie leverde, is vooral in bepaalde gebieden als Kalimantan Barat (West-Borneo) ook een belangrijk „bevolkings-product”. Deze eenvoudige rubberproducent neemt zijn handwerk weer op, belangstellend gadeslagen door zijn dorpsgenoten.

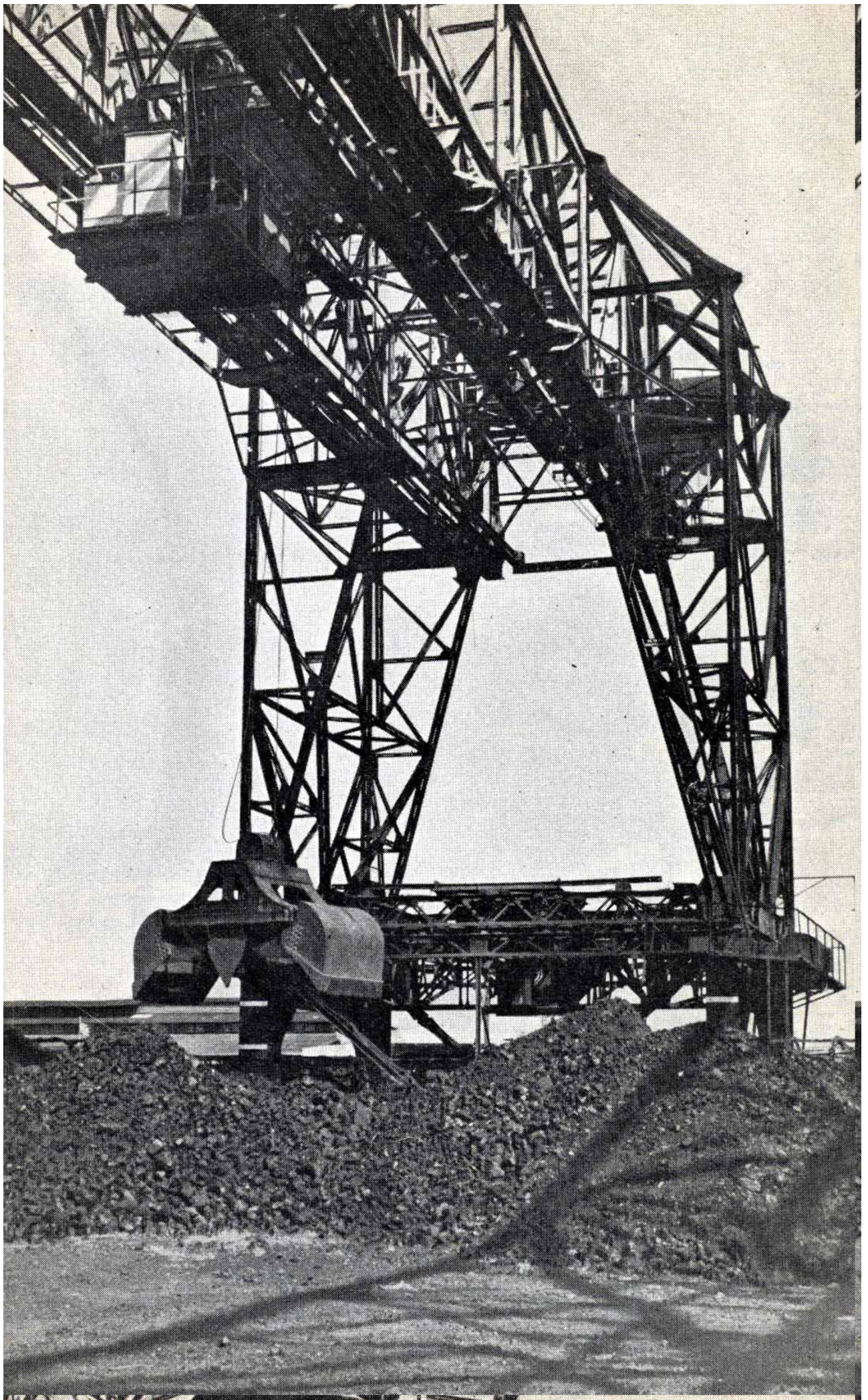

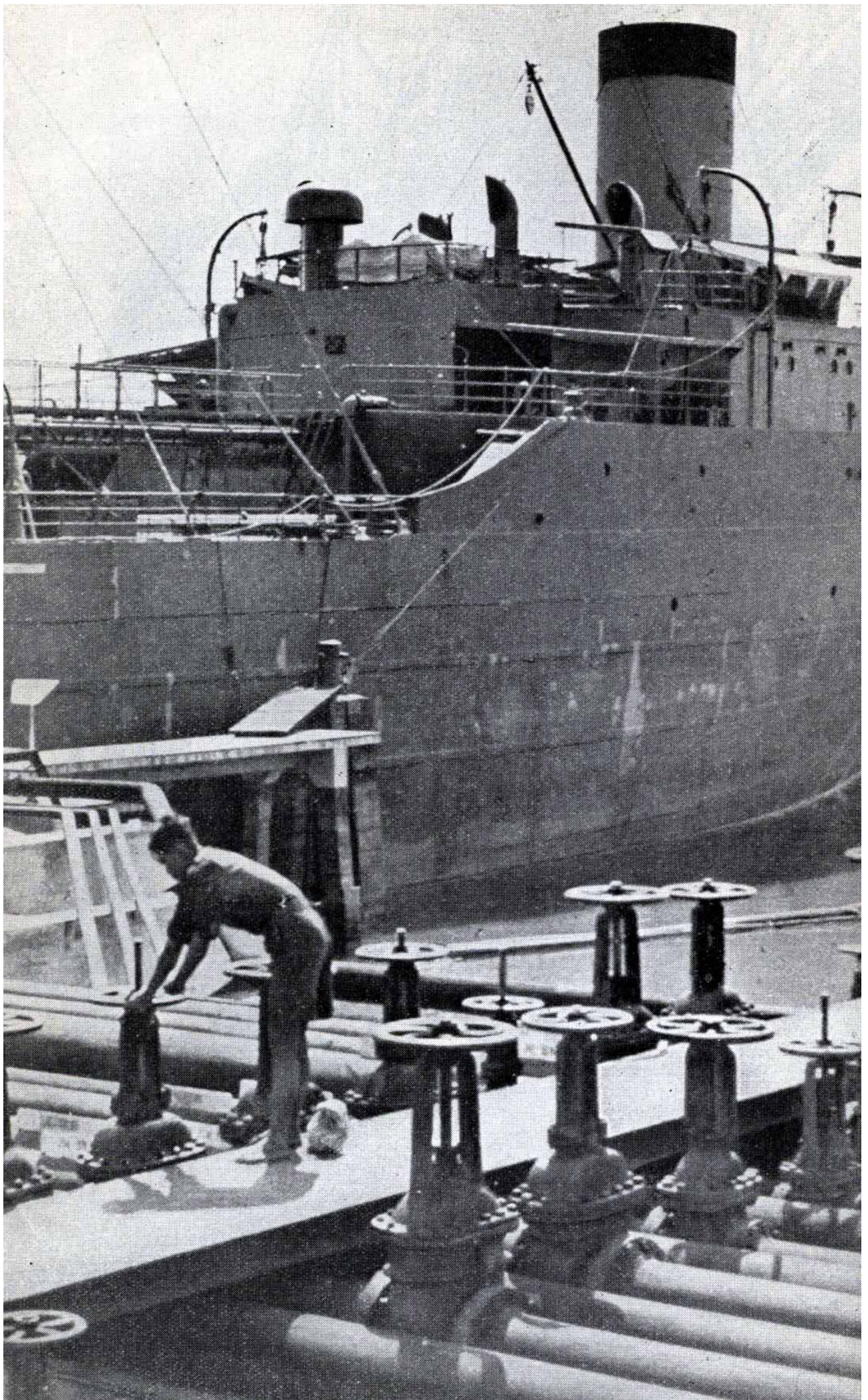
Kinine is een eis.

Voor de oorlog was Indonesië practisch alleen leverancier van kina (98%). De kina-cultuur heeft echter ernstige concurrenten gekregen in synthetische producten. Maar er is nog steeds kinine nodig — en dus werd de kininefabriek te Bandoeng weer snel in werking gesteld.

Het zwarte goud helpt weer. —>

In de havencomplexen bijten machtige grijpers weer in de steenkool, die weer gedolven wordt, o.a. in de bekende Boekit Assem mijnen van Zuid-Sumatra. Véeel, wat stil lag, kan nu weer op gang komen.

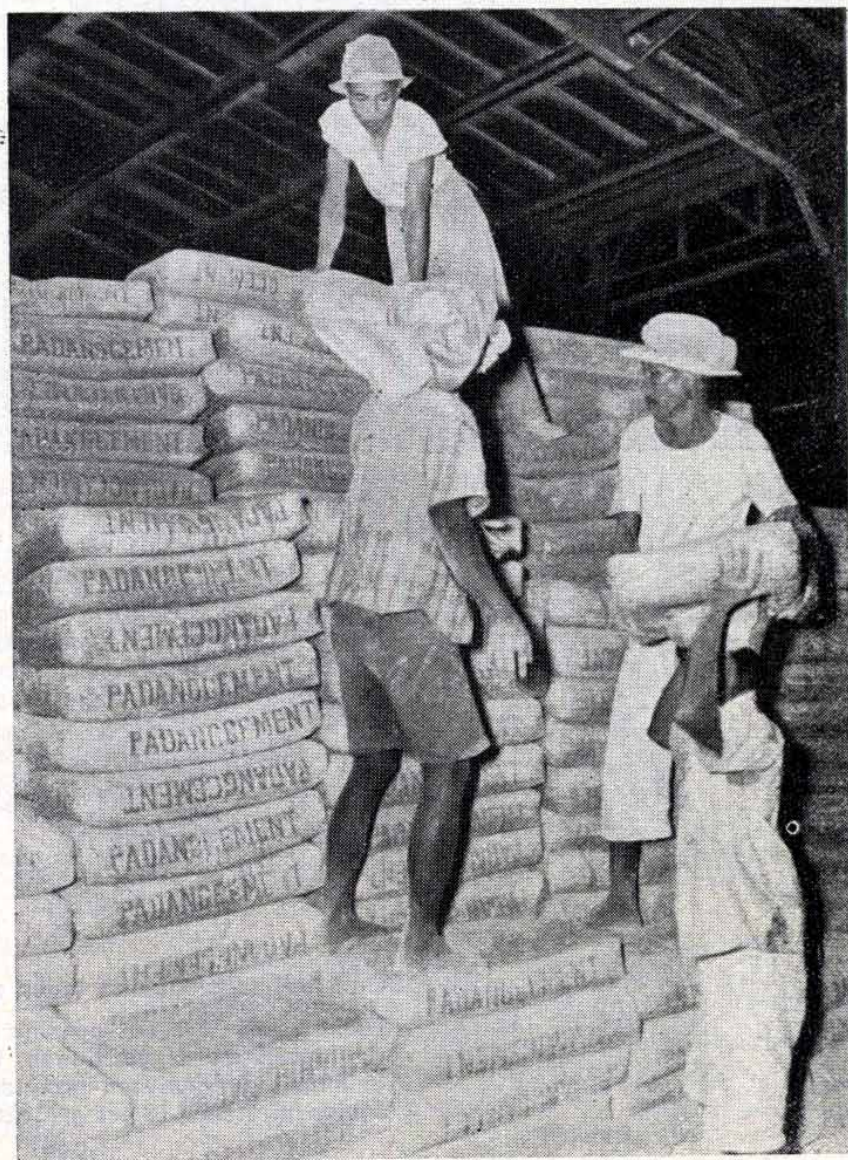

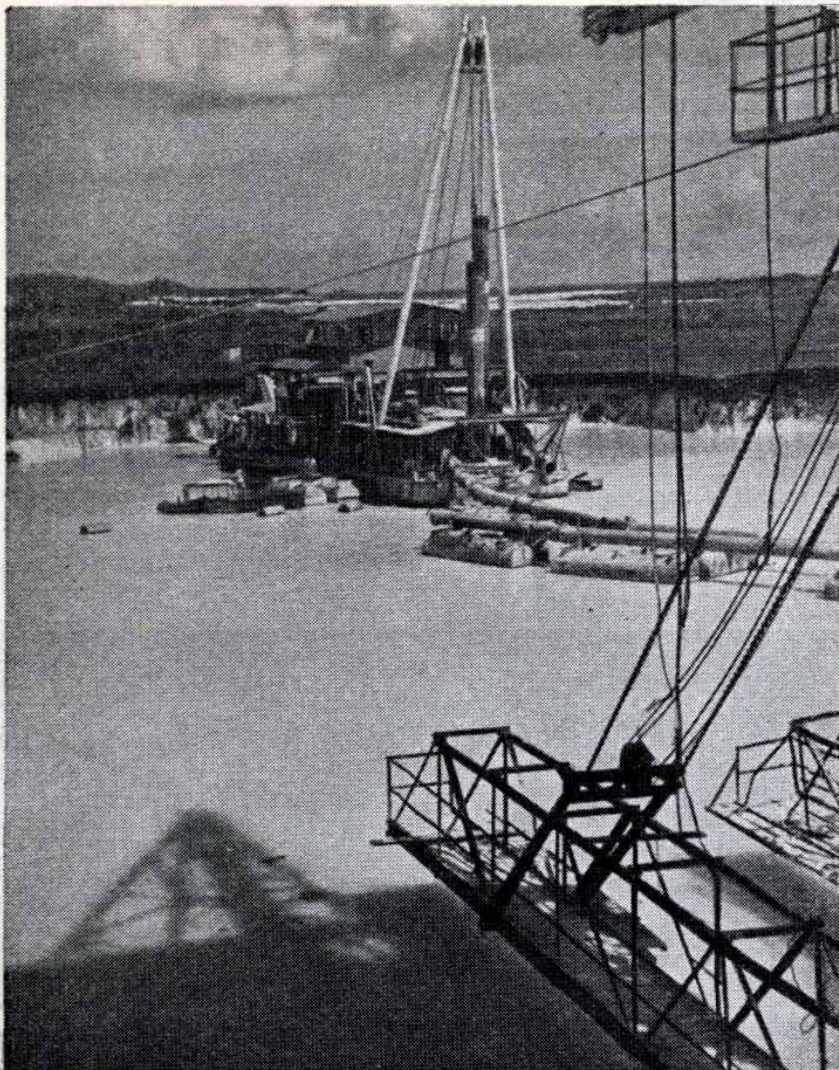
← **Olie voor de schepen.**

Olie is van enorm belang voor het verkeer en voor de export. Met grote energie werd dan ook de oliewinning weer hersteld. Tankers komen nu olie halen en niet alleen brengen!

Géén wederopbouw zonder cement!

De cementfabriek bij Padang (West-Sumatra) is weer in bedrijf gebracht, want de wederopbouw, zo moeilijk vaak door gebrek aan materialen, eist het.

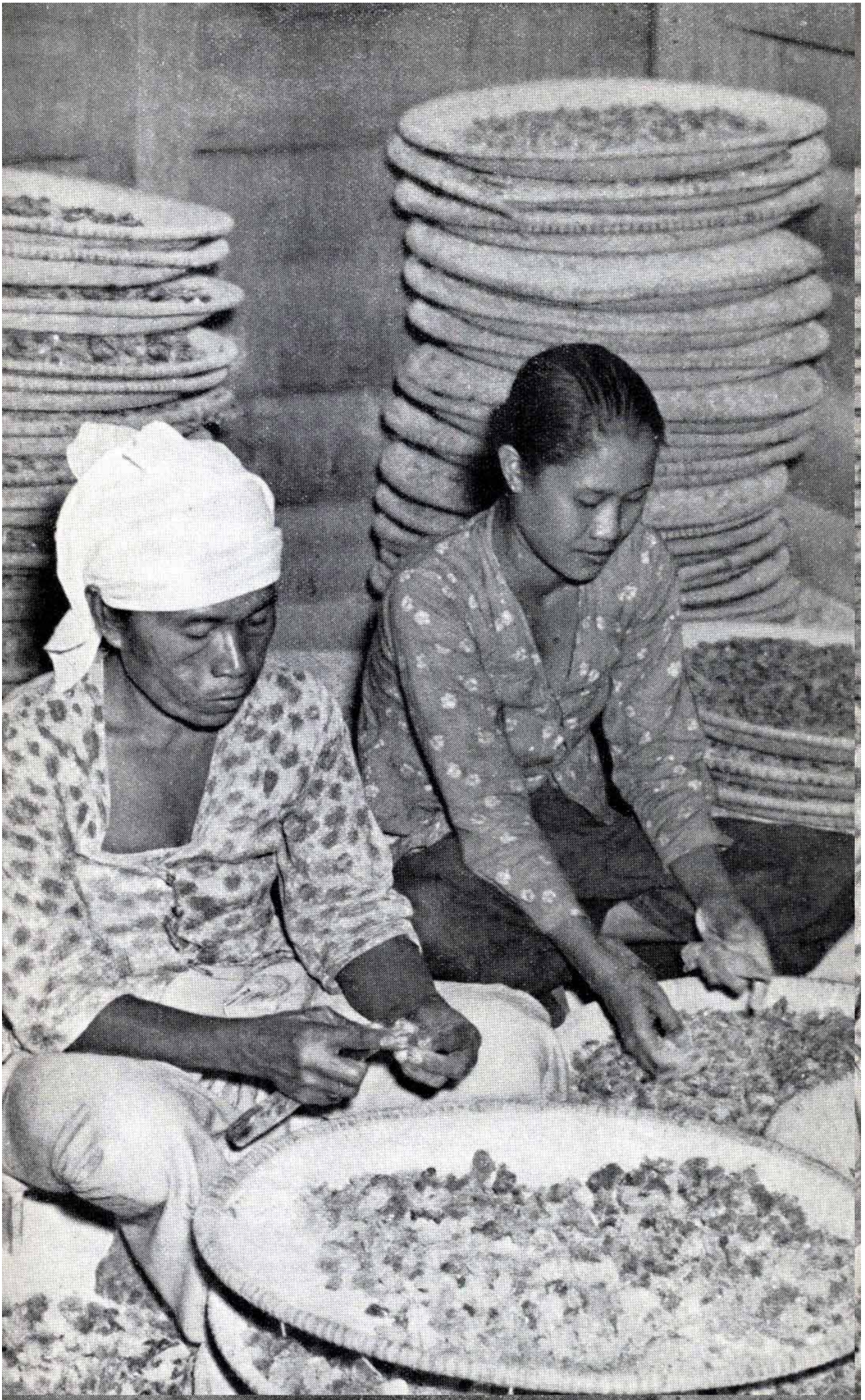

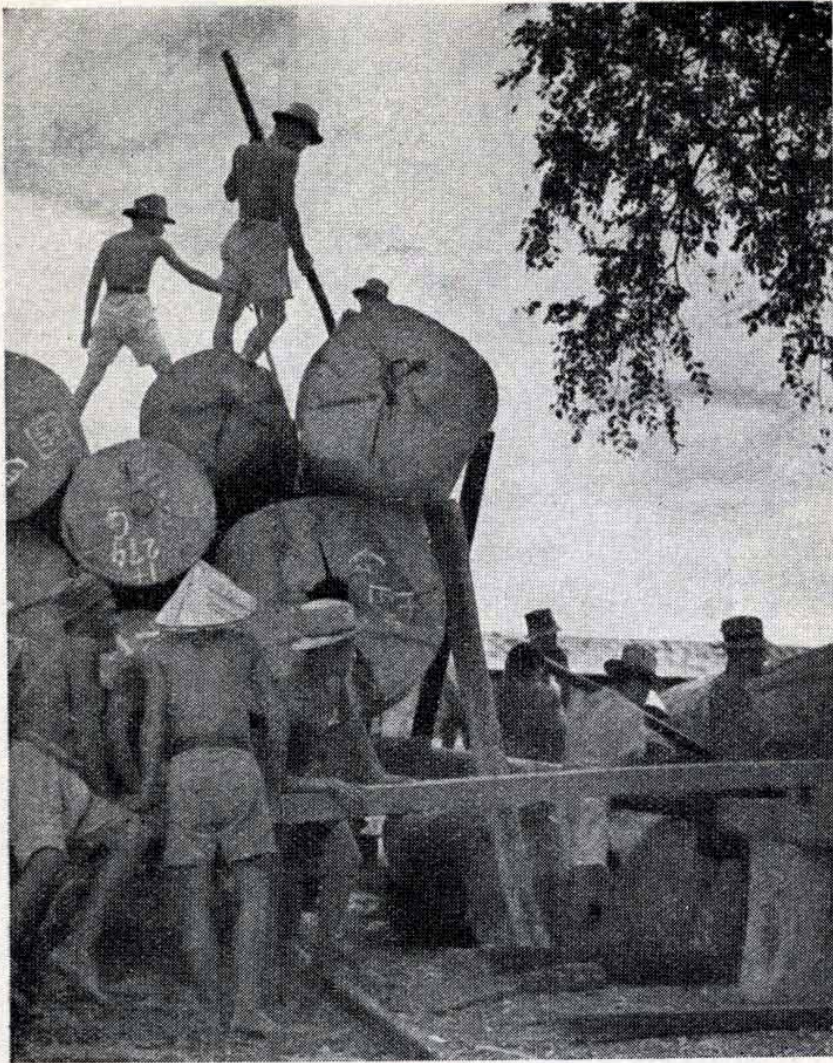
De tinbaggermolens draaien weer.

Tin — vooral aanwezig op Bangka, Billiton en de Riouw-archipel — wordt tot op een diepte van 29 meter gebaggerd. Kijkje van de reusachtige baggermolen „Soengei Liat” op een veel kleinere „snijkopzuiger”, die de bovengrond verwijdert.

Ook de bos-producten tellen mee. —>

Damar, het hars dat op eenvoudige wijze in de bossen wordt gewonnen, is een niet onbelangrijke deviezen-producent. Wie het kleine niet eert, is het grote niet waard!

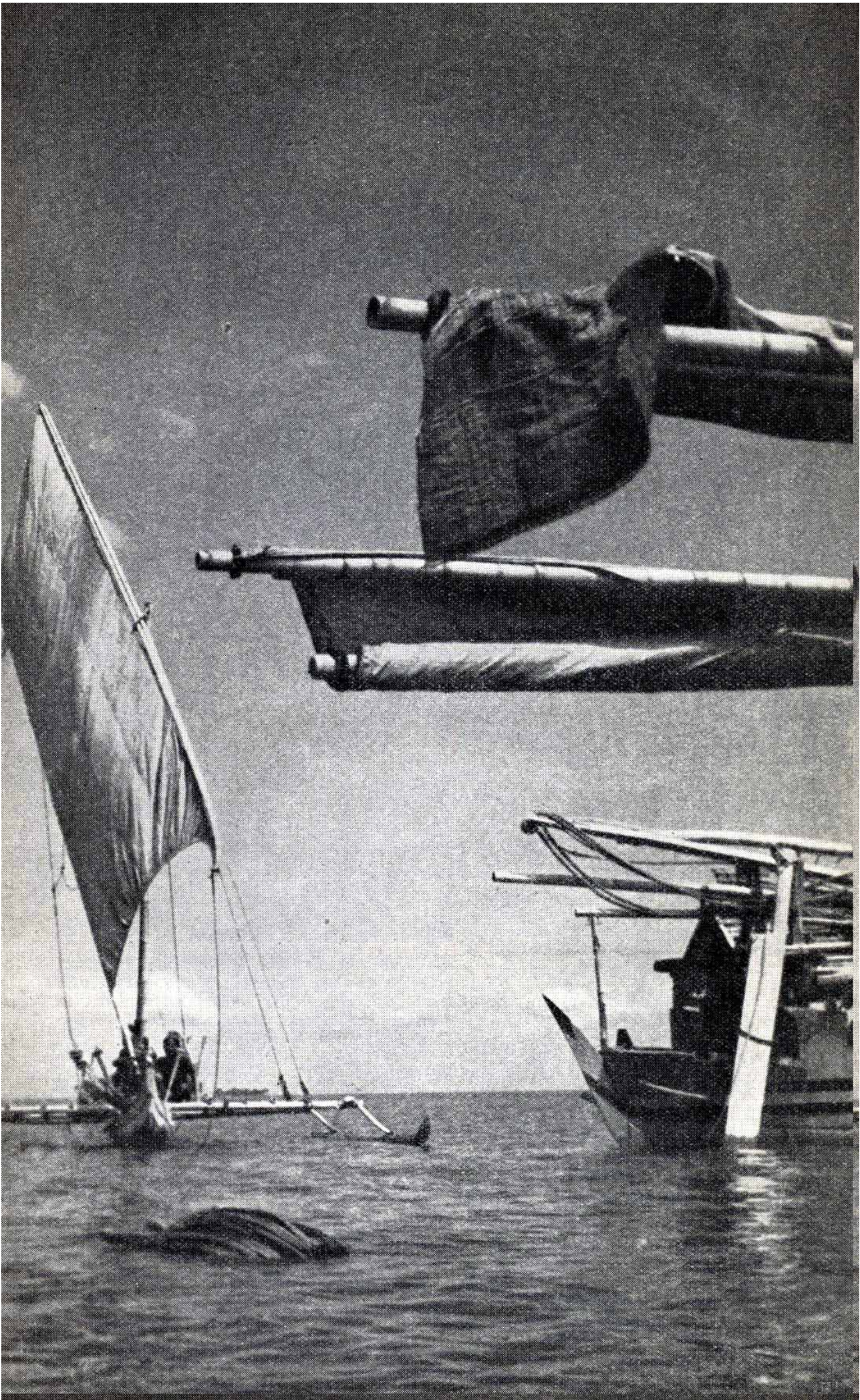
Hout voor de wederophbouw .....

De houtkap is onder leiding van het „Boswezen” met energie ter hand genomen. Hier een beeld uit de djati-gebieden van (het federale gebied in) Midden-Java.

..... ook van de vissersvloot. —>

Het zeegat uit! De visserij herleeft langs de eindeloze kusten van het eilandenrijk, dat zulke bekwame zeelieden als b.v. de Madoerezen en Boeginezen herbergt.

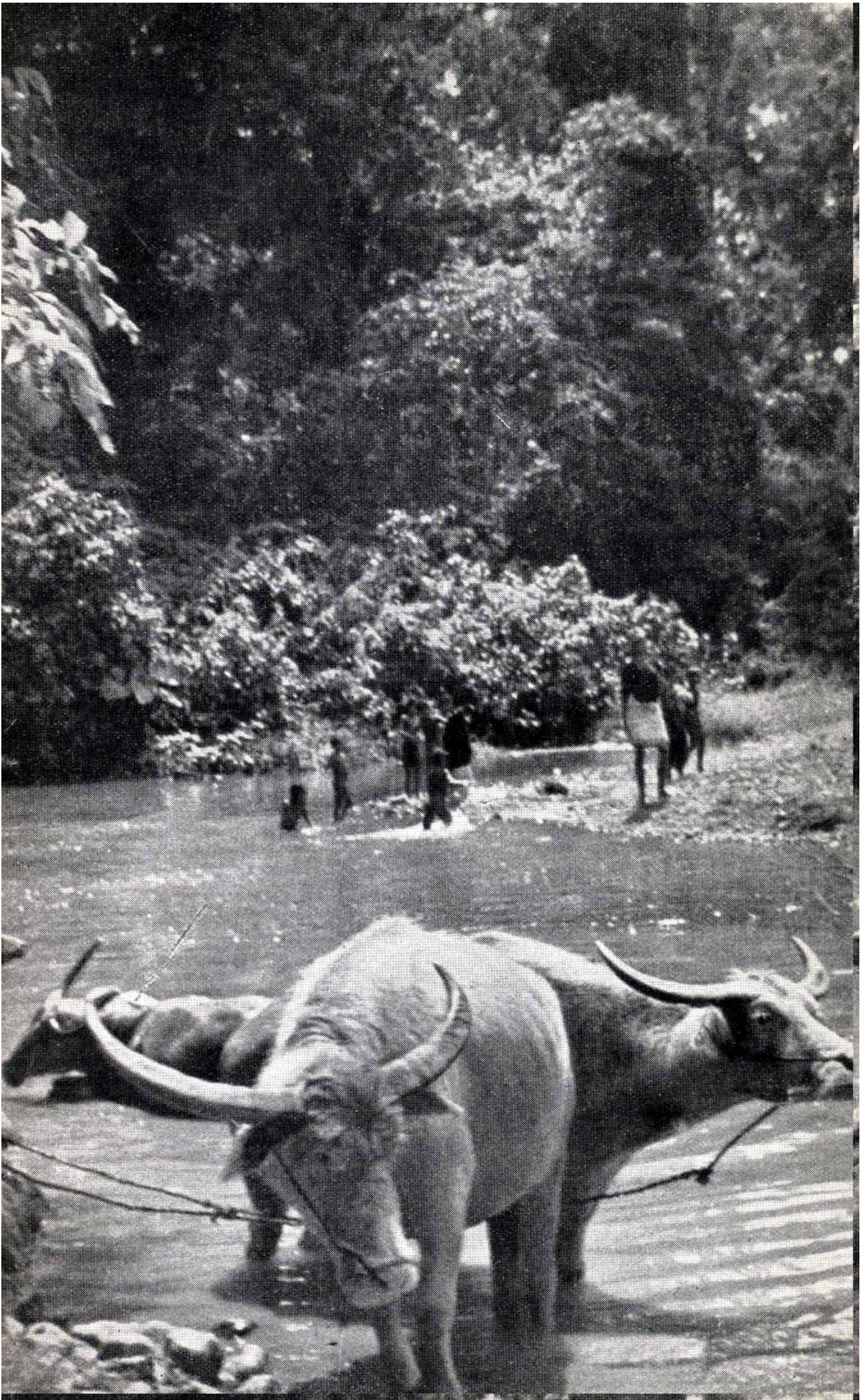

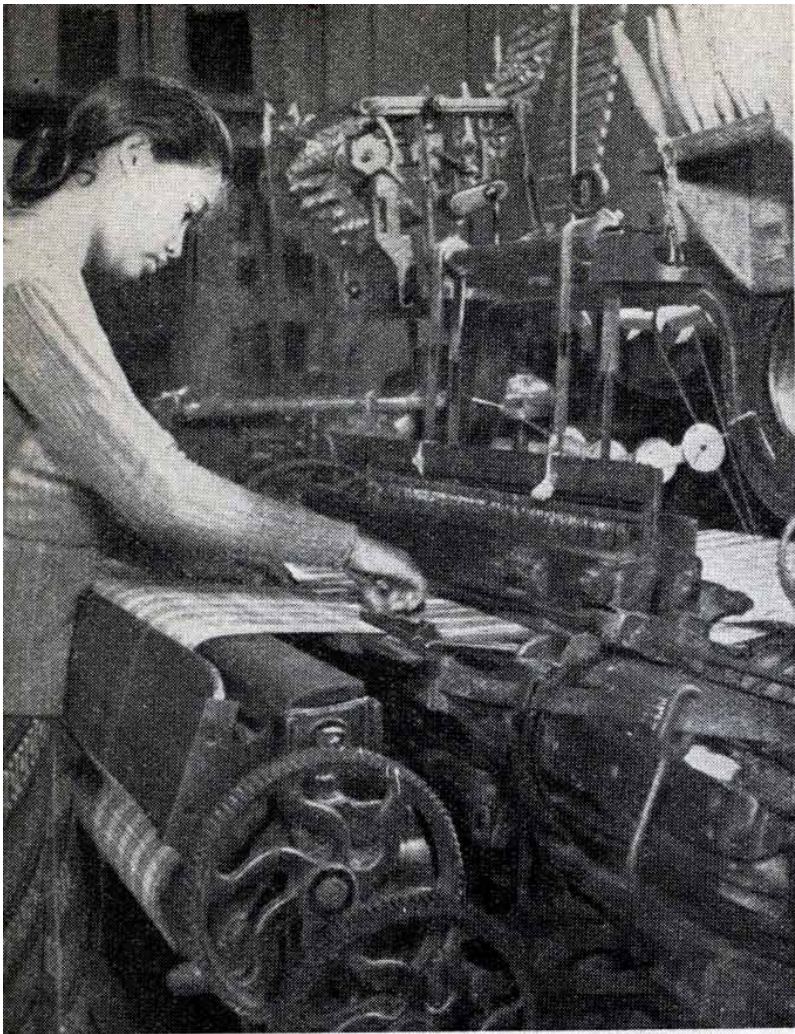
Nijvere handen bewegen weer.

Ook de handenarbeid mag niet vergeten worden en eist de aanvoer van materialen (w.o. ook verfstoffen), naast de rust om te kunnen arbeiden. Mandenvlechterij in de Toradja-landen (Oost-Indonesië).

Veeteelt: ook leverancier van arbeidskracht.

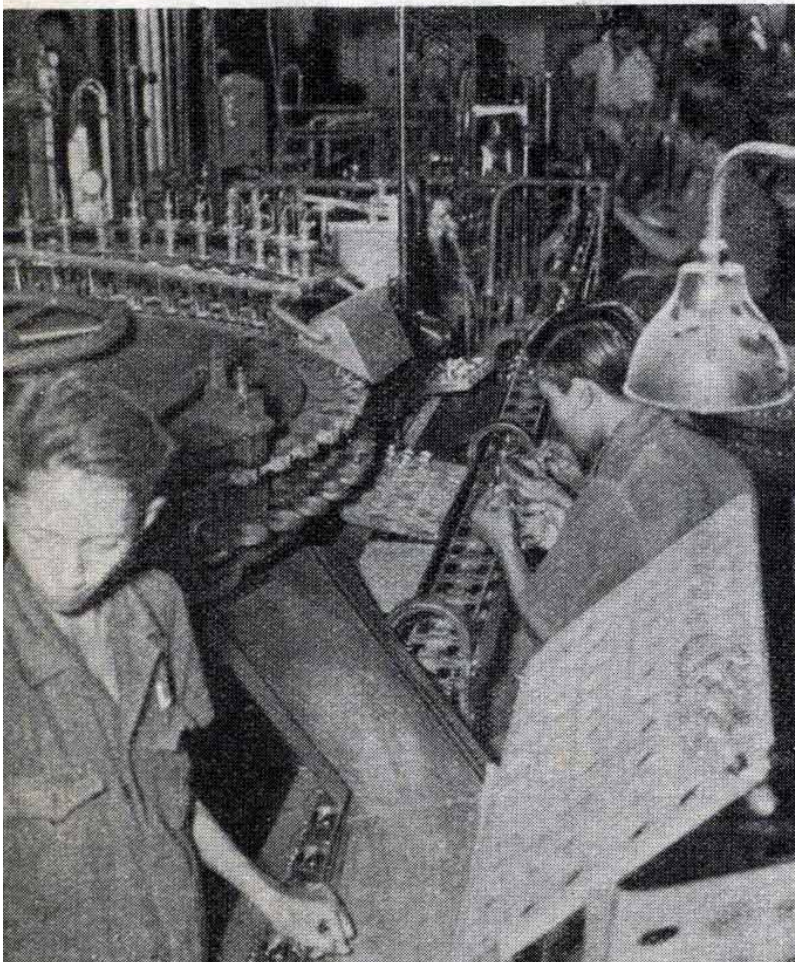
De karbouw is een grote steun en uitstekende arbeider voor de „tani” (Indonesische landbouwer). Ook hierdoor is de herleving van de veeteelt voor hem van belang. —>

De machines .....

Er was een enorme behoefte aan textiel en met kracht wordt dus ook gewerkt aan de rehabilitatie van de textiel-bedrijven, groot en klein. Hier een beeld uit Semarang (Midden-Java).

..... draaien .....

De gloeilampenfabriek te Soerabaja (Oost-Java) werkt weer op volle kracht, ondanks herhaalde tegenslagen.

..... weer.

Monteur Atma kan tevreden zijn over zijn werk in een der fabrieken in het federale gebied van Midden-Java. →

Het wegverkeer herstelde zich .....

De Japanners beroofden Indonesië niet alleen van een zeer grote hoeveelheid motorvoertuigen, maar lieten ook de wegen in een abominabele toestand achter. Thans is er weer een druk verkeer over goed geasfalteerde wegen. Op de weg tussen Batavia en Tandjong Priok.

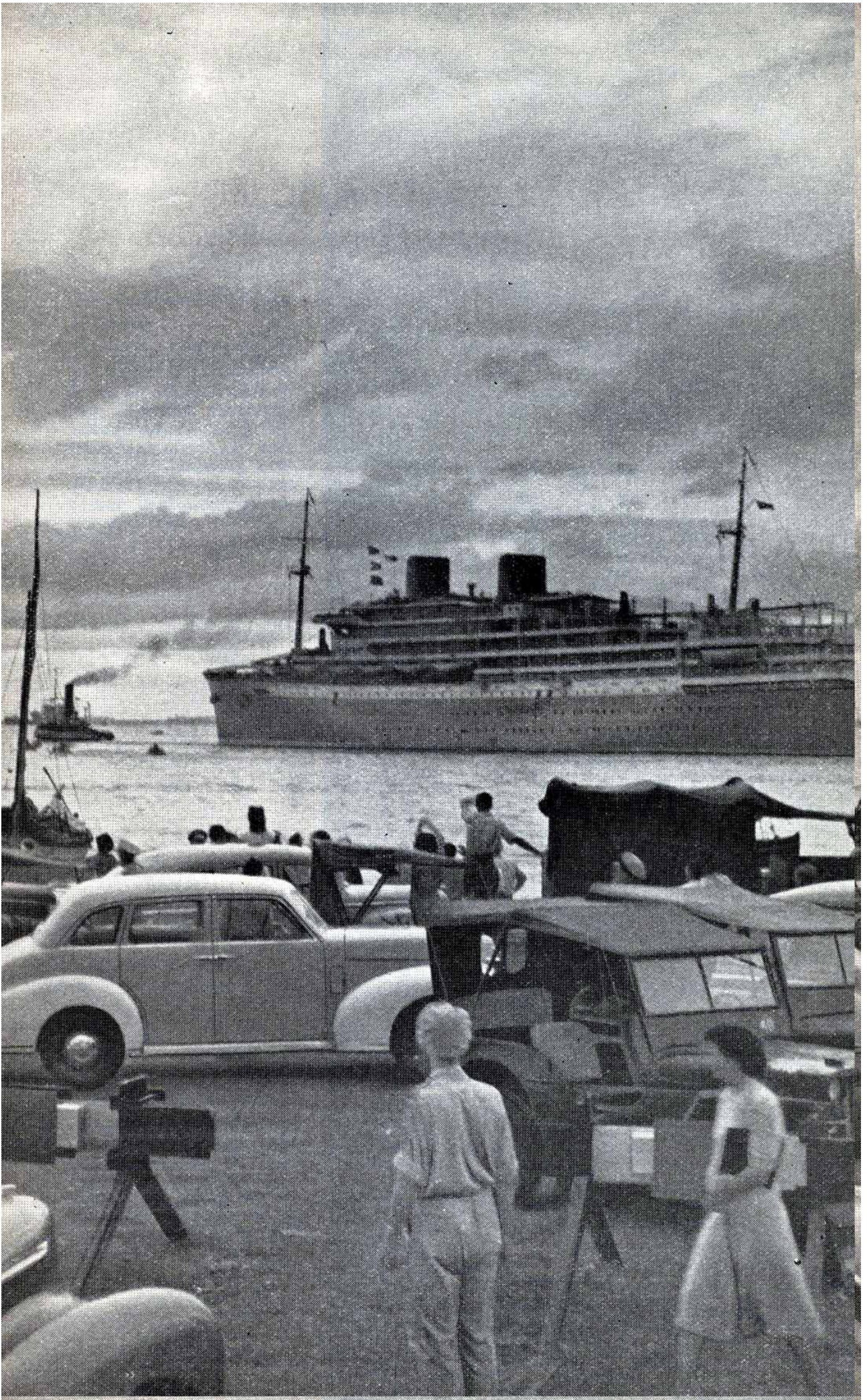
..... en de treinen rijden weer .....

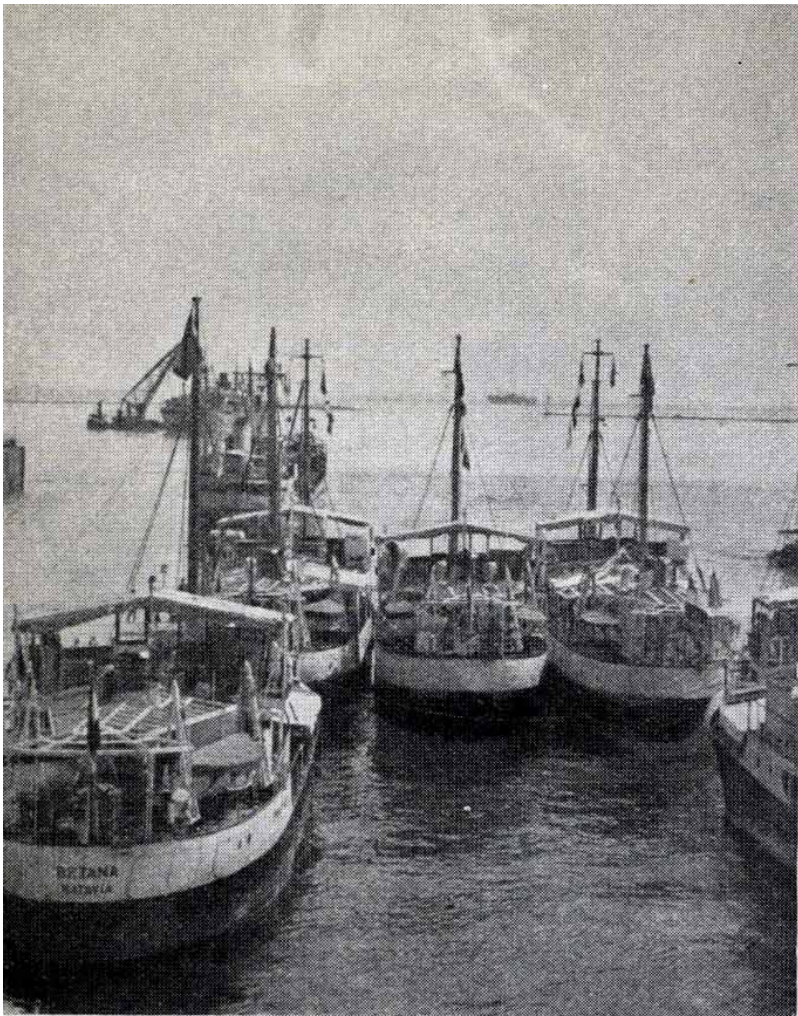
Ondanks afvoer, verval en vernielingen zijn thans de spoorwegen op Java en Sumatra weer van practisch niets tot een machtige hefboom voor het herstel geworden.

..... terwijl de zeevaart zich krachtig ontwikkelt.

Statig glijdt het nieuwe mailschip „Willem Ruys” de thans weer levendige haven van Tandjong Priok uit, voor de terugvaart naar Nederland.

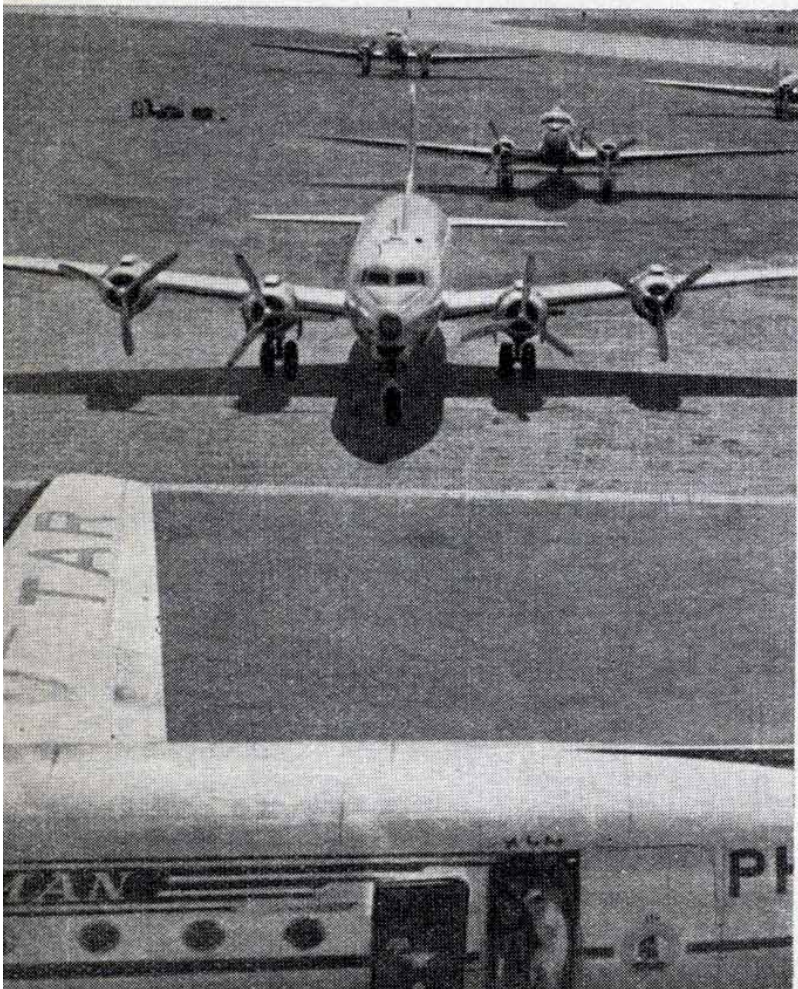

De kustvaart heeft de volle belangstelling.

In een eilandenrijk is de kustvaart natuurlijk van zeer groot belang. Op deze foto enkele der in Nederland gebouwde kustvaarders, die overgaan in handen van Indonesische reders.

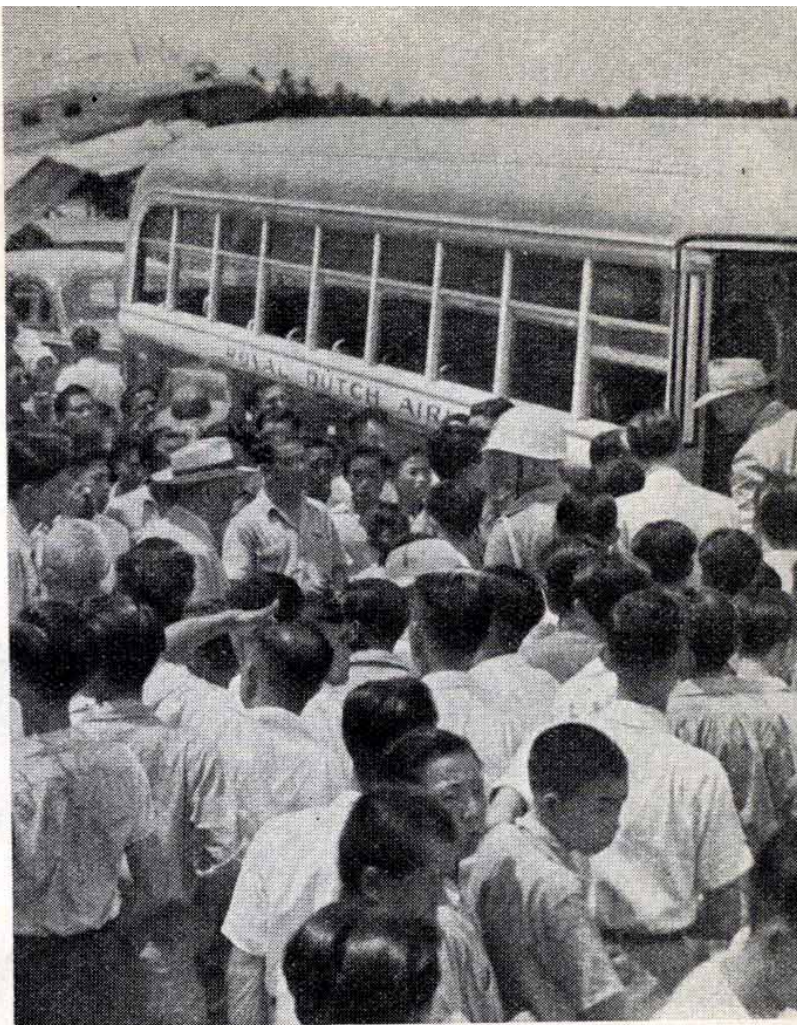
Zoemende bijenkorven.

Zo schijnen de vliegvelden van Indonesië, die drukker zijn dan ooit. Hier een kijkje op het vliegveld Kemajoran, eindpunt van de beroemde K.L.M.-lijn Amsterdam-Batavia.

Gemoderniseerd — ook op de grond.

Ook op de grond trekt de K.L.M. de aandacht door haar moderne outillage. Hier een glanzende K.L.M.-autobus, gebruikt voor passagiers en personeel, omstuwd door nieuwsgierigen tijdens de aankomst van hoge gasten uit China.

Contact met de wereld!.

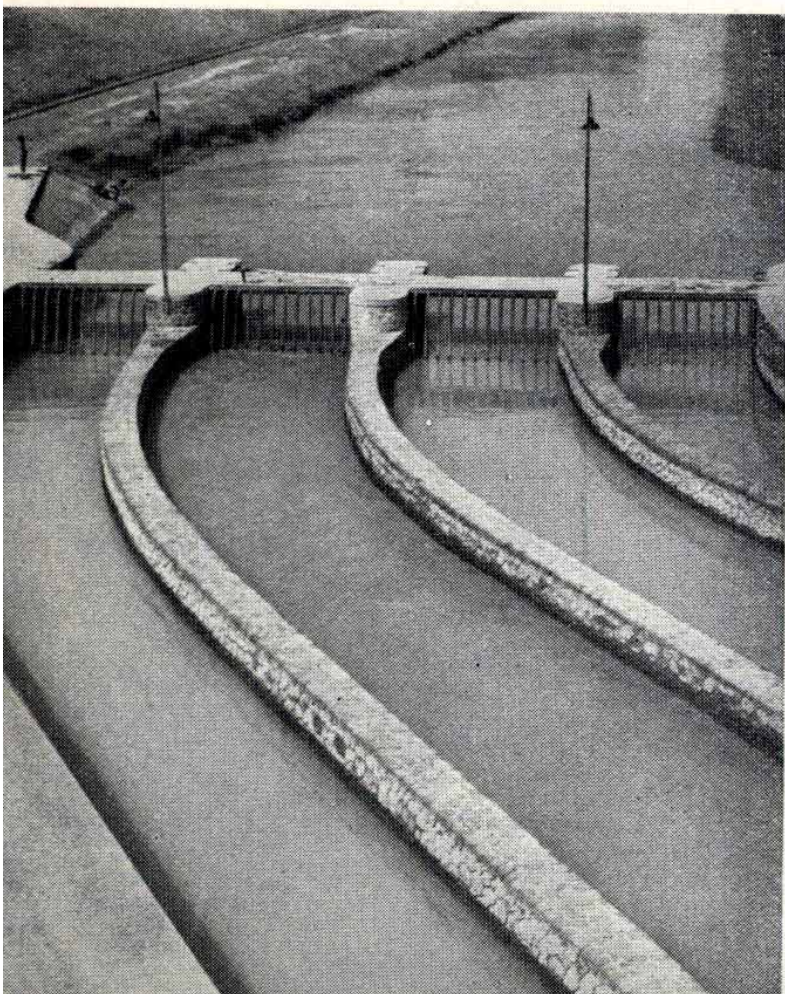
De radio-telefonie zorgt er weer voor. Voor overheid, burgers en militairen is zij ook de snelste, meest directe en onmisbaar geworden vorm van het contact met Nederland.

De bevoeiing eist .....

Hoe belangrijk de bevoeiing van de grond is, blijkt uit deze foto. Uitdroging van de grond is onder de tropenzon een voortdurende bedreiging, waartegen men zich met een verfijnd bevoeiingsysteem wapende.

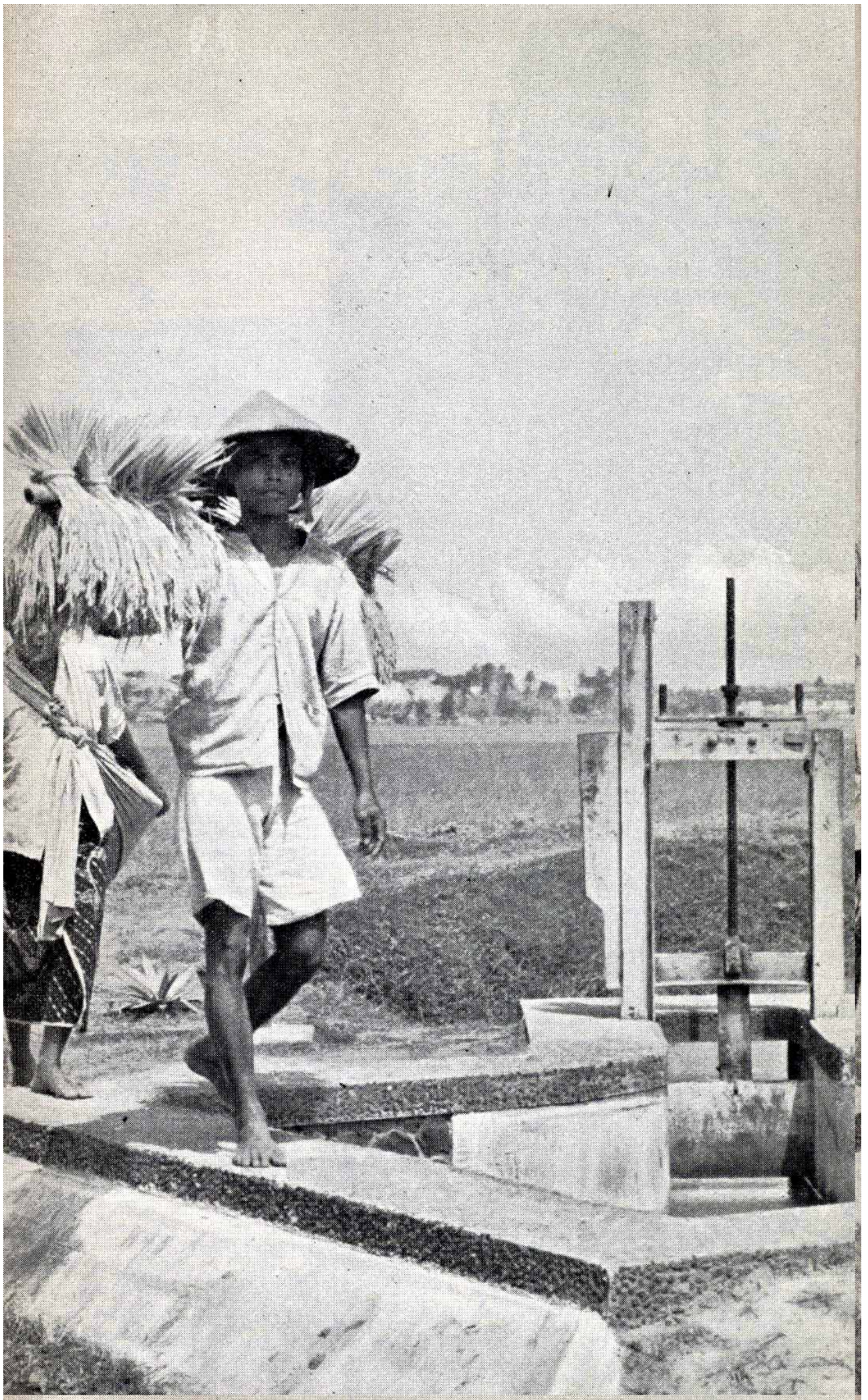

..... pijnlijke zorg.

Grote en kleine irrigatiewerken vindt men door geheel Indonesië. Hier een detail van de bevoeiingswerken in Banjoemas (Midden-Java), die in het bijzonder werden aangelegd ten behoeve van de bevolkingslandbouw.

Oorzaak en gevolg.

Een bijna symbolische foto: een landman uit Banjoemas draagt enkele bossen rijst langs het kleine sluisje, dat van zo'n grote betekenis is voor zijn sawah. —>

De handel herleeft.

Met onweerstaanbare kracht heft de handel, de in- en export zich op uit de ellende der oorlogsjaren.

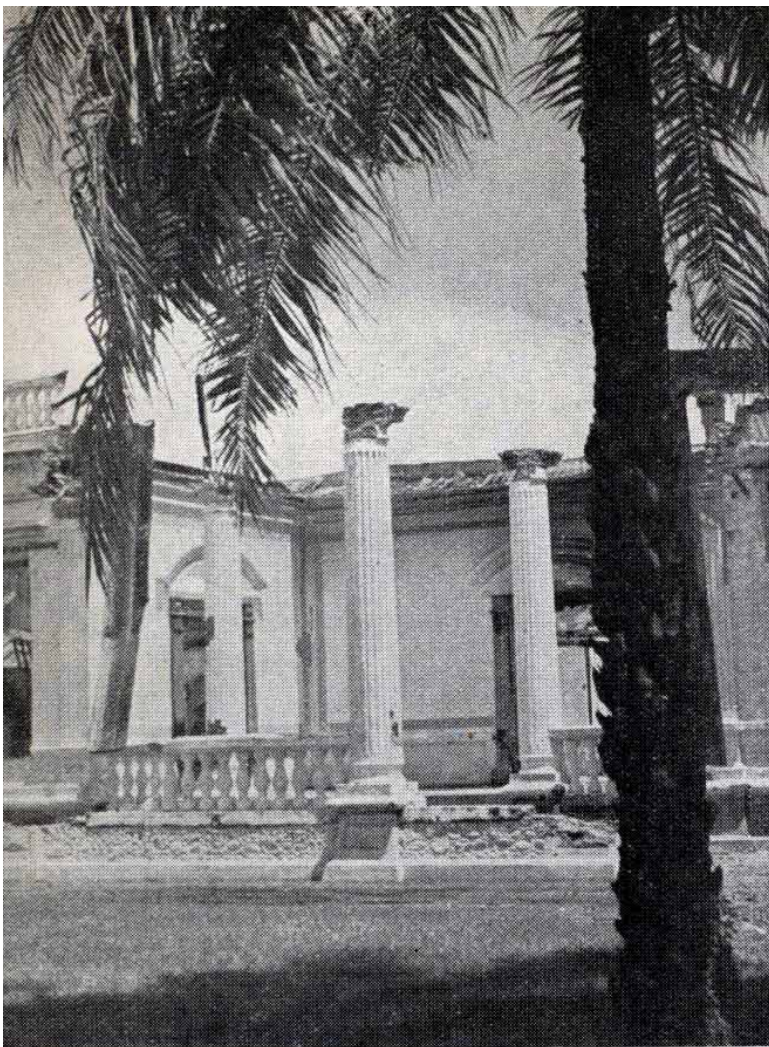
Het bankwezen vervult zijn taak.

Indrukwekkende bankgebouwen, zoals dit in Batavia's handelswijk, zijn weer drukke centra die in het gecompliceerde naoorlogse geldverkeer hun taak vervullen.

De klein-handel groeit.

Een kijkje op de passar (markt) te Tjilatjap, die vrijwel direct na de bevrijding in Juli 1947 tot nieuw leven kwam. Er komt immers langzamerhand weer van alles, wat de handel de moeite waard maakt. —>

Stormen .....

Het suiker-proefstation te Pasoeroean, een schatkist der wetenschap, werd door onnadenkende beneden verwoest en veel, wat van waarde had kunnen zijn voor het economisch herstel van Indonesië, ging verloren.

..... weerhouden de wetenschap niet.

Maar thans is men in Pasoeroean weer hard bezig om de achterstand zo goed mogelijk in te lopen. Een laborant vervult hier weer zijn minitieuze arbeid.

**INDONESIË
HERLEEFT!**

V. HERSTEL VAN DE WATER-STAAT

Irrigatie.

Het irrigatiewezen voor bevoeiing en afwatering was het verst-ontwikkeld op het eiland Java, dat het dichtst bevolkt is en waar de bodem dus het meeste voedsel moet opbrengen. Vóór de oorlog was reeds ongeveer 180.000.000 gulden ten koste gelegd aan de aanleg van irrigatiewerken en een gebied van circa 1.500.000 ha. sawah was technisch bevoeid.

Maar ook op de andere eilanden van Indonesië zijn vele en belangrijke irrigatiewerken tot stand gebracht. Vooral op Celebes werd — zoals wij al eerder in dit overzicht zagen — zeer spoedig na de Japanse capitulatie de uitbreiding der irrigatie met kracht ter hand genomen.

De irrigatie-mogelijkheden zijn dan ook nog lang niet uitgeput en toekomst-plannen liggen al gereed.

Het onderhoud van de irrigatie is gedurende de bezettingsjaren volkomen onbevredigend geweest en er was dus een grote achterstand in te halen. In de omgeving van de „enclavesteden” Batavia, Bandoeng en Soerabaja was nog maar 100.000 ha. weer geregeld bevoeid tot aan de politie-actie. Daarna kwamen uitgestrekte irrigatie-gebieden binnen de nieuwe demarcatielijnen te liggen en kon aan het herstel pas goed worden begonnen. Het werk werd echter nog lange tijd belemmerd door rondzwervende guerillabenden en achtergebleven eenheden van het republikeinse leger, die eerst na het sluiten van het „Renville” wapenstilstands-accord naar republikeins gebied werden geëvacueerd. De werkelijke rehabilitatie van de verwaarloosde irrigatie, zonder welke Java's bodem nimmer genoeg voedsel zal kunnen opbrengen, is dus eigenlijk nog maar kort aan de gang, en wordt ook thans nog gehinderd door subversieve actie uit de republiek.

Waterleidingen en assainerings-werken.

Behoudens enige vernielingen tengevolge van bombardementen is er in de oorlogsjaren weinig aan de waterleidingen en assaineringswerken beschadigd. De grootste vernielingen hadden plaats gedurende de revolutie en de politie-actie.

Herstel is echter over het algemeen een kwestie van het wegnemen der gevolgen van een verregaande verwaarlozing. Verder is het voornamelijk een deviezenvraagstuk, want het materieel voor herstel moet uit het buitenland komen. De levertijden zijn lang, omdat een groot deel van de buitenlandse productie wordt gereserveerd voor het over het geheel genomen veel ernstiger getroffen Europa.

Waterkrachtwerken.

Hierover spraken wij al in het kort in verband met het electriciteitswezen. Er is maar weinig aan toe te voegen. De voornaamste werken liggen nu in het federale gebied, zoals wij zagen. Waterkrachtwerken waren geliefkoosde objecten voor de vernielzuchtige republikeinse vrijbuiters en er is zeer veel verwoest. De werken te Plengan en Lamadjan en dat te Djelok werden zwaar beschadigd.

Met de beschikbare middelen zijn verschillende vernielingen nu weer zover hersteld, dat de electriciteitsvoorziening in West-Java weer voor een belangrijk deel door de waterkrachtwerken kan worden verzorgd. Ook de werken in Midden-Java zijn weer in bedrijf gekomen. Oost-Java zal het voorlopig nog met nood-energiebronnen moeten stellen. Wij zagen reeds, hoe buitengewoon belangrijk de elektrische energie is voor de rehabilitatie van de industrie. Geen wonder, dat dit onderwerp de hoogste prioriteit heeft. Bovendien is het aanleggen van waterkrachtwerken veelal prachtig te combineren met irrigatie, waardoor twee vliegen in één klap worden geslagen (industrie en voedselproductie).

Van de bestaande waterkrachtwerken op de andere eilanden zijn er twee in bedrijf, n.l. die te Sawitto in Zuid-Celebes en die te Koerandjo bij Padang in Midden-Sumatra. De voor de oorlog in aanbouw zijnde grote hydro-electrische centrale aan de Asahan, die voor de aluminium-bereiding was bestemd, ligt nog op republikeins gebied. In Noord-Celebes is, zoals we al zagen, een Japans project in aanbouw voor de energievoorziening der Minahassa. Voor industrie is de 10.000 k.w. die het werk zal kunnen leveren, helaas niet nodig, maar men is nu van plan er een aantal irrigatie-pompen mee aan te drijven, zodat de energie aan de voedselproductie van het gebied ten goede zal komen.

Sumatra, Borneo en Celebes en natuurlijk ook Nieuw-Guinea bezitten zeer grote, nog totaal onontgonnen bronnen van waterkracht. Daar er echter voorlopig nog geen behoorlijk afzetgebied voor kan worden gevonden, is de ontwikkeling uitgesteld.

Landsgebouwen.

Het onderhoud van de landsgebouwen behoort administratief tot de zorgen van het Departement van Waterstaat en Wederopbouw. Oorlog, revolutie, Japans wanbeheer, opzettelijke verwaarlozing (door gebrek aan materialen) hebben vele landsgebouwen verwoest of beschadigd. Wat er nog van over was, leed extra van het militaire gebruik. De overbevolking der grote steden was oorzaak, dat vele kantoorruimten tot kampen voor vluchtelingen uit het roerige binnenland moesten worden gebruikt.

De merkwaardige politieke constellatie op Java en Sumatra, waar de steden vaak een drieledig bestuur kenden — militair-, Nederlands- en republikeins-burgerlijk belemmerde een voortvarende herstel-arbeid. Meestal werd er alleen wat gedaan aan de gebouwen, die onder Nederlands beheer stonden. De rest werd nog een poos langer aan zijn lot overgelaten. Met het herstel kwam men in 1947 een flink eind op streek en van de meeste grote steden kan men — indien men niet al te kritisch is — zeggen, dat zij een normaal aanzien hebben herkreten. Hier en daar ziet men zelfs al nieuwbouw. (b.v. Makasser) En dat is een goed teken.

VI. HERSTEL VAN DE HANDEL

Wij behoeven, na al wat hiervoor is geschreven, niet meer te gaan betogen, dat Indonesië na de Japanse capitulatie zich in een economisch zeer desolate toestand bevond. En we behoeven ook niet meer te zeggen, dat de Nederlandse autoriteiten, die in het buitenland de belangen van het land bleven behartigen, met uitgewerkte plannen naar Indonesië terugkeerden. Die plannen bestonden ook voor het herstel van de handel. Er waren b.v. al grote hoeveelheden goederen, waarvan men veronderstelde, dat zij het meest direct nodig zouden zijn, aangekocht. Zij wachtten slechts op verschepping naar Indonesië om de totaal verarmde en verpauperde bevolking weer te voorzien van kleding, versterkend voedsel en medicijnen en om het bedrijfsleven weer op gang te brengen. Tengevolge van de politieke moeilijkheden is het echter allemaal niet zo gelopen, als men had gehoopt. Vooral de houding van de Australische havenarbeiders heeft veel roet in het eten gegooid. Zij weigerden tot voor kort goederen, die voor Indonesië waren bestemd in Nederlandse schepen te laden en de textiel, het eten, de medicamenten, de machines, die waren gekocht en betaald, bleven in de Australische haven-opslagplaatsen. Zij rotten en roestten weg. Dit was Australië's bijdrage aan de rehabilitatie van Indonesië.

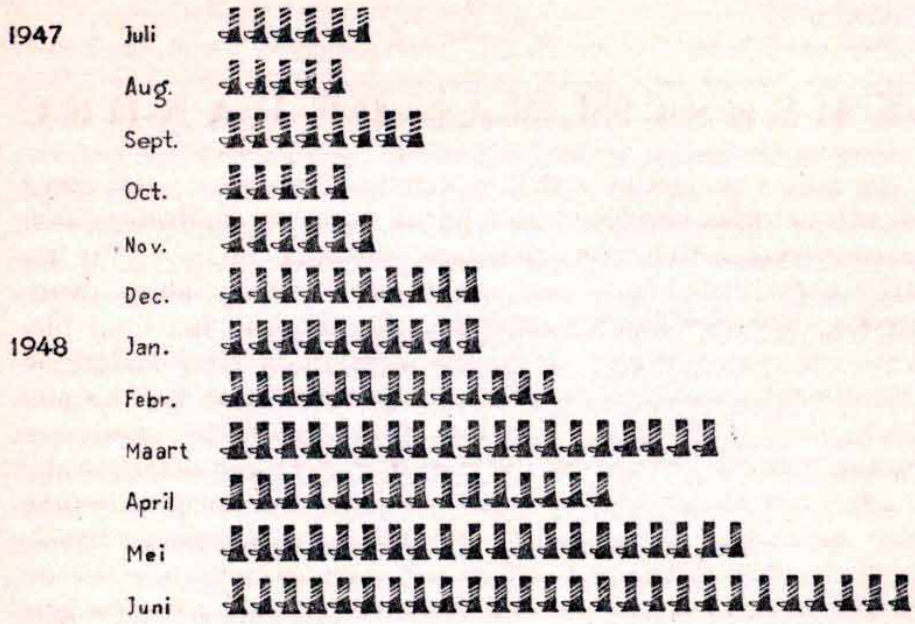
Maar we zullen daarop niet verder ingaan. Ondanks alles, kon het herstel beginnen, al moest men de plannen dikwijls aan een nieuwe situatie aanpassen.

De centrale herstel-organisatie voor de handel was de „Nederlands-Indische Gouvernements Import- en Export-Organisatie”, de „N. I. G. I. E. O.” Zij was al gedurende de oorlog geschapen, in de — juiste — veronderstelling, dat het particuliere initiatief niet aanstonds maar weer voor haar taak berekend zou zijn. De meest dringende behoefte bestond aan een geregelde aanvoer van goederen en een eerlijke distributie daarvan. De „N. I. G. I. E. O.” opende over de gehele archipel kantoren, die aanvankelijk eigenlijk alleen „reliëf”-organisaties waren en in nauwe samenwerking met de overheid opereerden.

Voortloping was het dus alleen de tweede „I” in „N. I. G. I. E. O.”, die telde. De „I” van „import” van reliëfgoederen: eerst ruime hoeveelheden textiel, voedsel, meel en

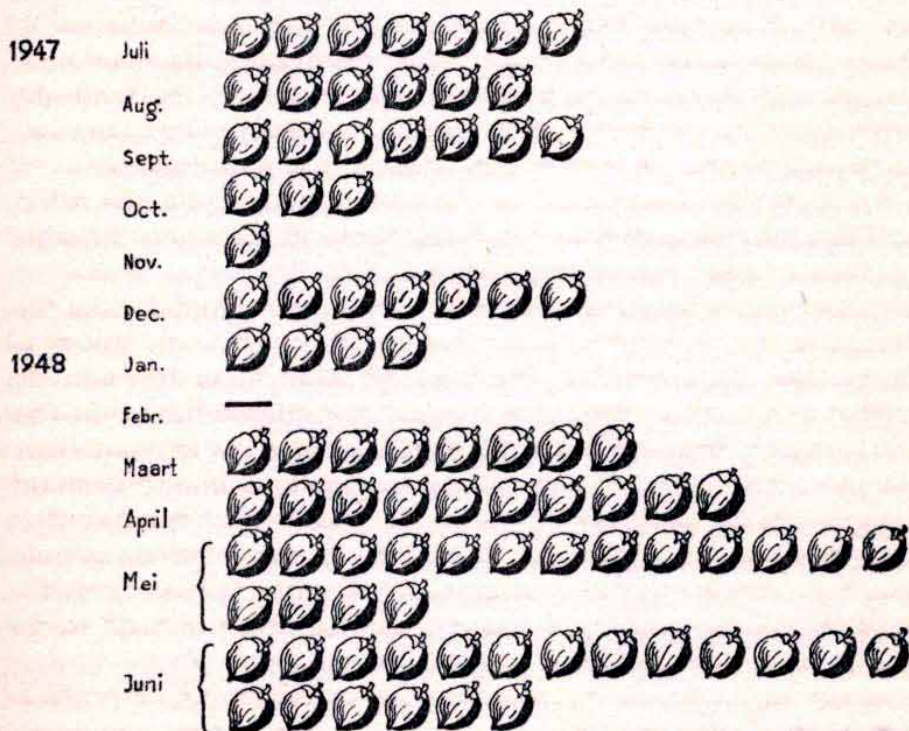
uitvoer rubber

■ = f 1000,000

uitvoer copra

☉ = f 1000,000

cijfers v.h. centrael kantoor v.d. statistiek

sigaretten, later herstel-goederen als aardolieproducten, autobanden, auto's. Alles liep via de „N. I. G. I. E. O.“, die een gevleugeld woord in de Indonesische geschiedenis werd.

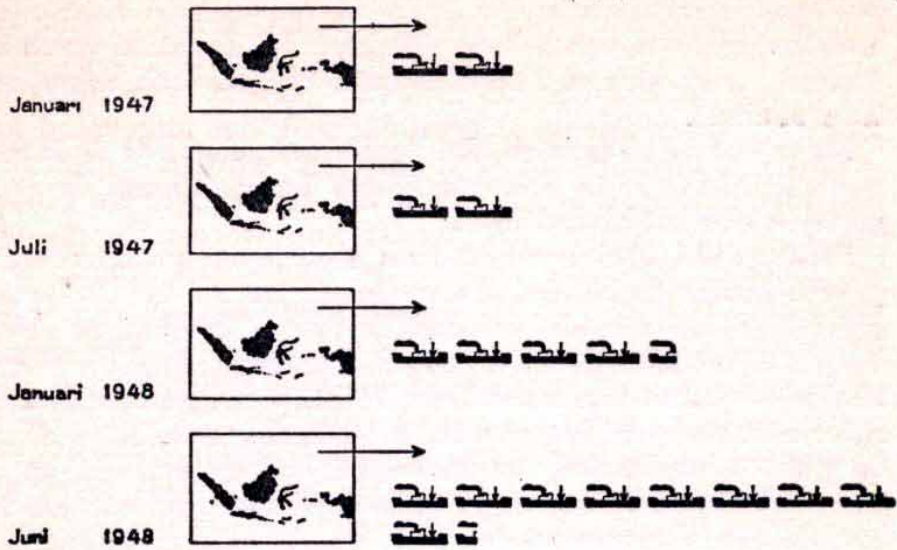
Pas veel later kwam de „E“ van „export“ aan de beurt, toen er weer wat werd geproduceerd, dat uitgevoerd kon worden waardoor deviezen konden worden „gemaakt“, waarmee aankopen in het buitenland konden worden gedaan, waarmee het economisch herstel kon worden bespoedigd, waardoor de productie kon worden opgevoerd, waardoor er meer deviezen beschikbaar waren, waarmee ..... U ziet het wel: het is een vicieuze cirkel, waarvan de „N. I. G. I. E. O.“ een belangrijk segment vormde.

De „N. I. G. I. E. O.“ is echter altijd bedoeld geweest als een tijdelijke organisatie, die zou verdwijnen, zodra het particuliere bedrijfsleven zich zou herstellen. Het eerst verdween dus de „E“ uit de „N. I. G. I. E. O.“, zodra de export-handel vrij werd, d.w.z. voor iedereen, die er aan wenste deel te nemen, open stond. Uitvoer-vergunningen bleven nodig, omdat de binnenlandse markt prioriteit genoot en ook de deviezen-opbrengsten van deze toegestane export vielen niet de exporteurs, maar het land toe.

De „I“ bleef er lang in. De „I“ is er ook nu nog, nu de „N. I. G. I. E. O.“ is omgezet in de „A. I. O.“, de „Algemene Import Organisatie“. Ten aanzien van de invoer lag de zaak n.l. geheel anders. De invoer-behoefte was erg groot en de deviezenpot was ontstellend leeg. Daarom moest men de invoer wel streng in de hand houden. Pas in de 2e helft van 1947 werd de „N. I. G. I. E. O.-invoer“ gestaakt, althans overgedragen op de „A. I. O.“, ook alweer een regeringsinstantie, wier taak het vooral was om de particuliere importhandel de zaken zoveel mogelijk zelf te laten behandelen, maar door het verlenen van financiële- of handelstechnische steun de import-firma's zoveel mogelijk te helpen. In het algemeen kan men van de „A. I. O.“ zeggen, dat zij alleen toezicht houdt op de invoer van artikelen, die bepaald onmisbaar zijn voor de volkshuishouding. Zij zorgt ervoor, dat die artikelen worden aangevoerd. Want al staat het iedereen vrij om als exporteur op te treden, vrijheid van invoer bestaat nog niet. Dat houdt o.m. verband met het feit, dat de importeur afhankelijk is van deviezen-toewijzingen. Indien de „A. I. O.“ de import van een bepaald artikel niet onontbeerlijk acht, krijgt de importeur daarvoor geen deviezen. De gelden, die het land in het buitenland bezit, worden met zorg beheerd en alleen besteed aan zaken, waarvan de goegemeente nut zal hebben. Natuurlijk is deze situatie uit een oogpunt van handel niet wenselijk. Zij is onder de heersende omstandigheden echter onver-

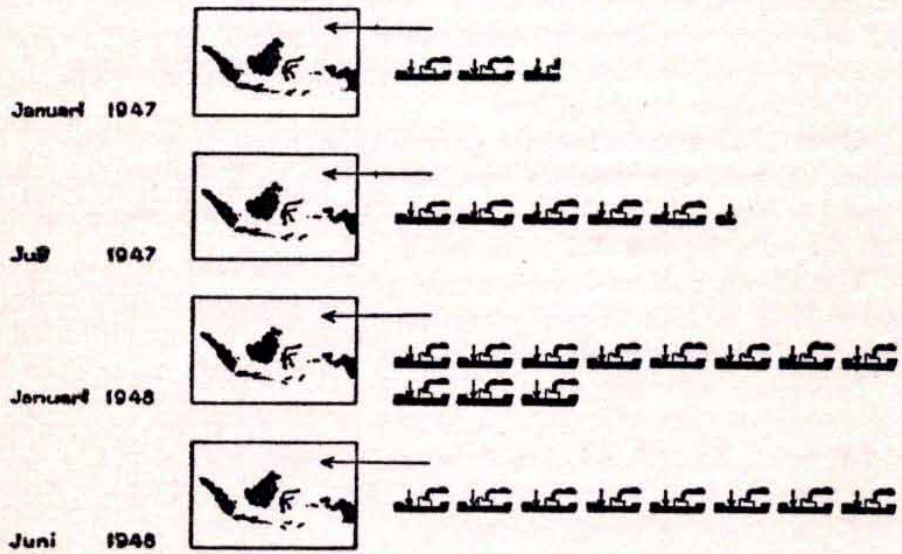
uitvoer (waarde)

₧ -f10,000,000

invoer (waarde)

₧ -f10,000,000

cijfers v.v. centraal kantoor v.v. statistiek

mijdelijk. De oude import-firma's hebben wegens haar vooroorlogse ervaringen en de kans op herstel, die haar moet worden gegeven, een zekere voorkeur bij deviezen-verstrekkingen, maar nieuwe handelshuizen krijgen toch zeker ook hun aandeel.

Nu is dus de situatie zo, dat de uitvoer geheel en de invoer gedeeltelijk weer in normale banen lopen, binnen de vastgestelde overheidsbepalingen.

Sedert Juni 1946 beschikt men weer over statistische gegevens inzake de handel. Aangezien er tot 1 Juni 1947 veel meer werd in- dan uitgevoerd is het geen wonder, dat Indonesië's handelsbalans er weinig rooskleurig uitzag, met een invoer-overschot van maar liefst 244 miljoen gulden. Dat dit cijfer niet nog veel hoger was, is te danken aan het feit, dat de weinige producten, die Indonesië kon exporteren, op de wereldmarkt met haar hoge prijzen zoveel opbrachten. De gemiddelde uitvoerwaarde per kg. ligt n.l. ongeveer $7 \times$ hoger dan in 1938. De gemiddelde invoerwaarde is „slechts” $3 \times$ zo hoog. De wereld wil alles wel kopen, wat Indonesië kan leveren. Dat is trouwens ook een van de voornaamste argumenten, waarom met het economische herstel zoveel spoed moet worden betracht, want Indonesië moet van deze gunstige conjunctuur zo lang mogelijk mee-profiteren.

Hier volgen enige cijfers.

Over 1947 was het totale gewicht der exportproducten 1216 mln. kg. met een waarde van 343 mln. gld. Voor het normale vooroorlogse jaar 1938 waren de corresponderende cijfers 10.994 mln. kg. en 687 mln. gld.

U ziet nu zelf wel, hoe gunstig eigenlijk het waardecijfer over 1947 is. Eén negende van het gewicht van het jaar 1938 bracht de helft van de waarde van 1938 op.

Indonesië's invoer over 1947 bedroeg 909 mln. kg. voor een waarde van 753 mln. gld. In 1938 was deze invoer in gewicht 1.997 mln. kg. (dus bijna driemaal zoveel als in 1947) voor een waarde van 451 mln. gld. (d.i. 60% van het bedrag dat in 1947 aan import werd besteed).

Ongeveer 60% van de importwaarde in 1947 moest worden besteed aan voedsel en kleding.

In de eerste helft van 1948 stegen zowel de uitvoer als de invoer.

De uitvoer van de eerste helft van 1948 bedroeg 2.234 mln. kg. voor een bedrag van 427 mln. gld. Dit is dus al meer dan het hele voorafgaande jaar. De invoer over de eerste helft 1948 bedroeg 963 mln. kg. voor een waarde van 522 mln. gld.

In de maanden April, Mei en Juni was de uitvoer zelfs groter dan de invoer.

VII. HET FINANCIËEL HERSTEL

De financiering van de wederopbouw.

Heel Indonesië heeft geleden van de oorlog, de Japanse bezetting en de revolutie: de desa's, de wegen, de fabrieken, de waterkrachtwerken, de spoorwegen, de handel. Alles heeft schade opgelopen, het een meer, het andere minder, soms in cijfers uit te drukken, doch een andermaal niet. In vele gevallen was het zelfs niet nodig om te trachten de schade om te zetten in een getaxeerd geldbedrag, omdat herstel toch voorgoed onmogelijk was.

Hoewel we in het begin van dit overzicht al eens globale schade- en verlies-cijfers hebben genoemd, willen we nu op dit onderwerp nog even nader ingaan, vooral ook om de voorwaarden na te gaan, die moeten worden vervuld, wil het ingewikkelde proces van de financiële rehabilitatie slagen.

Een berekening van de totale schade, die het land heeft geleden, is ook nu nog buitengewoon moeilijk, hoewel na de politie-actie grote gebieden in de calculaties konden worden betrokken. De factor „republiek” moet noodzakelijkerwijze buiten beschouwing blijven. De indruk is trouwens, dat de autoriteiten aldaar er geen flauw idee van hebben, hoever het door hen gecontroleerde gebied financieel en economisch achterop is geraakt.

Het is mogelijk om met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid een slag te slaan naar de schade, die b.v. typisch economische objecten hebben geleden, waarbij Westers kapitaal direct of indirect is gemoeid. Het gederfde volksinkomen, de verarming van het volk, de schade aan de desa en haar huishouding, is onberekenbaar en zal dat ook wel tot in lengte van dagen blijven.

Nu betekent rehabilitatie en reconstructie niet alleen — en ook niet onmiddellijk — terugkeer naar vooroorlogse economische toestanden. Als men maatregelen beraamt om enigerlei bestaansmiddel (of onderdeel daarvan) te herstellen, moet men rekening houden met nieuwe methoden, die eventueel in de jaren van stilstand en achteruitgang zijn ontdekt, met rationalisatie in het algemeen dus eigenlijk.

Iedere gelegenheid om aan kapitaals-nood tegemoet te komen door het inzetten van beschikbare arbeidskracht, vernuft, en energie moet worden aangegrepen. Dat was b.v. duidelijk in de gebieden, waar de bevolking op grote schaal rubber produceert en die onmiddellijk na de Japanse nederlaag open kwamen. Daar bleek dan, dat er eigenlijk maar weinig „kapitaal” nodig was om de rubber-uitvoer op zichzelf te herstellen. Datzelfde heeft ongetwijfeld ook voor andere bevolkingproducten gegolden.

Anders staat het echter ten opzichte van al die middelen van bestaan van Indonesië, waarbij Westerse ervaring, techniek, administratieve- en organisatorische talenten nodig zijn, alsmede in dit land niet geproduceerde kapitaalsgoederen, zoals machines. Ook hier spelen vindingrijkheid, durf en verdubbelde energie een hoogst belangrijke rol, maar blijft men voor het volledige herstel toch in sterke mate afhankelijk van de vernieuwing van kapitaal en kapitaalsgoederen. Toch is ook in deze soort bedrijven door de opbouwers een enorm improvisatievermogen aan de dag gelegd. Ware dat achterwege gebleven dan zou men met het herstel van het economische apparaat nooit zover zijn gekomen als men nu reeds is. Het blijft echter een feit, dat een menigte buitenlandse werkkrachten en slechts in het buitenland verkrijgbare kapitaalsgoederen nodig zijn om het productie-apparaat van geheel Indonesië op zijn vooroorlogs peil terug te brengen en daarna uit te bouwen. Ook de binnenlandse kapitaalsvorming is van dit proces sterk afhankelijk.

Nederland heeft altijd het leeuwenaandeel gehad in Indonesië's kapitaal-invoer. Voor de oorlog bedroegen de Nederlandse beleggingen ongeveer 4 milliard gulden, waarvan ongeveer een-derde deel bestond uit staatsleningen, die voor het grootste deel in Nederland waren opgenomen. De gevoerde „open-deur”-politiek bracht echter mede, dat ook het buitenland zich intensief bezig hield met belegging in Indonesië. Een bedrag van rond 1 milliard gulden was door buitenlandse belangen in Indonesië belegd. Bovendien exporteerde Nederland, maar ook het buitenland, mensen met ervaring, technisch- en administratief inzicht en organisatorische talenten.

Wat de onmisbare menselijke factor — waarover wij in hoofdstuk IX nog iets zullen zeggen — in Indonesië's productie-proces betreft: vele van deze geïmporteerde werkkrachten hebben in de oorlog en bezetting het leven verloren, n.l. ongeveer een-kwart dergenen, die bij de productie leiding plachten te geven. Dit betekent een verlies aan organisatorische kracht en ervaring, dat zeker niet lager mag worden

totale schade kunnen wij verder verwijzen naar de eerste bladzijden van dit overzicht.

Er moest dus worden omgezien naar aanvulling van geïmporteerde werkkrachten en naar vele nieuwe honderden miljoenen guldens voor belegging in cultures, mijnbouw, handel, industrie, verkeer en scheepvaart.

De Nederlandse staat heeft in de periode kort na de Japanse capitulatie allerlei uitgaven gedaan ten behoeve van het herstel van Indonesië, waarvan een deel rechtstreeks werd besteed aan de economische wederopbouw. Werkkrachten kwamen ook voornamelijk uit Nederland, terwijl Nederland voorts goederen naar Indonesië zond, hetzij rechtstreeks, hetzij onder haar garantie door andere landen. Buitenlandse credieten van betekenis waren ook verstrekt door enkele particuliere maatschappijen voor de wederopbouw van haar eigen bedrijven (vooral door de Engelsen en de Amerikanen). Nederland is op het ogenblik echter arm aan kapitaalexport-mogelijkheden en ook de Nederlandse garantie is een middel, dat nog maar een beperkte — hoewel gestaag stijgende! — werking heeft. In de toekomst zal het dus zover moeten komen, dat buitenlandse beleggers op eigen risico Indonesië van kapitaal zullen voorzien. Maar daarvoor is nodig een volledig herstel van recht en orde in dit land, alsmede de garantie, dat de rechten van de buitenlandse beleggers niet op willekeurige wijze door de lands-overheid — hoe die er in haar eindphase tenslotte ook uit zal zien — worden aangetast. Het kapitaal zal zich niet alleen vrij, maar ook veilig moeten kunnen voelen. Dit zijn de economische consequenties van het zovaak verkeerd begrepen „recht en veiligheid”. Zij betekenen de bouw van een houdbaar staatkundig geheel, waarbij dit land zich thans richt op de federatieve democratische structuur, met aan het hoofd gezagsdragers met verantwoordelijkheidsgevoel, die naast de plichten ook de rechten van de beleggers uit het buitenland zullen erkennen.

De verhouding, die hulp (in de vorm van werkkraft en kapitaalsinvesteringen) van Nederland uit, in Indonesië doet ontstaan — of liever: continueert — is op zichzelf geenszins „koloniaal”. Indonesië heeft dit alles nodig voor allerlei vitale doeleinden, niet in de allerlaatste plaats zijn eigen welvaart. Maar Nederland, noch enig ander land, dat zijn kapitaal in Indonesië zou willen beleggen, kan dit zonder bepaalde garanties doen. Het moet b.v. vaststaan, dat de mensen, die in dit land komen werken, een positie van rechts- en bestaanszekerheid zullen innemen en dat het belegde kapitaal

rendabel kan worden gemaakt. Even vast moet staan, dat aan de positie van werknemer en kapitaal een bepaalde limiet is verbonden, die het mogelijk moet maken, dat het land zelf in ruime mate van bedoelde activiteiten profijt kan trekken. Maar op die basis is een combinatie van de belangen van beide landen zeer wel mogelijk, zonder dat de verhouding tussen beide „koloniaal” behoeft te zijn.

Uiteraard zijn vanwege de omvang van het rehabilitatievraagstuk bepaalde plannen ontworpen om aan de wederopbouw als zodanig en voorts aan de verwachte kapitaalsinvesteringen van overheidswege leiding te geven. Er is b.v. gedacht aan een staatsgarantie van nieuwe kapitaalsbeleggingen, een vergoeding van molestschade, een garantie van een redelijk rendement, gedurende een bepaalde periode, een zekerheid dat geen exorbitante belastingen zullen worden geheven etc.

In regerings- en ondernemerskringen in Indonesië denkt men aan de oprichting van een Herstelbank, waarin de regering voor een aanzienlijk bedrag zal deelnemen. Garanties van zulk een bank zouden enerzijds op indirecte wijze toch een staatsorganisatie betekenen, terwijl anderzijds verwacht mag worden, dat de commerciële inslag van bedoelde bank bureaucratische invloed af zal remmen. ¹⁾

Sanering der geld-circulatie.

Begin Maart 1942 bedroeg de totale papieren- en metalen geldcirculatie in Nederlands-Indië ongeveer fl. 680.000.000.—. De Japanners brachten bovendien van de kas-voorraden, die zij bij hun komst aantreffen, nog ongeveer fl. 87.000.000.— in omloop.

De Japanse bezettings-autoriteiten gaven het z.g. „invasiegeld” uit, dat zij à pari tot wettig betaalmiddel verhieven. In Maart 1943 begonnen zij bovendien met de uitgifte van bankbiljetten, door bemiddeling van de „Nanpo Kaihatsu Kinko”, de Japanse circulatiebank hier te lande, een onderdeel van het circulatieapparaat in de bezette gebieden in Zuid-Oost-Azië. Aanvankelijk hielden de Japanners de circulatie binnen redelijke grenzen. Tevens namen zij het voor-oorlogse Javase Bank-geld in, dat de bevolking als beleggingsmiddel hamsterde. Toen de economische machine steeds meer vastliep,

Noot:

¹⁾ Inmiddels is bekend gemaakt dat Indonesië als „dependant territory” zal mededelen in de „dollarhulp”, die in het kader van het Marshallplan aan 16 Europese landen wordt, waaronder Nederland, verstrekt.

geraakte de Japanse geld-circulatie in Indonesië ook op een steil hellend vlak. Vooral in de 2e helft van 1944 werd het land bedolven onder een lawine van papieren betaalmiddelen en er trad een sterke inflatie in, omdat de verhouding tussen geld en goederen volkomen was verbroken tengevolge van de economische ontwrichting (o.m. door de stopzetting van iedere import). Toen de Japanners de strijd staakten was er ongeveer voor $4\frac{1}{2}$ milliard aan Japanse bankbiljetten in omloop (waarvan $2\frac{1}{2}$ milliard alleen op Java). Op Sumatra werd na de capitulatie nog een extratje van 1,6 milliard in omloop gebracht. Op Java haalden zij ook zo iets uit door voor een bedrag van 420 miljoen aan geallieerd beheer te onttrekken en inderhaast in omloop te brengen.

Het nieuwe Nederlands-Indische geld kwam het eerst in circulatie in de gebieden, die door de Amerikaanse troepen werden bevrijd. Wij menen, dat Hollandia het eerste nieuwe geld zag. Na de bevrijding van Oost-Indonesië en Borneo volgde het daar. Het waren papieren muntbiljetten, die bedoeld waren als overgang naar de nieuwe bankbiljetten, die later zouden worden uitgegeven (en intussen in kleinere coupures al in omloop zijn). Op Java en Sumatra kon de invoering van het nieuwe geld niet dadelijk geschieden. De republiek begon er een campagne tegen en de Britse bezetters hadden bezwaren. Voorlopig gingen de geallieerde autoriteiten dus door met de uitgifte van het Japanse geld, waarvan nog een grote voorraad in de drukkerijen van de fa. Kolff te Batavia was aangetroffen. Deze ongewenste toestand duurde tot Maart 1946 voort. Toen werd het Nederlands-Indische na-oorlogse muntbiljet ook op Java en Sumatra in omloop gebracht, voorlopig alleen in de „enclavesteden”, waar het Japanse geld inwisselbaar werd gesteld tegen een koers van 3 centen voor 1 Japanse gulden. Over het algemeen werd van deze inwissel-mogelijkheid maar weinig gebruik gemaakt. De geallieerden hadden het gezag over een slechts klein gebied. Handel met het republikeinse gebied bleef onontbeerlijk om de overbevolkte steden te voeden en die handel kon alleen maar plaatshebben met Japans geld, dat bij gebrek aan een eigen betaalmiddel door de republiek erkend bleef. De mogelijkheid om het Japanse geld in te wisselen werd in October 1946 gesloten. Het in bezit hebben van Japans bankpapier werd verboden. Diezelfde maand ging de republiek over tot uitgifte van haar eigen valuta, de „rupiah”, dat — als afkorting van het „oeang Repoeblik Indonesia” — spoedig bekendheid kreeg als het „Ori-geld”. Het Japanse geld in de republiek werd inwisselbaar gesteld tegen 2 „Ori”-centen voor 1 Japanse gulden. Even leek het in Batavia of

het „Ori” het zou winnen van het „oeang merah” (het nieuwe Ned. Indische geld, zo genoemd naar de rode kleur van de coupures van 10 gulden), toen door een interessante manipulatie de republiek grote hoeveelheden rijst binnen de stad had weten te brengen, die voor exorbitant lage prijzen werden verkocht, indien men maar met „Ori” betaalde. De vreugde duurde maar kort, want de stroom rijst uit het binnenland kon niet op gang worden gehouden. Even nog bleef het „Ori” op pari met het Nederlands-Indische geld, daarna zakte het meer en meer, ook al omdat het aanvankelijk schaars gehouden republikeinse betaalmiddel in steeds groter hoeveelheden in circulatie moest worden gebracht in verband met de scherpe prijsstijgingen, die zijn verschijning zelve had teweeggebracht. Het is met de waarde bergaf gegaan. Vóór de politie-actie was het al tot een kwart van zijn nominale waarde gedaald, na het militaire optreden zakte het tot 3 cent Ned. Indische courant. In de bezette gebieden werd, aangezien het republikeinse geld niet als wettig betaalmiddel werd erkend, aan de bevolking een maximumbedrag van fl. 10.— (Ned. Ind. courant) per gezinshoofd uitgekeerd. Dit was bedoeld als een soort schadevergoeding voor 200 „rupiahs” enerzijds (aangezien het „Ori” in het bezette gebied van die datum geen waarde meer had) en om het Ned. Indische betaalmiddel sneller ingang te doen vinden.

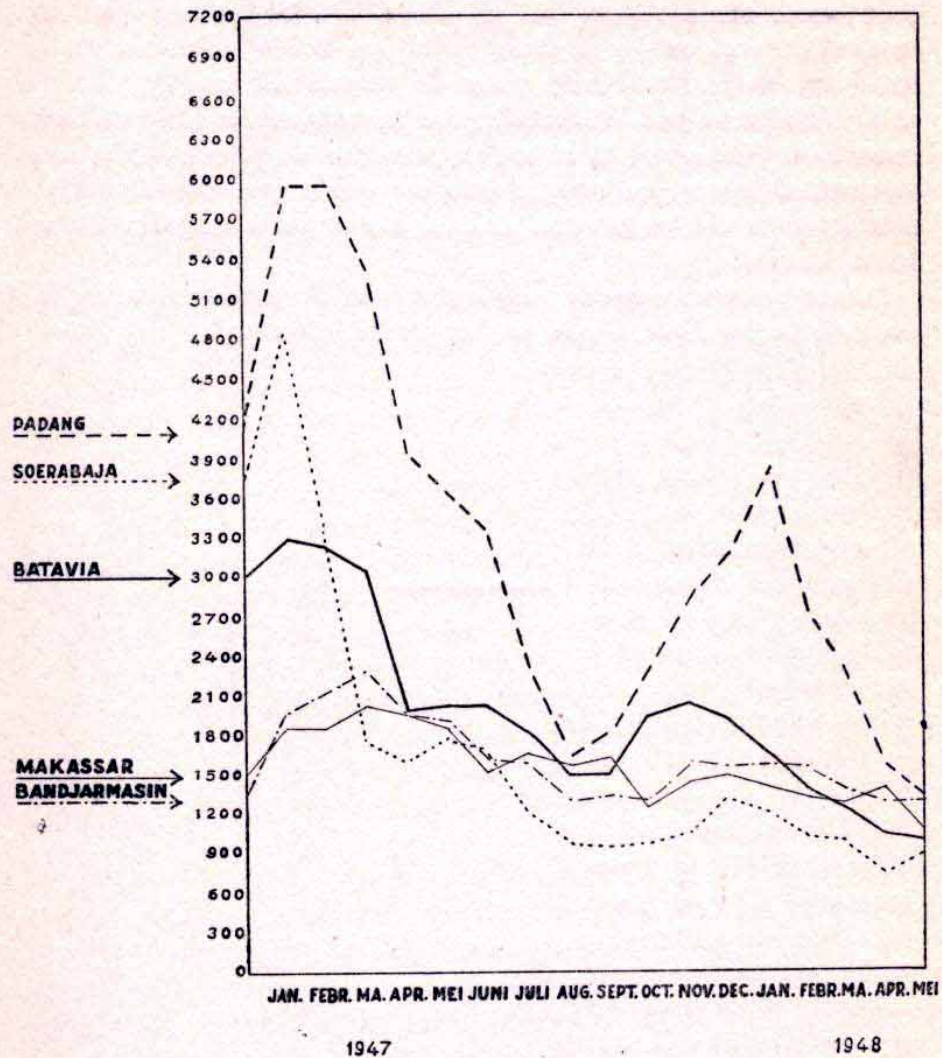
Op het ogenblik bestaan nog de beide betaalmiddelen: de Nederlands-Indische munt- en bankbiljetten in de federale gebieden, en het „Ori” in de republiek. Over en weer zijn zij verboden: het Ned. Indisch geld in de republiek, de „rupiah” in het federale gebied. Beide betaalmiddelen zijn vermoedelijk maar tijdelijk. Wanneer de Indonesische federatie een feit zal zijn geworden, zal zij nieuw geld moeten uitgeven, waarin de Ned. Indische gulden en de republikeinse „rupiah” op zullen gaan, uiteraard tegen een nogal verschillende koers. In de overgangperiode, tot de Nederlandse souvereiniteit zal worden overgedragen op de federatie, zal het Ned. Indisch geld het enige wettige betaalmiddel in Indonesië zijn en zal — indien zij de politieke beginselen van het „Renville” — wapenstilstands-accord loyaal naleeft — de republiek haar geld moeten innemen door inwisselbaarstelling tegen het Ned. Indisch geld. Over de inwisselwaarde zijn in het kader van de Nederlands-republikeinse onderhandelingen op financieel- en economisch gebied door experts besprekingen gevoerd, doch het is niet eenvoudig iets te bereiken, aangezien deze „technische” besprekingen zonder politieke overeenkomst slechts betrekkelijke waarde hebben. Bovendien heerst er aan republikeinse zijde veel onwil en hebben de

republikeinse autoriteiten maar een heel vaag idee van het totaal-bedrag aan „Ori”, dat in de republiek in omloop is. Er is voorts minstens een zelfde bedrag aan vals geld in de circulatie. Het republikeinse geld op Sumatra is bovendien weer anders dan dat op Java. De bedoeling was aanvankelijk een gelijk betaalmiddel op beide eilanden te gebruiken, doch het bleek voor de republiek onmogelijk het in Djokjakarta gefabriceerde geld in voldoende hoeveelheden naar Sumatra over te brengen, waarna de plaatselijke autoriteiten aldaar ertoe overgingen om maar een eigen geldje te drukken en uit te geven..... De zaak is nogal verward, zoals U ziet.

Intussen is ter verdere bijdrage van de muntzuivering het voor-oorlogse Java Bank-papier gedeblokkeerd.

Verloop der indexcijfers van 19 statistisch bewaakte voedingsmiddelen op de vrije markt (de daling van de kosten van het levensonderhoud).

1938=100

cijfers v.v. centraal kantoor v.v. statistiek

VIII. WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

De ontwikkeling van het wetenschappelijk onderzoek („research”, zoals het met een algemeen gebruikt vreemd woord tegenwoordig heet), heeft zich in de verschillende landen langs uiteenlopende wegen voltrokken. De mate van ontwikkeling was vooral afhankelijk van het culturele- en economische peil van de volken dier landen. In de meeste gevallen is het systematische- en op goed-wetenschappelijke gronden gebaseerde onderzoek begonnen in de universiteiten en hogescholen. Maar in de loop der tijden zijn daarnaast verschillende andere centra van onderzoek ontstaan, die hun ontstaan te danken hadden aan de uitbreiding der werkzaamheden van regeringsinstanties, de ontwikkeling der moderne industrie en — niet te vergeten! — het particuliere initiatief. De door laatstgenoemd initiatief gestichte centra zijn voor een goed deel gesticht met een zuiver cultureel doel, voor een ander deel ter bevordering van de materiële welvaart. Men kan het totaal der gelden, die gemiddeld door alle landen worden besteed aan de opbouw en instandhouding van een apparaat voor wetenschappelijk onderzoek in de ruimste zin van het woord veilig schatten op 1% van het nationale inkomen.

Wat is er nu op dit gebied in Indonesië gedaan? Laten we eerst eens kijken naar het natuurwetenschappelijk onderzoek. Het oudste instituut op dit gebied is ongetwijfeld de wereldvermaarde Lands Plantentuin te Buitenzorg, die in de eerste helft van 1947 zijn 130-jarig bestaan op sobere wijze herdacht. De tuin werd gesticht en aangelegd om zuiver wetenschappelijke redenen, zonder enige economische bijbedoeling, als pure cultuuruiting. De opeenvolgende bestuurders van dit land hebben hem als zodanig doen voortbestaan, doch in de loop der jaren ging men er ook proberen, welke uit het buitenland ingevoerde gewassen wellicht in Indonesië zouden willen groeien. En inderdaad zijn veel daar geprobeerde geïmporteerde gewassen later van onschatbare waarde voor de bevolking gebleken. Momenteel is de tuin een permanente afdeling van het departement van Landbouw en Visserij geworden. Die afdeling bevat in de allereerste plaats Lands Plantentuin zelf en voorts de z.g. „Bergtuin” te Tjibo-

das, het „Herbarium”, het „Zoölogisch Museum” en het „Laboratorium voor onderzoek der Zee”, dat te Pasar Ikan (de vismarkt van Batavia) is gevestigd. Tenslotte is er nog het Treub-Laboratorium.

Het departement van Landbouw en Visserij heeft trouwens nog meerdere wetenschappelijke instellingen onder zijn beheer, waaronder — op landbouwkundig gebied — het „Algemeen Proefstation voor de Landbouw” het grootste is. Dit omvat het „Bodemkundig Instituut”, het „Instituut voor Plantenziekten”, het „Plantkundig Instituut” en het „Cultuur-Technisch Instituut”. Al deze instellingen — en het zou ons te ver voeren ieder's specifieke werkzaamheden hier te omschrijven — bezitten moderne laboratoria, die in het Buitenzorgse verspreid staan. Het algemeen toezicht op deze instituten is opgedragen aan de „Dienst van de Landbouw”, een afdeling van bovengenoemd departement.

De „Dienst van het Boswezen”, eveneens ressorterende onder het departement van Landbouw en Visserij, heeft een eigen bosbouw-proefstation opgebouwd en ontwikkeld.

De „Burgerlijke Veeartsenijkundige Dienst” van het departement van Landbouw en Visserij heeft een eigen veeartsenijkundig instituut.

Het Departement van Economische Zaken bezit zijn afdeling Nijverheid, waartoe ook een aantal instituten op chemisch- en technologisch gebied te Batavia, Buitenzorg en Bandoeng behoren.

Ook de andere departementen van algemeen bestuur ontwikkelden verschillende wetenschappelijke apparaten. Lof verdienen vooral de laboratoria van het departement van Volksgezondheid en hun werk ten behoeve van een betere lichamelijke welstand der bevolking. Genoemd departement is eigenlijk een totaal onbaatzuchtige instelling, die geen enkel economisch doel nastreeft, behalve voor zover een betere gezondheid van het volk de productie-capaciteit vergroot. Het is mede aan het werk van dit departement te danken, dat Java op het ogenblik ca. 50.000.000 inwoners telt tegen ca. 1.000.000 ongeveer driehonderd jaar geleden.

Het vooroorlogse wetenschappelijke apparaat in Indonesië was van onschatbare culturele- en economische waarde. Het moet daarom diep worden betreurd, dat een aantal instituten in de jaren der revolutie door onverantwoordelijke elementen is vernield. Voor het totale economische herstel zijn zij onontbeerlijk. Het is dan ook de voortdurende zorg van de overheid om de verschillende wetenschappelijke instellingen zo spoedig mogelijk haar werk te doen hervatten en waar nodig onderling op elkaar afgestemd te laten werken. Tot dit

doel werd reeds kort na de terugkeer van de Nederlands-Indische autoriteiten te Batavia de „Coördinatie Commissie voor Natuurwetenschappelijke Zaken” ingesteld. Haar taak was de regering van advies te dienen bij de rehabilitatie van het natuurwetenschappelijke apparaat in Indonesië. Zij heeft reeds voorgesteld om een speciale dienst voor de behartiging van het natuurwetenschappelijke onderzoek in Indonesië op te richten, teneinde deze „research” onder centrale deskundige leiding te doen plaats hebben. Er wordt overwogen om een organisatie voor natuurwetenschappelijk onderzoek in te stellen, die veel overeenkomst zal vertonen met de „Centrale Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek” in Nederland. De verschillende instituten, zoals wij ze hierboven noemden, zouden dan in deze nieuwe organisatie worden ondergebracht die zeer nauw zou samenwerken met de particuliere proefstations.

Er wordt in Indonesië ook veel gedaan aan cultureel onderzoek. De verschillende takken daarvan kunnen wij slechts in grote trekken de revue laten passeren en we noemen b.v. de Oudheidkundige Dienst, het geschiedkundig onderzoek, dat door 's Lands archief wordt verricht en het onderzoek naar en de bestudering van taal-, land- en volkenkunde door het Bataviaas Genootschap.

Daarnaast bestaat nog de van overheidswege geleide en zeer belangrijke economische, sociale en ruimtelijke Planning en Research.

Zo heeft het departement van Economische Zaken sinds kort een sectie Planning en Research ingesteld, waar inzicht wordt verkregen in de steeds ingewikkelder volkshuishouding. De overheid, die zich in toenemende mate met het bedrijfsleven heeft ingelaten, kan zich hierdoor beter rekenschap geven van de uitwerking van haar plannen en beter voorzien wat haar te doen staat.

De sociale Planning geschiedt door de afdeling Sociale Politiek van het departement van Sociale Zaken.

De ruimtelijke ordening is voor wat betreft het bouwkundige gedeelte in handen van het Centraal Planologisch Bureau van het Departement van Waterstaat en Wederopbouw en voor het gedeelte dat betreft de bodembenutting en het bodembehoud in handen van de na de oorlog opgerichte Dienst der Landinrichting van het Departement van Landbouw en Visserij.

Doordat de gevolgen van verkeerd bodemgebruik in vele landen en ten dele ook in Indonesië zo katastrophaal zijn, is het werk van deze Dienst van onschatbare betekenis.

De economische en sociale research grijpt ten dele terug op het statistisch werk van het Centraal Kantoor voor de

Statistiek. De ruimtelijke ordening vindt zowel steun in het karteringswerk van de Topografische Dienst, die onder het Departement van Oorlog ressorteert als in de bodemkartering van het Bodemkundig Instituut te Buitenzorg.

Ook de verschillende hogescholen en universiteiten, die het land vóór de oorlog bezat, zijn uit de aard der zaak uitgegroeid tot belangrijke centra van wetenschappelijk onderzoek, ieder op haar eigen terrein. De Rechtshogeschool, de Medische Hogeschool (beiden te Batavia), de Technische Hogeschool (te Bandoeng) en de Landbouw Hogeschool te Buitenzorg zijn thans samengevoegd tot de „Universiteit van Indonesië”. Behalve, dat zij zich hebben bezig gehouden met het daadwerkelijke wetenschappelijke onderzoek, is haar bijdrage tot de „research” in Indonesië vooral ook belangrijk geweest door de gestadige levering van onderzoekers. Erkend dient echter te worden, dat de grootste stroom van onderzoekers, die werkzaam waren en zijn aan deze instituten, uit Europa afkomstig is.

Wij spraken daareven reeds terloops over het wetenschappelijke onderzoek, dat wordt verricht op particulier initiatief en noemden daarbij de proefstations. De meeste dezer stations zijn speciaal in het leven geroepen ten behoeve van de ondernemingscultures, zoals rubber, thee, koffie, kina en suiker. Het hier verrichte wetenschappelijke onderzoek heeft natuurlijk uitsluitend economische oogmerken. Voor de zuivere beoefening der wetenschap en het in stand houden van waardevolle wetenschappelijke bibliotheken moeten wij wel even noemen de „Koninklijke Natuurkundige Vereniging” en het „Bataviaas Genootschap”, beiden eveneens particuliere instellingen.

IX. ARBEIDSVORZIENINGEN

Wij hebben het in dit overzicht tot dusverre vrijwel uitsluitend gehad over de schade, die het mechanische deel van Indonesië's roductie-proces heeft geleden, tengevolge van oorlog, bezetting en revolutie. Niet minder zwaar echter was het verlies, dat de menselijke factor — arbeid — kreeg te incasseren. De grootste vernietiger van Indonesische — zowel als geïmporteerde werkkraft, is ongetwijfeld de langdurige vijandelijke bezetting van het land geweest. In de Japanse gevangenissen en interneringskampen in Indonesië stierven tienduizenden tengevolge van ondervoeding, terreur en ziekte, niet alleen Europeanen maar ook Indonesiërs. Tienduizenden werden door de onderdrukker als krijgsgevangenen buitenslands gevoerd, waar zij als slaven het leven lieten bij de uitvoering en aanleg van Japanse militaire en strategische objecten, zoals b.v. de „Dodenspoorlijn” van Siam naar Burma. Maar ook zij, die in de Japanse conceptie van „vrijheid” in Indonesië mochten leven — en daarmee bedoelen wij dan voornamelijk de autochtone bevolking — geraakten langzamerhand ondervoed, tengevolge van de ontwrichting van het productie- en distributieapparaat. Ook op de factor menselijke arbeid heeft de bezetting dus een funeste invloed gehad.

aan te moedigen, moesten dus van de aanvang af rijst en

Om de werkwillegheid en vooral de arbeids-productiviteit andere voedingsmiddelen op de een of andere manier beschikbaar worden gemaakt. Wij hebben elders reeds gezien, hoe dit eerst door invoer en pas veel later door een herstelde productie kon geschieden. Ook kleding en medicijnen waren in ongekende hoeveelheden nodig. Eerst daarna kon, naast vernieuwing van de mechanische factoren (nieuwe machines en werktuigen) de arbeidsproductiviteit worden vergroot met gezonde en goedgevoede werkkraften, door toepassing van energie en intellect, langere werkuren, doelmatiger arbeid, betere organisatie etc.

Het beeld van de arbeidsmarkt zag er — zoals U uit het bovenstaande wel zult hebben begrepen — na de Japanse capitulatie nogal somber uit. Toch was zij een van de eerste punten, die ter hand moesten worden genomen, wilde men op korte termijn tot herstel van de productie komen.

De Indonesische arbeidskrachten bleven ook na de Japanse capitulatie grotendeels aan het arbeidsproces onttrokken. Voor velen was de revolutie veel te aantrekkelijk en leverde een veel gemakkelijker manier op om aan het dagelijkse hapje rijst te komen. Anderen waren reeds gedurende de Japanse bezetting ingedeeld in militaire- en semimilitaire formaties en gingen bij het begin van de revolutie over in de strijdmacht, die de republiek vormde. Weer anderen bevonden zich over geheel Zuid Cost Azië, waarheen zij door de Japanners in z.g. „arbeidsbataljons” waren gedeporteerd. Deze laatsten waren de „romushas”, die in de eerste maanden na de revolutie door de Indische autoriteiten naar Indonesië moesten worden teruggevoerd, gekleed, medisch-verzorgd, gevoed en (in het algemeen) hersteld tot een fysieke toestand, waarin zij — zo zij dit wensten — weer in het productie-proces konden worden opgenomen. Alle bovengenoemde groepen van Indonesiërs betroffen voornamelijk jongeren. Vele ouderen durfden maar niet weer direct bij hun vroegere Europese werkgevers in dienst te gaan en keken eerst het revolutie-katje uit de boom.

De Europese arbeidskrachten — wij zeiden het reeds hierboven — brachten de jaren der Japanse overheersing in interneringskampen en gevangenissen door, waar hun behandeling en verzorging zo slecht waren geweest, dat hun rijen aanmerkelijk waren gedund. Van de overlevenden uit deze groep, die vóór de oorlog het grootste deel van de leidende- en middelbare posities in het ambtelijke-, commerciële en technische apparaat bezetten, kon slechts een gering deel het werk hervatten. De Nederlandse regering te Londen en de Indische regering in Australië hadden deze toestand wel voorzien en in onderling overleg maatregelen getroffen, opdat onmiddellijk na de bevrijding van Indonesië een aantal werkkrachten voor het land beschikbaar zou kunnen worden gesteld. De aldus aangevoerde krachten en zij, die na te zijn aangesterkt weer aan het werk konden gaan, werden zo doelmatig mogelijk geplaatst in overheidsdiensten en particuliere bedrijven. Om de hoogste graad van doelmatigheid bij deze verdeling van Europese arbeidskrachten te bereiken, stelden de regering het „Bureau Coördinatie Arbeidskrachten” (Bucoa) in, dat zich ook belastte met het aanwerven en oproepen van werkers uit het buitenland, voornamelijk Nederland. Deze werkers bestonden zowel uit nieuwelingen, die tevoren nog nimmer in Indonesië hadden gewerkt, als uit herstelde evacuees. Uiteraard bleef deze spreiding van arbeidskrachten in verband met de politieke moeilijkheden aanvankelijk beperkt tot de gebieden onder geallieerd militair- en later Nederlands burgerlijk gezag. Na de politie-

actie breidde het bureau zijn arbeidsveld uit over de bevrijde gebieden op Java, Sumatra en Madoera, terwijl ook de z.g. Malino-gebieden al spoedig — en steeds dringender — op dit centrale bureau een beroep deden voor de voorziening in middelbaar- en hoger personeel. Nadat het departement van Sociale Zaken was ingesteld, werd het „Bucoa” een onderdeel van de afdeling Arbeidsvoorziening van dit departement. Deze afdeling kreeg tot taak om maatregelen voor te bereiden en uit te voeren om de gehele arbeidsmarkt in het bevrijde Indonesië in goede banen te leiden. Overal ontstonden arbeidsbureaux, die duizenden Europeanen, Chinezen en Indonesiërs hebben geholpen aan betrekkingen, waarin zij op hun plaats waren of aan arbeid waarvoor zij geschiktheid bezaten. Bovendien werden honderdduizenden losse, ongeschoolde arbeiders (koelies) in het productie-proces teruggebracht.

De huidige toestand van de arbeidsmarkt in Indonesië wordt beheerst door een nog steeds sterk overwegende vraag naar arbeidskrachten op bijna elk gebied. Het aanbod van lager personeel, zonder technische- of administratieve scholing (koelies, huisbedienden, etc.) beweegt zich in stijgende lijn, naarmate rust en orde in de federale gebieden terugkeren. Aan lagere krachten met enige vakopleiding blijft echter een groot tekort bestaan. Er is om politieke redenen nog steeds te weinig aanbod en, in verband met het zich snel voltrekkende economische herstel, een zeer sterk gestegen vraag. De verhouding is dus volkomen zoek en men tracht nu hieraan tegemoet te komen door een spoedopleiding van vakarbeiders, werkzaam in het grote complex van de industrie, de bouwvakken en de ondernemingslandbouw.

Het tekort aan arbeidskrachten voor de administratieve diensten is al even nijpend wat betreft de lagere krachten, zoals typisten, klerken, boekhouders, etc. Ook voor dit soort werk zijn versnelde opleidings-cursussen ingesteld, die bevredigende resultaten hebben opgeleverd.

Een rem op de uitvoering van al deze maatregelen vormt het grote tekort aan leerkrachten, met de voorziening t.a.v. middelbare krachten (vakkundig onderlegd personeel dus, met enige ervaring en een behoorlijke ontwikkeling) is het tekort nog groter. Een bezwarende omstandigheid in de voorziening hiervan is het feit, dat Indonesië zelf deze krachten op korte termijn niet kan leveren. De enige mogelijkheid tot oplossing van dit vraagstuk is het aanwerven van deze werkrachten in het buitenland (Nederland) op zeer grote schaal. Dit zou echter betekenen, dat men op het gebied van de personeels voorziening een geheel andere koers zou moe-

ten inslaan, dan men voor de oorlog in Indonesië reeds voer. Toen was het n.l. reeds gebruikelijk, (en het hele onderwijs en opleidingssysteem was daarop gebaseerd), dat Indonesië zelf al het lagere- en middelbare personeel en de academisch-gevormde krachten voor een deel — en in steeds sterkere mate — zou leveren. Deze overweging leidde ertoe, dat thans alleen in de allernoodzakelijkste gevallen deze middelbare krachten in Nederland worden geworven en dan nog slechts in kort dienstverband naar Indonesië worden uitgezonden.

Daar komt nog één moeilijkheid bij. De noodzaak, waarvoor de regering zich geplaagd ziet om in Indonesië naast de uit Nederland afkomstige „Koninklijke Landmacht” ook nog sterke eenheden van het „Koninklijke Nederlands-Indische Leger” op de been te houden, is een mes, dat aan twee kanten snijdt. In dit K. N. I. L. bevinden zich n.l. vele Europeanen, die vroeger functies bij het arbeidsproces bekleedden. Zij blijven aan dit proces onttrokken tengevolge van hun militair dienstverband. Bij het oproepen van de zo nodige arbeidskrachten uit het buitenland moeten de autoriteiten dus zeer voorzichtig te werk gaan om te voorkomen, dat die Indische functionarissen bij hun demobilisatie de voor hen bestemde plaatsen in het arbeidsproces door geïmporteerde werkrachten bezet vinden. Aan deze moeilijkheid tracht men het hoofd te bieden door incidentele demobilisatie van arbeidskrachten, die voor het herstel van het Indonesische bedrijfsleven en het overheidsapparaat bepaald nodig zijn. Misschien zal het mogelijk blijken te zijn, om deze demobilisatie in groter verband te doen plaats hebben, naar gelang rust en orde terugkeren en het politieke vraagstuk is opgelost. Er zijn al maatregelen genomen om ook uit de „Koninklijke Landmacht” arbeidskrachten, die daarvoor geschikt zijn (en dit wensen), dadelijk na hun demobilisatie in het Indonesische arbeidsproces op te nemen, eventueel na een aanvullende scholing. Bij de troepen zijn reeds cursussen en scholen in het leven geroepen, die door een groot aantal militairen worden bezocht. Er is onder de Nederlandse militairen over het algemeen wel een tendens waar te nemen om na hun demobilisatie in dit land te blijven en er werk te zoeken. Misschien zit hierin voor een deel de oplossing van het vraagstuk, hoe de Indonesische arbeidsmarkt in een betrekkelijk korte spanne tijds aan te vullen. Over degenen, die voornemens zijn een burgerbetrekking te aanvaarden, zijn reeds de nodige gegevens verzameld en men raamt in totaal over ongeveer tienduizend werkrachten de beschikking te kunnen krijgen.

De „import” van arbeidskrachten uit Nederland laat zich het best met cijfers illustreren. In 1945, na de Japanse capi-

tulatie, werden 2.600 personen uitgezonden, allen in z.g. „N. I. C. A.-verband”, de „N. I. C. A.” eigenlijk een onderdeel zijnde van het geallieerde militaire gezag. In 1946 vertrokken in totaal 7.141 personen uit Nederland naar Indonesië, particuliere werknemers, ambtenaren en ook de eerste vrouwen en kinderen, die in het kader der z.g. „gezinshereniging”, naar man en vader in Indonesië, gingen.

Het aantal uitgezondenen in 1947 bedroeg 21.506, ofwel driemaal zoveel als in het voorafgaande jaar. Onder hen waren 5.364 particulieren, 2.229 her-uitgezonden ambtenaren, 2.411 ambtenaren die voor het eerst in Indonesië kwamen werken, 8.919 vrouwen en kinderen voor gezinshereniging en nog 1.818 personen, die tot een andere categorie behoorden. Na de oorlog tot Januari 1948 zijn in totaal 31.247 burgers naar Indonesië uitgezonden, merendeels werkers.

X. DE ORGANISATIE VAN HET ALGEMEEN BURGERLIJK BESTUUR IN INDONESIE

De werkkringen van de departementen.

De politieke veranderingen, die in federaal Indonesië plaatsgrepen culmineerden in de instelling op 9 Maart 1948 van een voorlopige Federale Regering. Reeds enige maanden later werd door vooraanstaande Indonesiërs verklaard, dat dit een alleszins bevredigende bijdrage tot de wederopbouw van Indonesië vormde. Wij zagen, dat de regeringstaak opnieuw werd verdeeld en toevertrouwd aan elf departementen van Algemeen Burgerlijk Bestuur, ieder onder een staatssecretaris. Zeven hunner waren Indonesiërs. De voorlopigheid van deze Federale Regering betrof niet alleen haar werkingsfeer doch ook haar samenstelling. Haar werkingsfeer zou zich uitstrekken over de overgangperiode en zal eindigen op de dag, waarop de Verenigde Staten van Indonesië hun intrede zullen doen in de wereld-familie van soevereine- en onafhankelijke naties. Haar samenstelling zal uiteraard worden gewijzigd, wanneer de republiek Djokjakarta haar politieke geschillen met het Koninkrijk der Nederlanden heeft bijgelegd en haar verhouding tot de overige deelstaten der federatie zal zijn afgebakend.

Het historische Gouvernementsbesluit van 9 Maart 1948 dan, bepaalde, dat de takken van Algemeen Burgerlijk Bestuur, voor zover zij niet aan de staten of andere gebiedsdelen zijn of zullen worden overgedragen, beheerd zullen worden door elf hoofden (staatssecretarissen) van evenzovele departementen. Die departementen waren :

- a. Justitie,
- b. Financiën,
- c. Binnenlandse Zaken,
- d. Gezondheid,
- e. Opvoeding, Kunsten en Wetenschappen,
- f. Economische Zaken,
- g. Landbouw en Visserij.
- h. Waterstaat en Wederopbouw,
- i. Verkeer, Energie en Mijnwezen,
- j. Sociale Zaken,
- k. Scheepvaart.

Wij willen nog even in het kort trachten te overzien, wat alzo de werkzaamheden van deze departementen zijn.

Justitie.

Dit departement behartigt in de allereerste plaats de personeels-aangelegenheden van de rechterlijke macht in Indonesië en alles, wat verder betrekking heeft op de werking van het justitionele apparaat (advocaten, procureurs, deurwaarders etc.). Het is voorts belast met het beheer van de wees- en boedelkamers, het notariaat en de burgerlijke stand. Het behandelt de toelating tot en vergunning tot vestiging in Indonesië en de ontzegging van het verblijf in dit land of bepaalde gedeelten daarvan en de aanwijzing van bepaalde verblijfplaatsen aan personen, in het belang van de openbare rust en orde. Het beheert het gevangeniswezen en ziet toe op de rechtsbedeling. Het erkent verenigingen en bewilligt statuten van naamloze vennootschappen.

Een belangrijke taak, die verder aan het departement is toebedeeld, is het rechtsherstel.

Financiën.

De zorg voor 's Lands financiën is in het huidige tijdsbestel buitengewoon moeilijk en de taak van dit departement is buitengewoon zwaar en omvangrijk. Het houdt het algemeen toezicht op de ontvangsten en uitgaven en de inning der inkomsten, nu de overheid weer tot geregelde belastingheffing is overgegaan. Het deugdelijk en doelmatig beheer van de landsmiddelen is een al even verantwoordelijke taak. Wat wordt ontvangen, staat nog in geen enkele verhouding tot wat wordt uitgegeven, en de inkomsten moeten zo zuinig mogelijk worden beheerd. Binnenkort zal dit departement weer tot taak krijgen de samenstelling van de algemene begroting. Voorts behartigt het departement van Financiën de verdere sanering van het muntwezen, een taak, die nog lang niet ten einde is en die eigenlijk weer opnieuw begint, zodra er wordt overgeschakeld op een federaal muntstelsel. Het beheert ook de vlottende- en vaste schulden en de in- en uitvoerrechten en accijnzen, alsmede de onder 's Lands toezicht staande pensioenfondsen. Een belangrijk werk, dat aan het departement is opgedragen, is de regeling van een rehabilitatie-uitkering voor inkomsten, die door landsdienaren (en particulieren) gedurende de Japanse overheersing zijn gederfd. Hetgeen het departement op dit gebied regelt, zal door de particuliere bedrijven vermoedelijk worden nagevolgd. Een eerste uitkering van rehabilitatie-gelden heeft

reeds plaatsgehad. Zij werd voor vrijgezellen vastgesteld op driemaal het in Maart 1942 genoten maandsalaris, voor kinderloze echtparen op viermaal het door de man in Maart 1942 genoten maandsalaris, en voor echtparen met kinderen vijfmaal het door de man in Maart 1942 genoten maandsalaris. Van deze uitkering was een bedrag van f 500.— vrij, de rest moest helaas nog geblokkeerd blijven.

Binnenlandse Zaken.

Dit is altijd een van de belangrijkste departementen van algemeen bestuur geweest. Het ziet zich nu belast met de grote bestuurshervorming in geheel Indonesië, die voortvloeit uit de wijzigingen in het politieke bestel.

Gezondheid.

In het algemeen houdt dit departement het toezicht op de volksgezondheid en op de uitoefening van de gezondheidszorg. Vroeger ressorteerde de „Dienst der Volksgezondheid” onder het departement van Onderwijs en Eredienst. Nu is er een speciaal departement gevormd, mede omdat de na-oorlogse zorg voor de volksgezondheid een arbeidsterrein is, dat zich buiten alle proporties heeft uitgebreid.

Opvoeding, Kunsten en Wetenschappen.

In deze combinatie is het een nieuw departement. Het houdt toezicht op het onderwijs in Indonesië in zijn gehele omvang en bemoeit zich verder met alle zaken van culturele aard. Het departement bereidt thans een groot plan voor, dat de herziening van het federale onderwijs in Indonesië beoogt. Maar bijna ieder departement heeft zulke toekomstplannen gereed liggen.....

Economische Zaken.

Een departement, dat vele bouwstenen kan leveren — en reeds heeft bijgedragen! — voor het herstel van dit land, door de maatregelen die het nam en neemt op het gebied van de cultures, de goederenvoorziening de nijverheid en de handel, waarover wij reeds eerder in dit boekje schreven. Tot de algemene taak van het departement behoort de regeling van alle vraagstukken op economisch gebied en dat is een omvangrijke karwei. Het departement tracht de uitvoer zoveel mogelijk te bevorderen, het bedrijfsleven te herstellen en geeft leiding aan de economische ontwikkeling van het land.

Landbouw en Visserij.

Deze beide takken van dienst alsmede het Boswezen zijn thans van het vorengenoemde departement afgesplitst. Tot de werkkring van dit nieuwe departement behoort de zo belangrijke landbouw-, tuinbouw- en visserij-voorlichting, het doen van onderzoekingen op natuurwetenschappelijk- en economisch gebied (met inbegrip van het onderzoek naar de voorkoming en bestrijding van ziekten en plagen der cultuurgewassen), de bevordering van de ontwikkeling der gouvernementalambouwbedrijven, het boswezen de ondernemingslandbouw en het land- en bosbouwkundig onderwijs. Ook de Veeartsenijkundige Dienst en de Dienst van de Zeevisserij ressorteren onder dit departement.

Waterstaat en Wederopbouw.

In deze combinatie is dit eveneens een nieuw departement van algemeen bestuur. Vroeger kenden wij alleen het departement van Verkeer en Waterstaat. Verkeer is nu afgesplitst en samengevoegd met Energie en Mijnwezen tot een nieuw departement, waarover wij hieronder nog zullen spreken. De herstel-taak, die onder dit departement ressorteert omvat o.m. aanleg, onderhoud en beheer van rijwegen met alle daarin gelegen bruggen, het beheer van de rivieren, meren en plassen, de aanleg en exploitatie van bevoeiings-, afwaterings- en waterkeringswerken en andere werken van waterbouwkundige aard (waarvan wij vroeger reeds zagen, hoe belangrijk zij zijn voor de rehabilitatie van Indonesië's productievermogen).

Verkeer, Energie en Mijnwezen.

Dit departement verzorgt de algemene vraagstukken op verkeersgebied, de aanleg en exploitatie van staatsspoor- en tramwegen, het toezicht daarop, het wegverkeer, het motortransportwezen, de bouw en exploitatie van havens, en vliegvelden, de post-, telegraaf- en telefoondienst, de post-spaarbank, het electriciteitswezen, de mijnbouw en de meteorologische- en geophysische dienst.

Sociale Zaken.

Ook een nieuw departement, dat de bevordering van de sociale ontwikkeling der gemeenschap tot algemene taak heeft, omvattende het treffen van regelingen van sociale aard (politiek, voorlichting, wetgeving en bevordering der sociale zekerheid). Het departement behartigt verder de

algemene personeels-, bezoldigings- en pensioensaangelegenheden van (gewezen) landsdienaren, de vakbeweging, het arbeidstoezicht, bemiddeling in arbeidsgeschillen, het toezicht op de werving van arbeidskrachten in Indonesië zelf en daarbuiten, arbeidsvoorzieningen, trans- en emigratie, maatschappelijk werk (zorg voor steun- en hulpbehoevenden, bestrijding van de handel in vrouwen en kinderen en van andere maatschappelijke misstanden), jeugdzorg, verzorging en rehabilitatie van oorlogsslachtoffers en — last but not least — de huisvesting in een door woningnood geteisterd Indonesië.

Scheepvaart.

Ook dit is een nieuw departement, dat belast is met alle aangelegenheden de scheepvaart in Indonesië betreffende, inclusief de gouvernementsmarine, bebakening en kustverlichting, haven- en loodsdiensten, hydrografie, scheepvaartwetgeving, toezicht op de schepen, aanschaffing van schepen, vaartuigen, lichters e.d., het zeevaartkundig onderwijs en de toepassing van de schepelingen-ongevallen-regelingen.

..... het leven van een werker .....

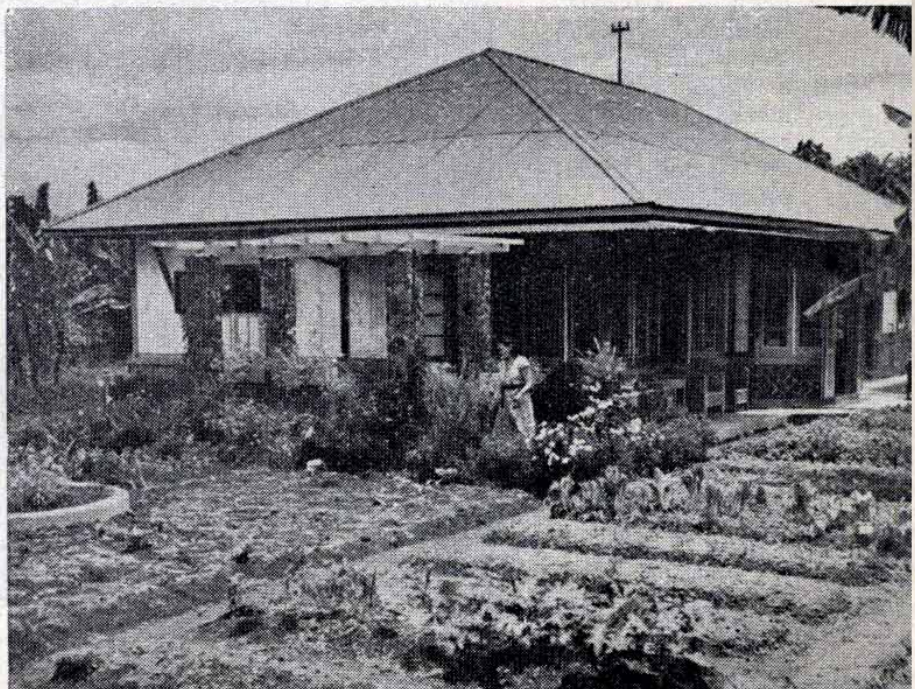
XI. D E G O E D E A A R D E

ONGEVEER 100 km ten zuiden van Batavia, 1.100 meter boven de zeespiegel, ligt temidden van een explosie van bloemen een eenvoudig, aardig huisje. „Bewoond” staat er in ruwe krijtletters op een van de houten spijlen. Het staat er nóg op, als herinnering aan een zeer nabij verleden, toen er geen bloemen waren. En nog geen bewoonde huizen, zoals dit. Toen er nog verlatenheid was, in het voetspoor van terreur, roof en angst. Toen de „landbouw-ambtenaar” Elenbaas, na jaren van krijgsgevangenschap en rampspoed met meer plichtsbesef dan voorzichtigheid terugkeerde naar het land, dat zijn liefde had behouden, ondanks zo heel veel schrijnends in de onontkoombare vergelijking met wat reeds in het verleden leek te zijn voltooid.

„Landbouw-ambtenaar”. Ogenschijnlijk een vreemd begrip, want wie staat er, volgens de gangbare opvattingen, verder van de landbouw dan de ambtenaar? Paul Elenbaas toont echter in dit verscholen hoekje van de nog na-smeulende wereld, dat het begrip „landbouw-ambtenaar” springlevend en boeiend is. Een verantwoordelijke, zorgvuldig gevormde, onafhankelijke positie.

Paul Elenbaas houdt niet van de politiek, van conferenties en van een benauwend en onrustig bestaan. Hij laat dit liever aan anderen over. Hij is de man van de noeste arbeid, met een natuurlijke liefde voor land en volk. Hij is een van die vele ongenoemde, ongeridderde helden voor wie de woorden „wederopbouw van Indonesië” nooit alleen maar een phrase zijn geweest. Zijn beloning ligt in de kwaliteit van de groenten en die van de rijst. In de succesvolle handel in landbouw-gewassen in zijn uitgestrekt ressort. En..... in de onuitgesproken en vermoedelijk ook onuitsprekelijke dank van tienduizenden donkere ogen. Zijn vreugde ligt in de trotse heuvels en de heerlijke dalen tussen Gedeh en Tjitaroem; in de vijf-en-twintigduizend hectaren, die zijn nimmer verslappende zorg behoeven; in dat kostelijke huisje, bestierd door zijn toegewijde vrouw, die zijn zorgen deelt en zijn satisfactie verdubbelt.

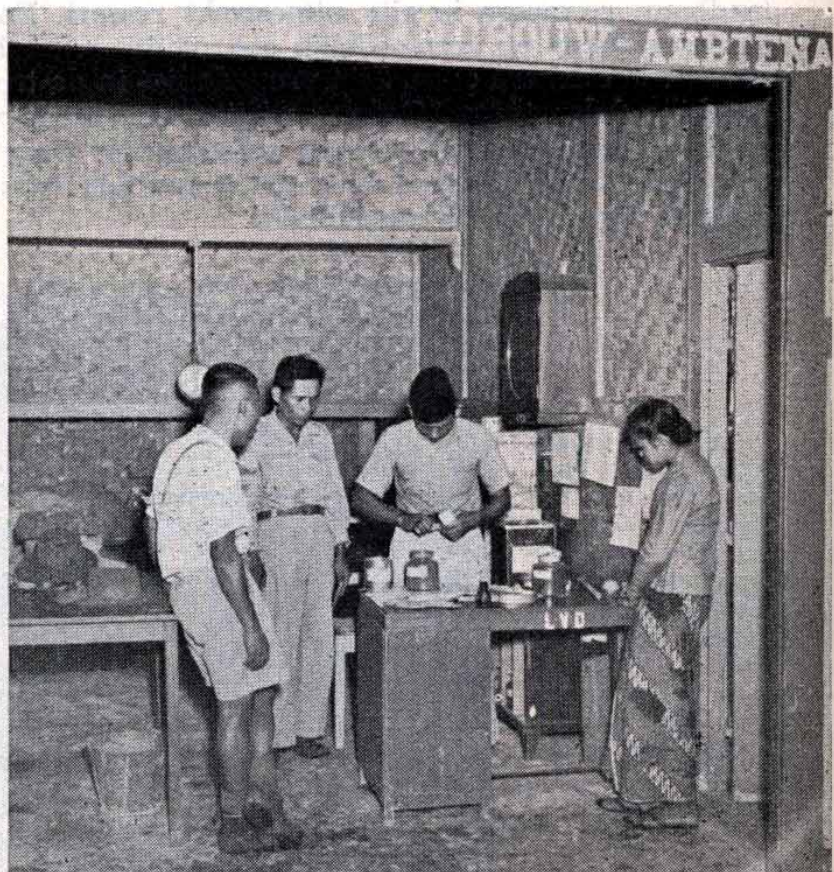
Huize Elenbaas. Natuurstenen fundamenteën en onderbouw, wanden van twee-zijdig gepleisterde bamboematten, een gegolfd ijzeren dak, met eterniet plafond: dat is het recept voor deze platte-landshuizen in Indonesië.

Het huis van de Elenbazen is aan alle kanten omgeven door de blauwgroene bergen en heuvels. Dit bijvoorbeeld is het uitzicht naar het Noord-Westen, met (links) de nog steeds werkende vulkaan „Gedeh”, (hetgeen „Groot” betekent).

Een schuurtje naast het huis is „kantoor Landbouwambtenaar”. Hier ontvangt de landbouwer raad, kunstmest, voorschot, zaden, medicijnen en sympathie. De kleine dingen van alle dag worden behandeld door Mardjoek, Elenbaas' toegewijde helper. In moeilijker gevallen wordt Elenbaas, die zeer vaak „de boer op is”, zelf geraadpleegd.

Paul Elenbaas heeft zich in zijn 45-jarige leven een ongewone landbouwkundige ervaring eigen gemaakt. Maar het experimenteren zit hem nog steeds in het bloed — tot voordeel van de bevolking in zijn ressort. Zeer vaak ziet men hem in de „proeftuin”. In dit geval wordt de strijd tegen een hardnekkige parasiet van verschillende sla-soorten voortgezet.

„Djeroek” (te vergelijken met de mandarijn) is één der meest gegeten vruchten in Indonesië én een der gezondste (vitaminen). Aan de ontwikkeling van de djeroekcultuur — meestal een aardige bijverdiensite voor de Indonesische landbouwer — is in de laatste decennia veel gedaan. Elenbaas keurt hier met Oekardi een der vruchten.

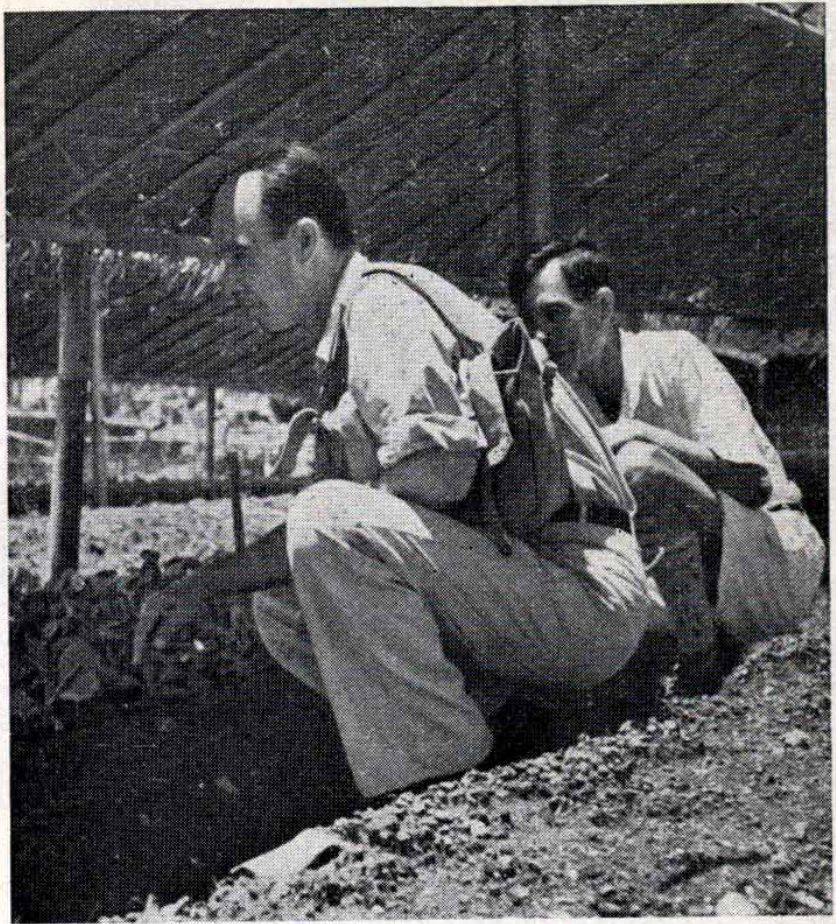

Oekardi, „Beheerder van de Proeftuin” (links), heeft het in de afgelopen jaren ook niet makkelijk gehad. Onder de rustige leiding van Elenbaas, die zelf heel wat oorlogsleed heeft ondergaan, is hij thans weer 100% aan het werk. De boekhouding van de proeftuin vertoont tegenwoordig zeer goede resultaten (vertienvoudigd sedert December 1946).

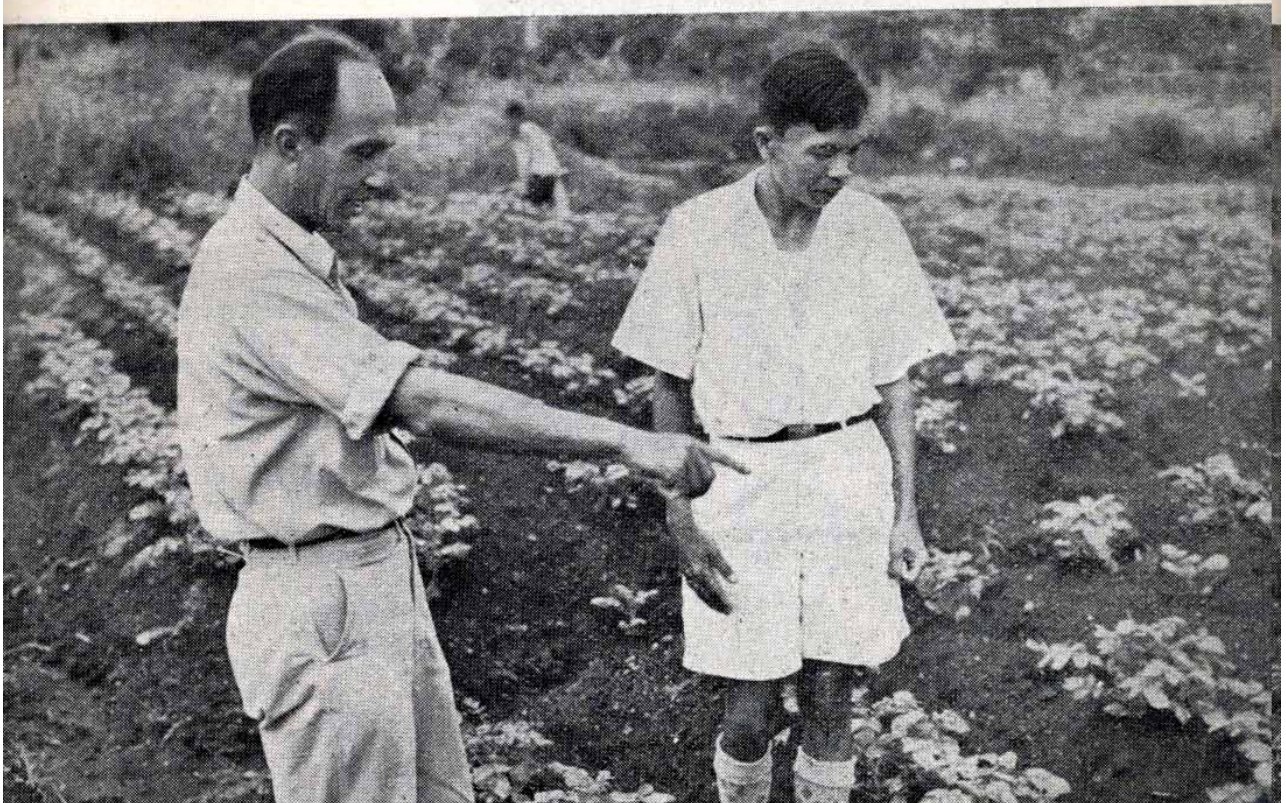
In de tropen — zegt men vaak — groeit alles „vanzelf”. Maar Elenbaas weet wel beter. Vandaar zijn pijnlijk nauwkeurige zorg voor de distributie van kunstmest. Kopschuw gemaakt door de oorlog en het terrorisme dorst de bevolking deze hulp in den beginne nauwelijks te aanvaarden. Nu komen zij van heinde en verre om hun deel te zien afwegen.

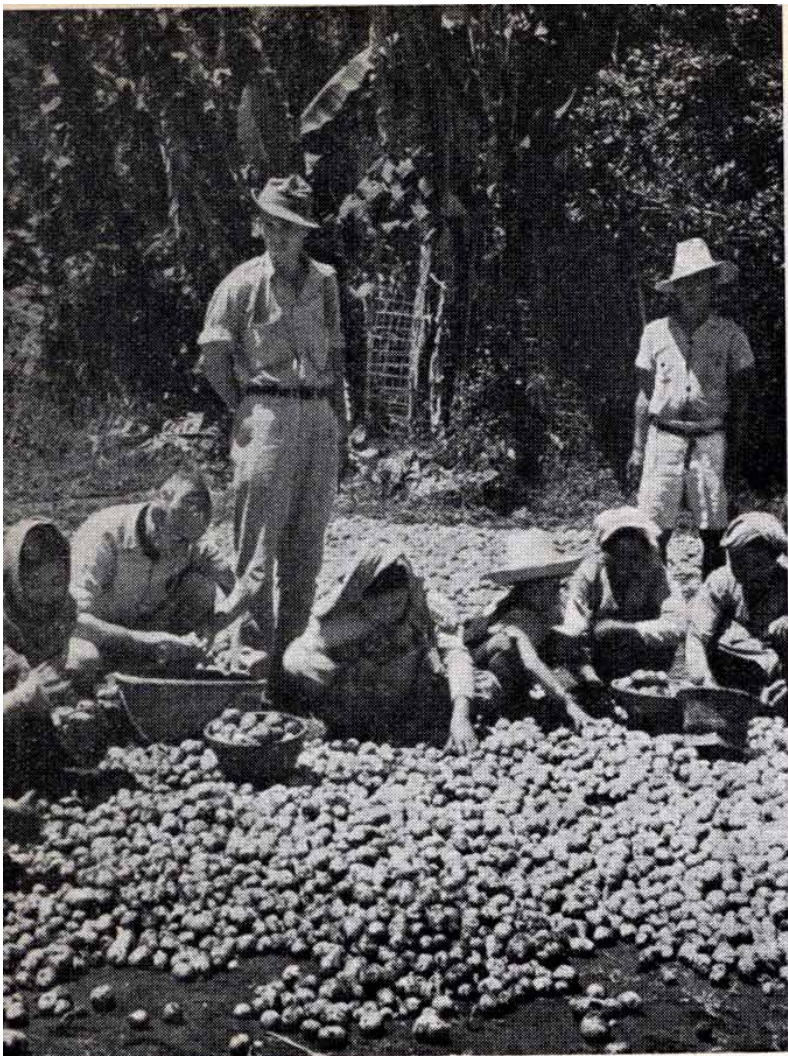

Elenbaas is voor de landbouwers in zijn ressort zowel adviseur als vriend en medewerker. Veel contact onderhoud hij met de Indonesische tuinbouwer Soegandi. In de koude morgenuren (nachttemperaturen naderen in het bergland soms het vriespunt!!) worden de bedden reeds aan een kritisch onderzoek onderworpen.

In de verhoudingen tussen deze landbouwers zit natuurlijk, zoals overal ter wereld, een belangrijke dosis sportieve concurrentie. Er bestaat ook zoiets als een „landbouwers latijn”, waarvan Elenbaas zich hier rijdelijk schijnt te bedienen: met een sterk verhaal over de aardappeloogst steekt hij Soegandi de loef af.

Heel wat vaktermen kan men ook horen in de gesprekken die Elenbaas voert met Gerrit Faber, een 58-jarige Fries, die ondanks veel moeilijkheden zijn landbouwbedrijf na de oorlog weer op de been heeft gebracht. Faber (de gebukte, tweede figuur van links) bekijkt niet zonder trots een deel van zijn eerste na-oorlogse aardappeloogst.

Een centrum van bedrijvigheid zijn de opkoopcentrales van Patjet, van waar de grote hoeveelheden groenten, die Batavia en andere plaatsen nodig hebben, o.a. afkomstig zijn. Hier zal men Elenbaas vaak zien terwijl hij allerlei belangen tegen elkaar afweegt. Het vrachtvervoer van Patjet naar Batavia, na de oorlog nog geruime tijd belemmerd, is thans groter dan ooit.

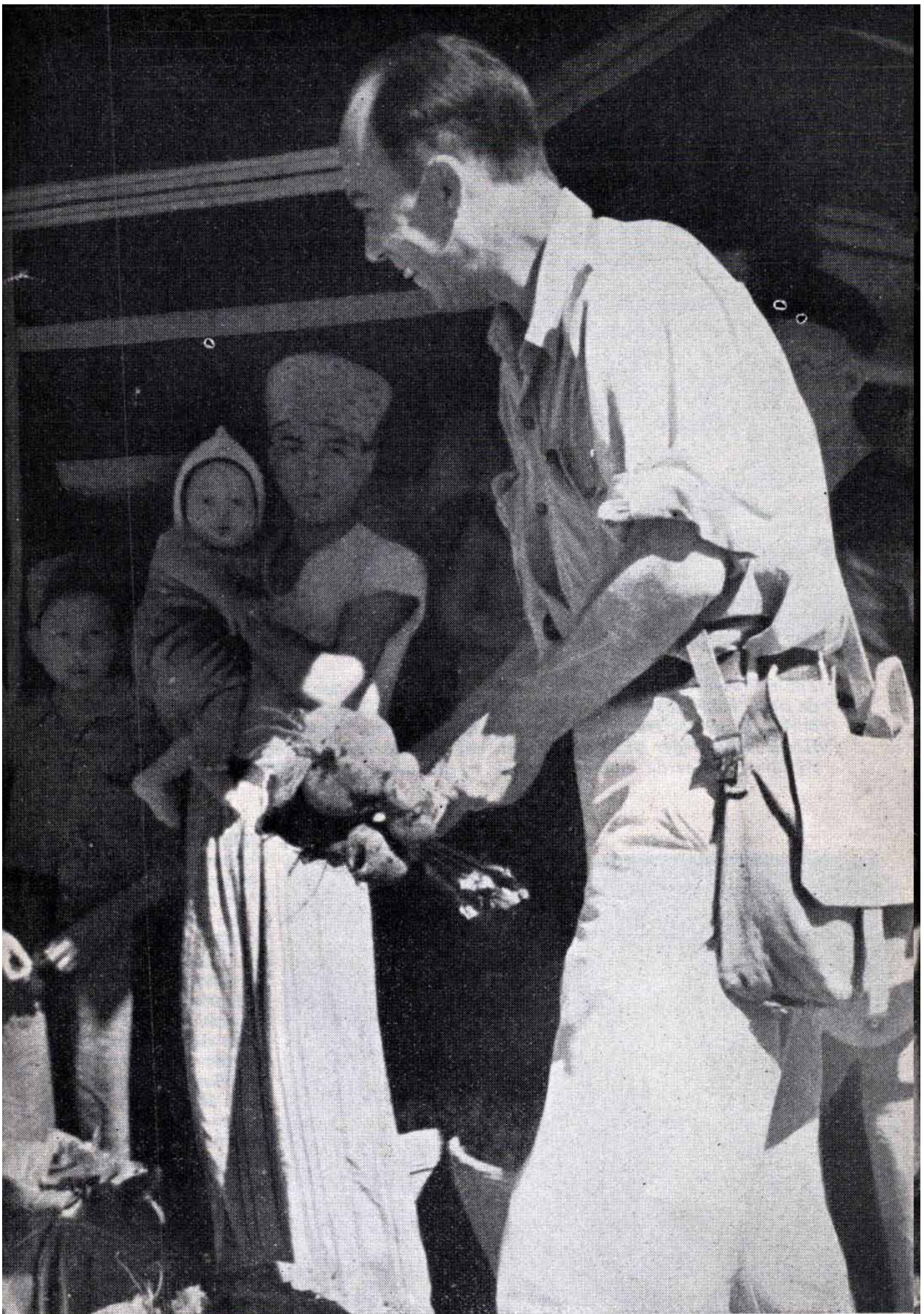
Ook Chinezen vragen Elenbaas advies. Meestal zijn dat handelslieden, die landbouwproducten opkopen en naar de stad vervoeren. Deze Chinezen vervullen aldus een economische rol, waarvoor Elenbaas ook belangstelling heeft. Hij heeft er n.l. toe mede te werken, dat er geen wanverhoudingen ontstaan tussen hetgeen de één en de ander verdient.

Talen vormen voor Elenbaas, geboren en getogen in dit land, geen moeilijkheden. Hij heeft in zijn ressort te maken met Soendanezen en spreekt ook hun taal vloeiend. Indien hij hier gebruik maakte van de „Bahasa Indonesia”, de officiële taal voor geheel Indonesië, zou men hem niet altijd gemakkelijk verstaan en hem minder als een „insider” beschouwen.

Op de „passar” (markt) is Elenbaas een graag geziene figuur. Met een grapje, dat blijkbaar in zeer goede aarde valt, weet hij de landbouwers te interesseren voor nieuwe mogelijkheden. Hier zijn het bieten die het

onderwerp van een levendige discussie vormen. Namen als „biet”, „prei”, „kool” en „worteltjes” zijn in de Indonesische talen, al of niet verbasterd, overgenomen.

Tot de werkzaamheden, die Koos Elenbaas voor haar rekening neemt, behoort de zorg voor de kippen. Deze zijn gefokt uit Australische leghorns die na de oorlog door het Departement van Landbouw en Visserij geïmporteerd werden. Koos was vroeger onderwijzeres in het 30 km. verder gelegen Tjiandjoer (waar zij Elenbaas leerde kennen) en ook in dit land geworteld.

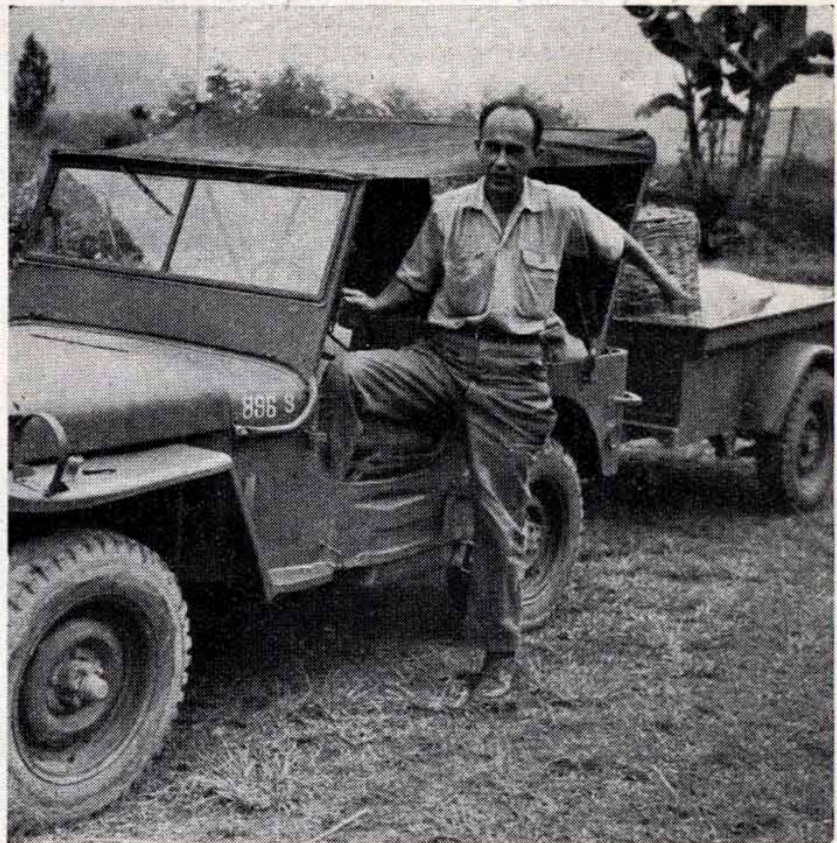
Na een „tournee” door zijn ressort (ongeveer zo groot als Noord-Brabant) kan Paul Elenbaas altijd op een hartelijke verwelkoming rekenen. Daartoe draagt het waakhondje Tippie, dat de jeep op een grote afstand reeds herkent, niet weinig bij. Rechts een helper van Elenbaas, diens karabijn — teken van nog niet overal geheel geweken gevaar — dragende.

Eens in de maand gaat Elenbaas, evenals enkele collega's uit andere ressorten, naar Bandoeng — 30 km. Noord-West — om rapport uit te brengen aan zijn chef, een landbouwkundig ingenieur. Nederlandse, Indonesische en Chinese collega's bespreken tezamen de moeilijkheden van de dag en de verdere plannen voor de wederopbouw.

Als hij van Buitenzorg terugkomt richten aller blikken zich op de „trailer”, die achter de jeep aanrolt. Want daarin zitten dan naast persoonlijke inkopen, allerlei artikelen, die onder de bevolking gedistribueerd moeten worden. In het begin zorgde Elenbaas ook voor de textiel- en rijstdistributie. Deze is echter te omvangrijk geworden sedert de bevolking in grote getale naar haar woonstede terugkeerde.

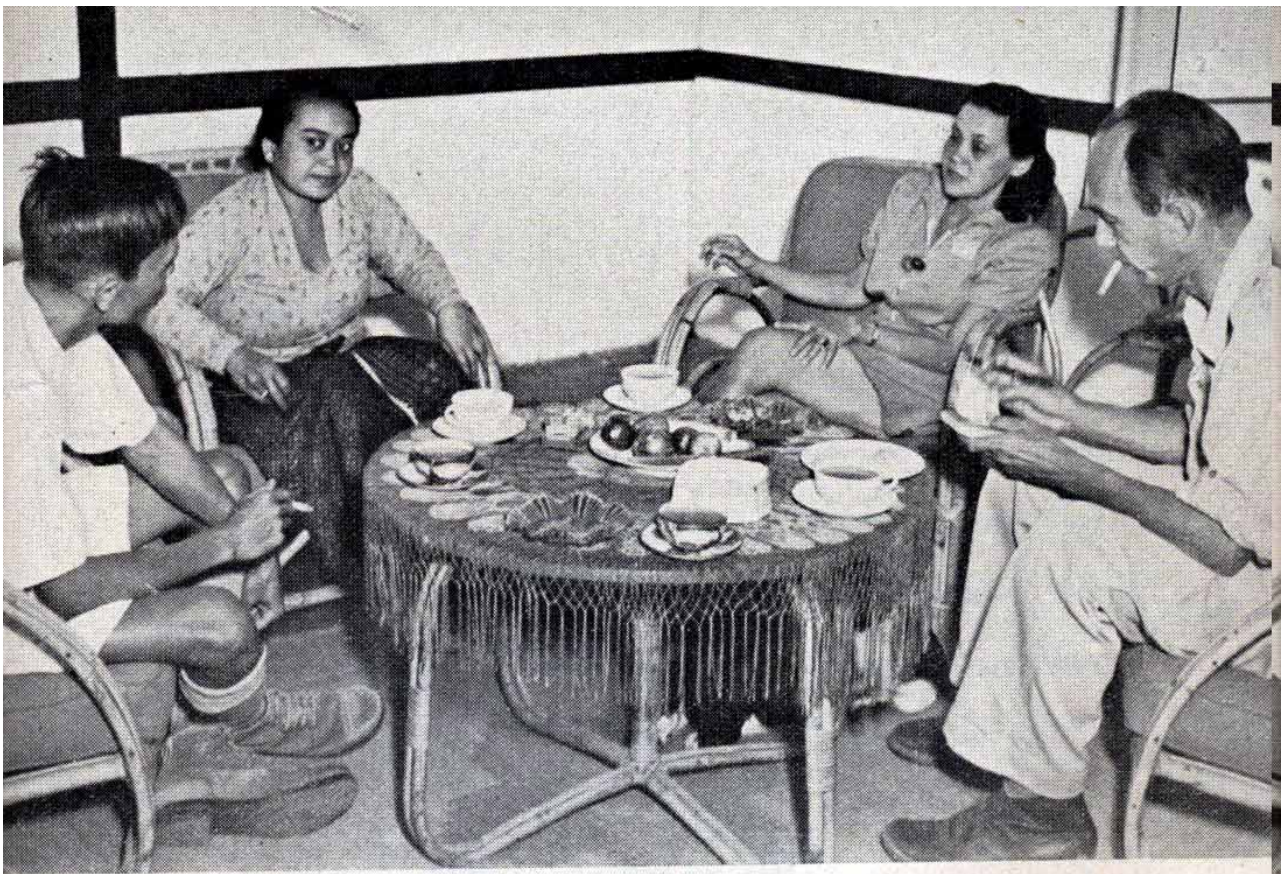

Op Zondag slaat Elenbaas voor de variatie aan het..... tuinieren. Maar dat is dan ook „vakwerk” en in eigen tuin. De Indonesische tuinbouw is in de loop der jaren met veel Nederlandse groentesoorten, zoals sla, biet, doperwten, snijbonen en spinazie verrijkt.

Tegen de grillige achtergrond van een pisangboom (banaan) plukt Elenbaas hier enkele verse slablade voor zijn Zondagse maal. Sommige Europese groentesoorten hebben zich als volksvoedsel ingeburgerd, alhoewel oorspronkelijk verbouwd voor verkoop aan het Europese deel der stadsbevolking.

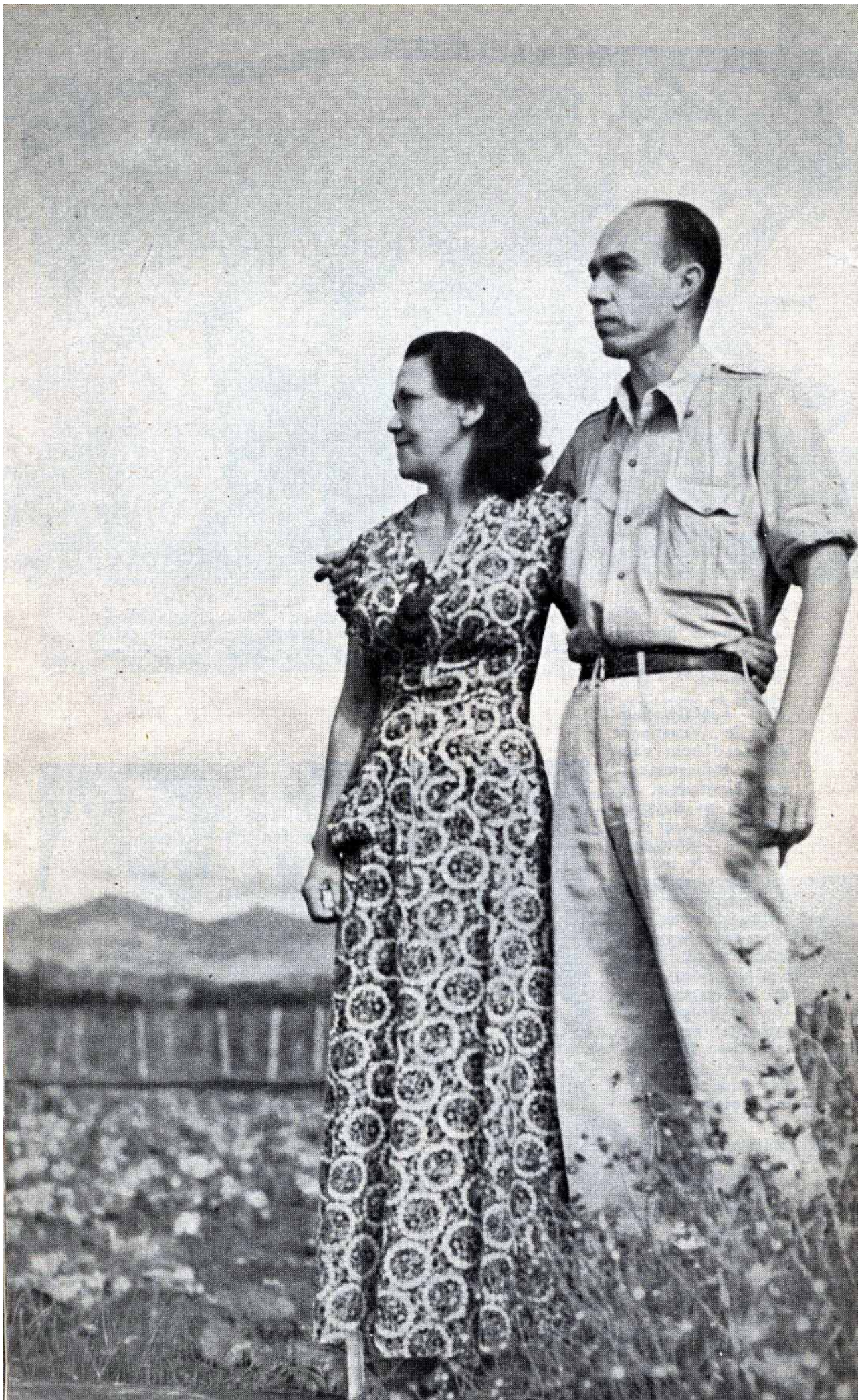

Zondag is ook bezoekdag. Met zijn vrouw loopt Elenbaas vaak binnen bij de landbouwer Soegandi en diens vrouw. Het gesprek wordt dan in drie talen gevoerd. Indonesisch, Nederlands en Soendanees, van welke laatste taal Elenbaas zich gemakkelijker bedient dan zijn vrouw.

Het hoofdkantoor van de „Dienst voor de Landbouw van het Departement van Landbouw en Visserij te Batavia moet ook op de hoogte gehouden worden. De maandelijksse verslagen daarvoor eisen ettelijke avonden van gemeenschappelijke arbeid. Over het algemeen gaan de Elenbazen echter vroeg onder de wol (ja: wol kan men hier best gebruiken). Zij hebben hun rust dan wèl verdiend!

Zij zien de toekomst tegemoet!

INDONESIE heeft ernstig geleden. Veel van het werk, door miljoenen in de loop der jaren verricht, werd ongedaan gemaakt door oorlog, overheersing en revolutie. Maar veel ook bleef bestaan, weerstond de stormen der tijden, stortte niet in, ondanks de grootste verwaarlozing. De opbouwers van Indonesië, van welke landaard zij ook mogen zijn, hebben het puin niet het puin gelaten. Zij zijn bezig een nieuw gebouw op te richten, politiek zowel als economisch. Zij mediteren niet over het verleden, hoe roemrijk dit ook is. Zij dispereren niet. Zij zien de toekomst tegemoet, met de hoop en het vertrouwen, die mogelijk maakten, wat in twee-en-een-half jaar reeds in Indonesië tot stand kwam en waarover U in het voorgaande iets werd verteld.

Er is voor dit land een roeping en een taak en iedere nieuwe dag levert het bewijs, dat weinig aan de kansen van het lot mag worden overgelaten. Iedere seconde van die dag wordt er een nieuw werktuig gesmeed voor het economische herstel van Indonesië.

UITGAVE VAN DE
REGERINGS VOORLICHTINGSDIENST
TE BATAVIA

MET MEDEWERKING VAN VELE
DEPARTEMENTEN EN DIENSTEN

FOTO'S : R. V. D.
DRUK : N. V. G. KOLFF & Co.
AUGUSTUS 1948.